Søllerød bogen 1981

Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

Søllerødbogen 1981

Søllerødbogen 1981

udgivet af

Historisk-topografisk Selskab for

Søllerød Kommune

Søllerødbogen 1981 er sat med Linotype Janson.
Papiret er Thai-Cote.
Typografi: Erik Ellegaard Frederiksen IDD.
Sat og trykt hos Poul Kristensen, Herning, i 1700 ekspl.

Redaktion af Selskabets publikationer:
Stadsbibliotekar *Annalise Børresen*,
Søllerød Kommunebiblioteker,
Biblioteksalleen 1-5, 2850 Nærum. Tlf. (02) 80 04 86

ISBN 87-87113-43-0

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen, bedes sendt til redaktøren, stadsbibliotekar Annalise Børresen, Søllerød Kommunebiblioteker, 2850 Nærum.

Eftertryk uden kildeangivelse er ikke tilladt.
Ved aftryk i større omfang må tilladelse indhentes gennem redaktionen.

INDHOLD

Historien om Søllerød Kommunes våben
Af fhv. kommunaldirektør, cand. jur. *Paul E. Mathiesen* 9

Carlsminde i 230 år
Af redaktør *Tom Matz* 13

Fin hestekultur på Carlsminde
Af redaktør *Tom Matz* 29

Af Holte Kirkes og Ny Holte sogns historie
Af underdirektør *Erling Andersen*,
medlem af Ny Holte sogns menighedsråd 1960-73 41

Vejkrucifixet i Søllerød
Af provst, dr. theol. *Sigurd Granild* 58

Om Paradiskvarteret i Holte
Af maler *Villiam Berg* 68

Skovfogedfamilien Steen og Rundforbi omkring 1890
Af afdelingsdirektør *Finn Schou* 91

Skodsborgfiskerne
Af journalist *Ady Rechnitzer* 100

Hilsen fra Vedbæk
Af fhv. kontorchef, cand. jur. *Helge Larsen* 121

Selskabet 1.4.1979-31.3.1980
Af professor, dr. phil. *Roar Skovmand* 147

Selskabets regnskab
Af ingeniør *Werner Ruff* 153

Historien om Søllerød kommunes våben

Af Paul E. Mathiesen

Langt tilbage i tiden fra købstædernes fremkomst har der som almindelig skik og brug med købstadprivilegiet fulgt en ret til at føre et særligt våben i købstadens segl, et våben der som regel har en historisk, lokal eller erhvervsmæssig tilknytning til købstadens eksistens. Efterhånden er på dette område, som på så mange andre, forskellen mellem købstæder og de øvrige kommuner blevet stadig mindre udtalt, for til sidst helt at forsvinde ved kommunalreformen i medfør af loven af 31. maj 1968 om kommunernes styrelse med senere ændringer.

Allerede med virkning fra 1. januar 1937 blev der imidlertid som følge af en ændring i lovgivningen mod uretmæssig konkurrence og varebetegnelse givet almindelig adgang for kommunerne til at få et af indenrigsministeriet godkendt kommunevåben og -segl indregistreret i et under patent- og varemærkedirektoratet ført register. Denne omstændighed har formentlig været en væsentlig ansporing for Søllerød sogneråd til i foråret 1937 at optage spørgsmålet om skabelsen af et ministerielt godkendt kommunevåben til behandling.

I årene forud fra begyndelsen af 1930'rne havde man benyttet et af gravør F. Britze tegnet våben og segl bestående af et skjold med tre bølgestriber, hvorover var anbragt et af en krone opstående bispestavhoved, alt flankeret af to bøgegrene. Forinden udarbejdelsen af foran

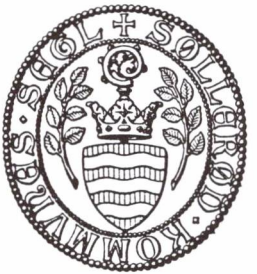

Gravør F. Britzes våben, tegnet 1931.

nævnte segl havde kommunen i en lang årrække anvendt et af arkitekt Helge Møller tegnet mærke, som viste Søllerød kirke over et skjold med tre bølgelinier. Dette mærke var dog ikke specielt forbeholdt Søllerød kommune, men anvendtes t. ex. af Holte apotek.

Den drivende kraft bag tanken om et officielt anerkendt kommunevåben var den daværende chef for kommunens økonomiske forvaltning, Axel Undén, der var stærkt interesseret i heraldik, og som foranledigede opgaven overdraget til det dengang virksomme Heraldisk Institut for Kongeriget Danmark, ledet af magister Grunddal Sjallung. Efter lange forhandlinger nåede man frem til et forslag, hvis hovedbestanddele svarer til det, vi kender nu, nemlig: I rødt felt et af en guldkrone opstående sølv-bispestavhoved over tre sølv-bølgestrømme, komponeret af nævnte magister Sjallung og tegnet af dennes medarbejder, kunstmaler Franz Sedivy.

Det ses klart, at forslaget bygger på det ovenfor omtalte tidligere benyttede af gravør F. Britze tegnede våben. Som baggrund for forslagets udarbejdelse henvistes til følgende:

Bispestaven og kronen hentyder til, at Søllerød kommune – Nærum og omegn – først er kendt i historien som tilhørende biskop Absalon, der skænkede den til Roskilde bispestol, hvorunder den hørte, indtil kirkens gods efter reformationen overgik til kronen. Bølgestriberne hentyder til

Arkitekt Helge Møllers mærke, anvendt til 1930.

Furesøen, Mølleåen og Øresund, der danner en del af kommunens grænser.

Forslaget fik til at begynde med en noget krank skæbne i indenrigsministeriet, hvis heraldiske konsulent, arkivar i rigsarkivet P. B. Grandjean, bl.a. kritiserede farvevalget – guld og sølv sammensat – og i virkeligheden foretrak det af gravør F. Britze producerede våben, men efter mindre ændringer og tillempninger opnåede man endelig indenrigsministeriets godkendelse under 14. januar 1938, hvorefter registrering i direktoratet for patent- og varemærkevæsenet skete den 9. februar 1938 med påfølgende offentliggørelse i Tillæg til Statstidende den 24. marts 1938.

Søllerød kommune har dermed sikret sig brugen af et kommunalt kendetegn og tillige garderet sig mod nærgående efterligninger, hvilket i tidens løb et par gange har vist sig formålstjenligt. Våbnet vakte ved sin fremkomst ikke udelt begejstring, f.eks. spurgte »Socialdemokraten« i januar 1938, hvorfor al denne middelalder-romantik skulle plantes ind i nutiden, og hvorfor man ikke havde valgt noget mere moderne og letfatteligt, som f.eks. vandtårnet.

Våbnet adskiller sig fra sine forgængere ved i sin grundkomposition at fremtræde i farver. Det skulle gerne fungere som kommunens ansigt udadtil, og det er næppe helt forkert at tro, at de fleste finder det i sin

opbygning både logisk og smukt – og dekorativt. Der er måske nok nogle, der som arkivar Grandjean kunne savne de grønne bøgegrene som symbol for det grønne område, men de passer ligesom ikke ind i det endelige billede, der helt omfattes af skjoldet.

Kommuneseglet i den tillempede form.

Våbnet går igen, i let tillempet form, i en umiddelbart påfølgende udarbejdelse af et kommunesegl, der stadig anvendes f.eks. på de stedlige vielsesattester, men som iøvrigt i stigende grad fortrænges af anvendelse af selve våbnet i sort-hvid gengivelse, således som det kendes bl.a. fra kommunens budgetter og regnskaber.

Carlsminde i 230 år

Af Tom Matz

Kongefamilien, to statsministre, forfattere, humorister, komponister, et par elefanter og tre derbyvindere er noget af det, der hører med til Carlsmindes historie.

I hjertet af Søllerød – det meget idylliske område på Søllerødvej omkring gadekæret – findes en række ejendomme med sjæl og en flerhundred-årig historie, men også med liv og nutidig funktion. På den ene side af vejen har vi Mothsgaarden, kirken, Søllerød kro og slottet. På den anden side Olufshøj, Fogedgaarden og Carlsminde. Det er *Carlsminde* og denne ejendoms historie, vi her skal beskæftige os med.

Den smukke hvide ejendom i barokstil ejes i dag af partiet Venstre, som har haft sit hovedkvarter her siden 1971. Venstre er den 20. ejer af stedet, hvis historie går helt tilbage til 1751.

Fæstegrund

Stedets første bygherre var hofmedicus og kancelliråd *Johan Peter Homuth*, der på en fæstegrund i 1751 byggede en beskeden ejendom. Allerede i 1755 blev ejendommen solgt til en indvandret tysk kattuntrykker, *Peter Wasserfall*, som købte den sammen med general, overkrigscommissaire *Johan Conrad Kersting* for 650 Rigsdaler. Jordtilliggendet blev nu udvidet i to omgange.

Det vides ikke helt på dato, hvornår den nuværende hovedbygning er opført, men det er formentlig et par år før 1783, hvor Peter Wasserfall dør.

200 år gammel

Hovedbygningen, der således netop nu er 200 år gammel, er placeret lidt tilbage fra vejen med en gårdsplads foran. Stilen er barok, og de

store, tæt placerede vinduespartier giver sammen med mansardtaget og de sort-glaserede teglsten bygningen en vis massiv karakter, men også en arkitektonisk fasthed. Der er senere sket mindre ændringer i facadens udseende.

Første statsminister

I 1788 blev ejendommen sat på auktion, hvor den blev overtaget af Peter Wasserfalls søn af samme navn, der udvidede sin nye besiddelse ved at erhverve en tilliggende ejendom. Han blev boende indtil han i 1799 solgte det hele til grev *Cai Friedrich Reventlow til Altenhof.*

C. F. Reventlow havde været dansk gesandt i Stockholm, da den svenske kong Gustav III blev skudt. Han havde sendt meldinger hjem til Bernstorff om begivenhederne og rapporteret om den danskfødte dronning Sophie Magdalenes liv ved det svenske hof.

I 1797 blev han udnævnt til *»statsminister«* og chef for det tyske kancelli, og det var derfor praktisk for ham at have en sommerbolig i nærheden af København. Det blev Carlsminde, der med et hartkorn på efterhånden 3 tønder var blevet en værdig ministerbolig.

Poul Hartling – Venstres formand og statsminister fra 1973-75 – var således ikke den første statsminister, der havde sin gang på Carlsminde.

Men lige som Poul Hartlings blev også C. F. Reventlows statsministerperiode kort. I 1802 blev Reventlow afskediget og solgte et par år efter ejendommen til fru *Bolette Rudolphine Berg.* Hun beholdt ejendommen til 1828, og det var i hendes tid, stedet fik navnet CARLSMINDE. Ingen har hidtil kunne forklare navnet, men måske kan ejendommen være opkaldt efter et nærliggende område, der på gamle kort er betegnet som »Carls Mark«. Efterhånden var også parken – anlagt i engelsk stil – blevet smuk med de tilvoksede træer og buske.

Pastoren i Spjellerup

Det er sparsomt med oplysninger om hændelser og dagligt liv på Carlsminde i de første årtier, men i forbindelse med handelen i 1828 findes der et brev, hvori den nye ejer – *pastor Theodor Lang* fra Spjellerup – omtaler handelen til sin søstersøn, forvalter R. H. Kruuse.

Brevet – hvis hovedindhold her citeres – er et interessant tidsbillede,

der bl.a. viser lidt om menigmands økonomiske trængsler allerede for 150 år siden:

»Velædle
Hr. Forvalter R. H. Kruuse til Dueholm
pr. Viborg paa Morsøe.

Kjære Søstersøn!
...
Dit Brev maa jeg hermed besvare, og det gjør mig ondt jeg ei kan opfylde dit Ønske og laane Dig de forlangte 100 Rdl. Grundene som byde mig: at nægte Dig denne Tjeneste som jeg gierne under andre Omstændigheder ville have viist Dig, ere følgende:

1) har min Broderdatters ægteskabelige Forbindelse med Hr. Møller medtaget en Deel af min Kassebeholdning.
2) maatte jeg forstrække Din Moder med 55 Rdl. til Afbetaling af det uventet resterende Skattebeløb, som blev hende fordret, at hun ei skulle sættes i den ubehagelige Stilling at være udsadt for Execution.
3) kommer medens hertil, at vi har kjøbt et smukt Landsted i Søllerød kaldet Carlsminde omtrent belliggende 2 Miil fra Kjøbenhavn ved offentlig Auction for 4180 Rdl. Sølv hvilken Sum, foruden andre Omkostninger som Skjødets Udstædelse, Auctionsbeløbet af visse Sager, som nødvendigen maatte anskaffes og blive ved Stedet samt Recognition til Kommissionair for forehavte og videre havende Ulejlighed, nok bliver 4500 Rdl. Sølv, som jeg har at udbetale til næstekommende 11. Juni Termin. Stedet ligger i en af Sjællands yndigste Egne, en Grundmuur med omtrent 20 Tdr. Lands Tillæg og 2de Huuse til Lejeboeliger.
   Da det i flere Aar har været mit Ønske og min Bestemmelse medens jeg levede at skaffe min kjære Hustru og mig selv, om jeg fandt mig nødsaget til at resignere, en passende Bolig, synes mig ei jeg vilde

lade denne gode Lejlighed falde bort til at faa dette nydelige Sted, som min Hustru yndede, da vanskeligt at saadant Sted vilde gives paa en anden Tid, naar vi maatte ønske det.
Desuden er der flere i vor Familie, som have Trang til den Hjælp, vi kunne yde dem.
Desaarsag jeg haaber, Du venskabeligst undskylder, jeg ei for Tiden kan være Dig behjælpelig med Laanet af det forlangte, men maa endnu bede Dig henholde til mit herfra yttrede Ønske: at see Dig en anden Udvei til at erholde det behøvede Laan, som jeg ei vil troe vil finde Vanskelighed, naar Du derfor udstæder Panteobligation i dit Boe eller Ejendom, om ei anden Steds da af offentlige Midler saameget meere, naar og herved lover Dig: at det maa have Henstand med Afbetaling af de 200 Rdl., Du er mig skyldig indtil Du faar din Handel i tilbørlig Drivt og seer Dig i Stand til at afbetale noget efter Lejlighed. ...

Lev vel – din oprigtige Onkel
Th. Lang
Spjellerup 2. Maj i 1828.«

Pastor Lang boede på Carlsminde til sin død i 1855, hvorefter jægermester *Rasmus Petersen* købte ejendommen på en auktion.

Grunden bliver selveje

Det var jægermester Rasmus Petersen, der på et tidspunkt i sin 12-årige periode på Carlsminde fik kgl. skøde på den oprindelige fæstegrund, således at stedet nu blev selveje.

Det kongelige skøde og oplysninger i Matrikelarkivets ældste protokoller kan iøvrigt kun føre til, at udstykningen oprindeligt er sket fra kongens jord og ikke fra en af de større, nærliggende gårde, som nogen har formodet.

Fra 1867 til 1874 kom der en periode med ejerskifter i hurtig rækkefølge. Først en juveler ved navn *Jul. Chr. Dideriksen*, derefter *Nicolai*

Schierbech, hvis fader *kommandør Schierbech* fik Carlsminde efter sønnens død. Så kom en kort periode proprietær *G. L. Jørgensen* til Søllerød og siden *Oscar Emil van Deurs*, der allerede samme år, han havde købt ejendommen, mageskiftede den til *G. H. Hagemann* for en større gård i Jylland.

I disse syv år havde Carlsminde således lige så mange ejere som i de forudgående 107 år!

Prismæssigt gik det op og ned.

Vi ved, at pastor Lang måtte af med 4150 rd. for Carlsminde. Men efter overgang til selveje, kan det næppe undre, at ejendommen i 1872 – da G. L. Jørgensen solgte til van Deurs – var steget til 19.500 rd. Allerede i 1873 fik van Deurs imidlertid 24.500 rd., da han videresolgte Carlsminde til proprietær Hagemann, men prisen var nok i overkanten, for i 1874 betalte den næste køber kun 20.000 rd.

Kulturperiode

Køberen var komponisten *Emil Hartmann*. Hans overtagelse af Carlsminde indvarslede en periode for den hæderkronede ejendom som samlingssted for en række af tidens kulturpersonligheder. Der er flere grunde til, at Emil Hartmann valgte netop Søllerød for at finde fred og ro til at komponere. Stedet lå bl.a. i nærheden af faderen I. P. E. Hartmanns sommerbolig i Nærum.

Bodil Neergaard har skrevet om »Min far – Emil Hartmann«, hvor hun omtaler »Carlsminde« og baggrunden for købet således:

»Nogle Aar boede vi i en Villa, Fader ejede i Rosenvænget paa Østerbro. Men saa begyndte der at gaa Rygter om, at der skulde bygges Frihavn, og Fader saa straks i Aanden, at Idyllen derude vilde blive ødelagt af en ulidelig Trafik – af Vogne med lange Jernbjælker! Det vilde han ikke udsættes for. Resolut solgte han Villaen og købte i Stedet en smuk Landejendom, »Carlsminde«, i Søllerød. Her levede vi syv lykkelige Aar. Vi Børn havde den herligste Tumleplads i den syv Tønder Land store Have, og Fader morede det, at han pludselig foruden

Musikken havde faaet et lille Landbrug at passe med Heste, Køer, Grise og Høns. Megen Forstand havde han vist ikke paa det. Man fortæller, at han dirigerede Driften efter en Bog, han havde anskaffet sig, og at det var Folkenes største Fornøjelse, naar han glemte den et eller andet Sted, og de saa kunde se deres Snit til at fjerne den. De mente – næppe med Urette – at de kunde bedre uden den Bog. Men for Far var disse Aar i Søllerød en dejlig Forfriskelse. Her kunde han hvile ud efter anstrengende Rejser, og her kunde han i Fred arbejde med sine Kompositioner. Det var en Sorg for os, da Fader solgte Gaarden.«

Salget fandt sted i 1881.

Edvard Grieg

Emil Hartmann samlede tidens komponister og andre venner omkring sig, f.eks. Neupert, Neruda, Grieg og Winding. Blandt familien Hartmanns nære venner var således den norske komponist Edvard Grieg, der under et sommerophold på Mothsgaarden lige over for Carlsminde komponerede den senere så berømte A-moll koncert. Der er endnu i dag venskabelige relationer mellem efterkommerne af Hartmann og Grieg.

H. C. Andersen

Også digteren H. C. Andersen har stiftet bekendtskab med Carlsminde – han var bl.a. ven med I. P. E. Hartmann. Større tilknytning havde Danmarks store digter dog til det nærliggende Olufshøj, hvor han i en periode var fast middagsgæst om lørdagen hos Louise de Neergaard, enke efter amtmand over Præstø amt, kammerherre J. F. de Neergaard.

Her skrev H. C. Andersen bl.a. operateksten til I. P. E. Hartmanns »Saul« – det var i 1864.

Facaden ændret

Måske havde Hartmann også talent for handel, ihvertfald fik han 40.000 rd. for Carlsminde, da han solgte til kammerjunker *Georg Frederik Bentzen* i 1881. Det var en fordobling af ejendommens pris efter 7 år på et tidspunkt, hvor inflation stort set var et ukendt begreb. I 1894 ombyggede kammerjunker Bentzen facaden, så den fik det udseende, vi kender i dag. Det var specielt omkring indgangspartiet, der blev gjort forandringer med en mere rokoko-præget stil.

Dødsboet efter Georg Frederik Bentzen solgte i 1903 Carlsminde til

Carlsminde fra havesiden i Glückstadts tid. 1906.

Geheimeetatsraad *Isak Glückstadt* – Landmandsbankens navnkundige direktør.

Storhedstid

Glückstadts ejertid kan betegnes som en storhedstid for Carlsminde, idet bankdirektøren lige fra starten udvidede ejendommens besiddelser ved køb eller mageskifte. Ved overtagelsen var arealet på 20 tdr. land

men det blev nu øget til 50. At Glückstadt elskede sin lystgård og tilbragte mest mulig tid i Søllerød fremgår bl.a. af en artikel i bladet »Hver 8. Dag« fra 1906, hvorfra følgende uddrag bringes:

»Landmandsbankens mægtige Direktør er i sin Fritid Landmand og Fisker. Han gaar med sin Kasket paa det graa Hoved og sin Bondestok i Haanden ud over sin Gaards Jorder, kikker efter Skyer, spejder efter Vindretningen, banker paa sit Barometer, omtrent som Tusinder af Agrarer gør det udover Danmarks Bondeland. Og han sætter Snøren ud i sin Sø efter Gedden og Suderen.

Til Gaarden hører der et halvhundred Tønder Land Jord, hvoraf de ti er Have og Park med gamle Lindealléer. Det er udmærkede Jorder, og Geheimeetatsraaden saaer og planter dem til med Havre, Kartofler, Roer og andre af Landbrugets Vækster. Men hans Speciale som Landmand er hans Avl af Frø af de forskellige Køkkenurter, særlig af Blomkaalsfrø. I det hele synes jo Kaalplanten at spille en stor Rolle i mægtige Mænds Fritidssysler. Allerede Kejser Diocletian plantede jo med Held Kaal paa sine dalmatiske Marker, og Blomkaalskulturerne i Søllerød arter sig ikke mindre vel.

Allerede ved Syvtiden er Landmanden Glückstadt oppe og gaar sin Runde over sin Gaard, ser til sine Marker, sine Husdyr, sine Duer og Høns, og giver sine Ordrer for Dagen. Ved Nitiden tager han ind til sin Bank og vender atter hjem ved Halvfem-Tiden, og fra da af er der lukket af for alle Bankforretninger.«

Norsk hytte og elefanter

Parken var i Glückstadts tid noget helt specielt. En sø med gedder og suder var midtpunktet i den af havearkitekt Erstad Jørgensen indrettede park. Der blev også anskaffet et par elefanter til at spankulere rundt og understrege det storladne i parken. I 1907 lod Glückstadt, der var født i Norge, arkitekt Brummer opføre et bjælkehus i parken, der i stilen var nøjagtigt som sæterhytten og et norsk bjælkehus. Bjælkehusets videre

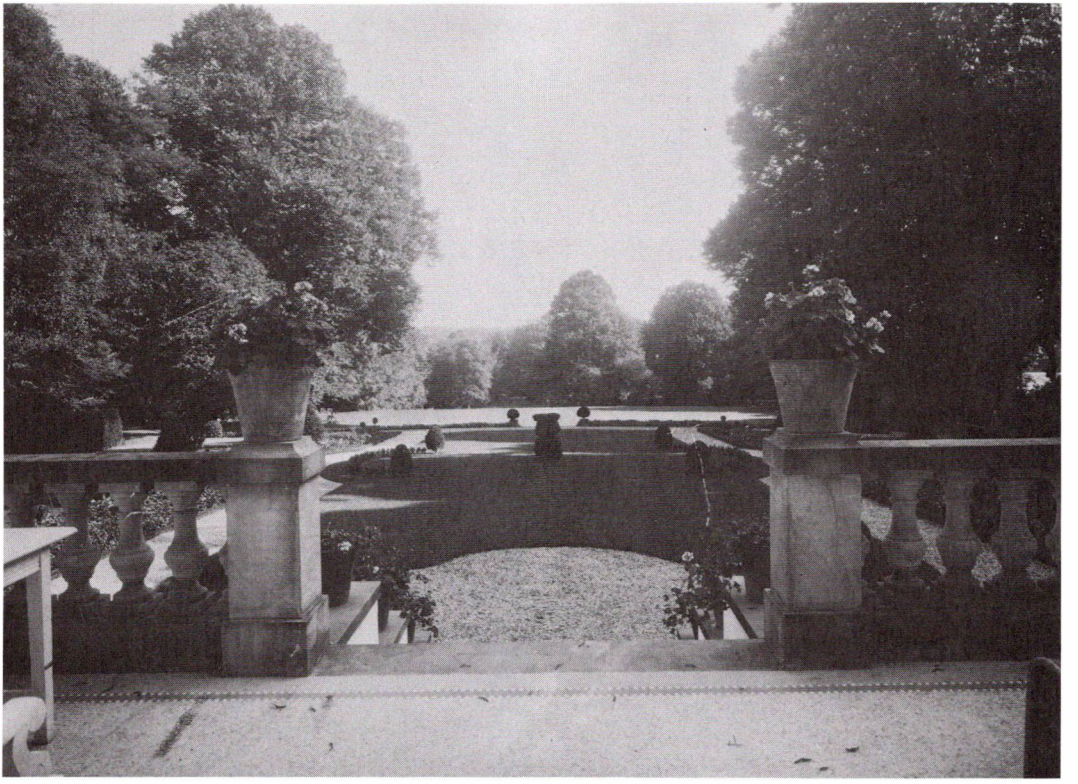

Udsigt ud over parken. 1906.

skæbne er iøvrigt interessant, idet det i dag fungerer som helårsbolig for en familie i Holte. Den stadig meget smukke norske bjælkehytte ligger nu på Rudegårdsalle 7. Men hertil kom den først under anden verdenskrig. Den havde været en tur rundt om Rungsted, flyttet dertil af Valdemar Glückstadt efter hans faders død i 1910 og opført på ejendom-

Carlsminde. Interiør. 1906.

men Bel Colle, hvor huset i en lang periode var indrettet som et norsk museum. Huset endte midlertidigt sine dage som en stabel brædder på en tømmerplads i Rungsted, hvor tidl. bankrevisor Rich. Aagaard fandt det sammenpakket – men næsten intakt – og genopførte det i Holte.

Isak Glückstadts ældste søn – bankdirektør *Emil Glückstadt* overtog efter faderens død i 1910 Carlsminde. Hans tid må dog nærmest betegnes som en episode, da han sjældent opholdt sig i Søllerød og allerede i 1913 afhændede sin arv for i stedet at købe »Sølyst« i Klampenborg. Den nye ejer var grosserer Dethlef Jürgensen – en markant personlighed, der i mere end en menneskealder satte præg på livet i Søllerøds midte.

Et rigt liv

I grosserer Jürgensens tid var der udadvendte aktiviteter og en selskabelighed ud over det sædvanlige. En masse mennesker havde deres gang på Carlsminde i årene efter 1913. Enten blev de inviteret til et besøg, eller også inviterede de sig selv i bevidstheden om, at dette var stedet, man måtte se – og blive set. Og der var lejligheder nok, for Dethlef Jürgensen og hans hustru var gæstfriheden selv. De holdt mange små middagsselskaber og samlede ligefrem på spændende mennesker. Også kongefamilien hørte til vennekredsen. Kulturelt set minder det på sin vis om det liv, der foregik i Hartmanns tid. I sin bog »– så vidt jeg husker«, skriver forfatteren og journalisten Paul Sarauw bl.a. om sine besøg på Carlsminde:

»I de smukke lyse stuer ud mod den gamle park samledes i årenes løb *betydelige mænd* og *smukke kvinder*. Af mennesker, jeg ofte har været sammen med på Carlsminde, husker jeg Georg Brandes, Karl Madsen, Julius Paulsen, Robert Storm-Petersen, professor Monrad, Johannes V. Jensen, K. K. Steincke og rigsadvokat Goll«.

Også mange andre, f.eks. Gustav Wied og senere Clara Pontoppidan var nære venner af huset.

Indenfor på Carlsminde

Fru Eva Drachmann har i sine »Små erindringer fra Carlsminde« (Søllerødbogen 1948) givet en levende beskrivelse af Carlsminde bag facaden. Hun skriver bl.a.:

»Mange morsomme folk kom til små udsøgte middage. Spisestuen var ikke større, end at det aldrig var et stort selskab, der faldt fra hinanden. Der blev aldrig snakket »sort«, samtalen løb rundt om bordet, alle var med. Humøret, det overdådige, udgik fra Dethlef Jürgensen. Der var noget strålende over ham. Han var som en dynamo, eksplosiv og farlig«.

Kongelig køretur

Dethlef Jürgensen havde to sønner, der var nogenlunde jævnaldrende med prinserne Frederik og Knud. Familierne besøgte hinanden og ind imellem havde også de fire halvvoksne drenge lejlighed til at være sammen. Og fik de chancen for det, skulle der naturligvis være lidt sjov i gaden. Historien er ikke almindelig kendt, men den huskes endnu af folk i Søllerød.

En søndag eftermiddag befandt Dethlef Jürgensens to drenge og prinserne sig alene på Carlsminde, hvor der på det tidspunkt bl.a. var en rimelig god motorcykel. Carlsmindes hovedbygning er sådan indrettet, at gårdspladsen og haven står i direkte forbindelse med hinanden, hvis begge dørpartier og en dobbeltdør midt i huset åbnes samtidig. På begge sider fører en bred trappe op mod huset. Hvis nu et par solide planker placeres på trapperne, kan man *køre* op ad disse trapper. Og hvis man på tæpperne i entre og stue lægger et lag jutesække, kan man ingen større skade gøre. Således tænkte netop de fire unge mennesker. Og som tænkt så gjort. Enkelte tilfældigt forbipasserende oplevede hin eftermiddag at se fire unge mennesker inclusive prinserne Frederik og Knud tage turen på motorcykel op ad trappen, ind gennem stuen, ud i haven og tilbage igen. Og så den næste. Ingen tvivl om, at de har moret sig kongeligt. Forhåbentlig har disse drengestreger aldrig nået kong Christian X's ører. For så er det ikke godt at vide, hvad der var sket med de »friske« gutter.

Arealet formindsket

Den største del af parken lod Dethlef Jürgensen i flere omgange udstykke, bl.a. hele Carlsmindevej og Carlsmindeparken. Men stadig – også nu, hvor Venstre driver sin sekretariatsvirksomhed på stedet – er det en have ud over det sædvanlige. Karakteren af en tidligere pompøs

Her et billede af spisestuen på Carlsminde i Dethlef Jürgensens tid. Man fornemmer den intime atmosfære i det rum, der af Tidens Kvinder i en artikel fra »et besøg på Carlsminde« i 1942 blev betegnet som »den muntre spisestue«.

park har man nu kun i resterne af en kæmpe lindeallé, men den store græsplæne, velvoksne rhododendron og roser gør haven seværdig og dejlig at færdes i. I haven findes iøvrigt et tulipantræ, der af sagkyndige betegnes som Danmarks ældste og største. Af jord er der 6.400 kvm. tilbage, men det er sikret, at der ikke kan sælges yderligere jord fra. Hovedbygningen er i dag fredet. Det gælder også de omtalte lindetræer i haven, men ikke den i begyndelsen af dette århundrede opførte sidebygning, hvor bl.a. resterne af en fornem gammel hestestald giver indtryk af en fin hestekultur på stedet, der er nærmere omtalt i en anden artikel.

Da derbyvinderen hed »Carlsminde«

Dethlef Jürgensen var en markant skikkelse på Klampenborg Væddeløbsbane og inden for galopopdræt. Han fik tidligt interesse for fuldblodssporten og var blandt dem, der herhjemme havde størst indsigt i galopsport. Alligevel var det bemærkelsesværdigt, at hans stald fik tre derbyvindere. Pudsigt er det i denne forbindelse, at en af derbyvinderne hed »Carlsminde«. Den vandt i 1928. Det første derby blev vundet i 1919 med »Dr. Wilhelmine«, medens den sidste derbysejr først kom i 1948 med »Skymaster« – efter Dethlef Jürgensens død.

De seneste 25 år

Til midten af 50'erne levede og boede fru Ruth Jürgensen fortsat på Carlsminde. Da blev ejendommen solgt til direktør *Erik Møller* fra Rungsted, der boede her et par år og fik forbedret ejendommen på flere punkter, ligesom han fik anlagt en ridebane bag staldbygningen. Allerede i 1958 skete et nyt ejerskifte. Efter sin mands død solgte fru *G. Schiørring* »Frydenlund« i Vedbæk – hvor køberen iøvrigt var Victor Borge – for at få en mindre ejendom. Familien var meget rideinteresseret, og det var medvirkende til, at den nye bopæl blev Carlsminde.

Venstres ejendom

I 1970 blev Carlsminde annonceret til salg af dødsboet efter fru G. Schiørring. De sidste grunde blev stykket fra inden salget. Ejendommen var efterhånden for stor og upraktisk til privatbeboelse, og da den syntes velegnet til sekretariatsvirksomhed, besluttede partiet Venstre at købe Carlsminde, idet de hidtidige rammer om partiets arbejde i Hammerichsgade i København var blevet for snævre. De gamle stuer og

I Ruth Jürgensens værelse på 1. sal fornemmer man en dejlig udsigt over parken mod Geelskov, hvorfra lyset trænger ind i det smukt møblerede rum.

værelser er i dag indrettet til hyggelige kontorlokaler, og stalden virker som lagerrum og reservelokale, når der udskrives valg, hvor behovet for plads til ekstramandskab og pakkefaciliteter vokser betydeligt. Ridebanen fungerer som P-plads for medarbejderne. De gamle mahogni-bokse er stadig intakte, og ikke så få tanker er gjort i Venstres hovedkvarter om, hvordan man kunne indrette stalden til et mere hyggeligt sted, lokale borgere og liberale i det hele taget kunne have lidt mere glæde af. Om det nogensinde realiseres, må senere historieskrivning om Carlsminde gøre rede for.

Indtil da kan det imidlertid konstateres, at der er liv og aktivitet på Carlsminde som aldrig før, at den fredede ejendom holdes smukt ved lige, og at haven – især om sommeren – er en ekstra dejlig grøn plet i midten af Søllerød kommunes grønne områder.

Fin hestekultur på Carlsminde

Af Tom Matz

Siden 1913 har Carlsminde været andet end et dejligt sted for mennesker – det har også – indtil 1971 – været hjemsted for fremragende heste.

Omtalen af Carlsmindes historie her i Søllerødbogen antyder, at dette sted i Søllerød har rummet en spændende hestekultur. Vel har der gennem ejendommens 230-årige historie været dyr af forskellig slags, men først med grosserer Dethlef Jürgensens overtagelse af ejendommen i 1913 bliver der gjort plads til hestene. Det var Dethlef Jürgensen, der opførte den nuværende længe, der ligger vinkelret på Søllerødvej og hovedbygningen. Stalden blev indrettet efter alle kunstens regler med plads til 9 heste i gode, rummelige boxe.

Hestene fik det om muligt endnu finere end menneskene. En italiensk stukkatør blev indkaldt til at udføre stukloftet, og i alle boxe blev der på væggene opsat hollandske kakler.

Kun resterne af stukloftet kan endnu ses – det gik til i fugtigheden fra den em, der kom fra hestene, og er faldet ned. Kaklerne er nedtaget af senere ejere, men endnu kan man dog fornemme resterne af en fornem stald. Boxene blev udført i mahogni og smedejern og eksisterer stadig, men hestene er væk. Den sidste stod endnu i sin box, da Venstre rykkede ind på Carlsminde i 1971. Det var den da 20 årige *Niels-Holger*, som vi senere skal vende tilbage til. Den døde kort efter, og siden har boxene fortrinsvis været fyldt med valgplakater, papir og kuverter, som Venstre anvender store portioner af. Som et minde er Niels-Holgers skilt over døren til boxen bevaret.

Dethlef Jürgensen (t.h.) modtager her en af sine utallige ærespræmier i Klampenborg – det er denne gang *North State Plate*, som overrækkes af direktør G. Bryant.

Uheldig væddeløbs-start

En meget spændende side af dansk fuldblodsavl og væddeløbsheste er knyttet til Dethlef Jürgensen og Carlsminde. Hvor mange mennesker gennem et langt liv ofrer næsten alt for at få en derbyvinder – det højest opnåelige inden for galopsporten – lykkedes det Dethlef Jürgensen at opdrætte *tre* derbyvindere, som i hans navn alle tre vandt både det danske og det svenske derby. Ingen andre kan opvise noget tilsvarende.

Men skal der en smule held til at nå så langt, skal det også siges, at få inden for fuldblodsavlen i Danmark var så vidende om blodlinier og galopsport i det hele taget som netop Dethlef Jürgensen. Reolerne på grossererens bibliotek på Carlsminde var fyldt med hestesportskalendere, tidsskrifter fra ind- og udland og bøger om avl og væddeløb.

Det var karakteristisk for Dethlef Jürgensen – og baggrunden for hans succes på væddeløbsbanerne – at når han gik ind for noget, gjorde han det helhjertet. Hans entre i galopsporten var ellers ikke ligefrem lovende. Den første hest, han havde købt, startede i et steeple-chase, faldt over den første forhindring og brækkede halsen. Måske var det netop det

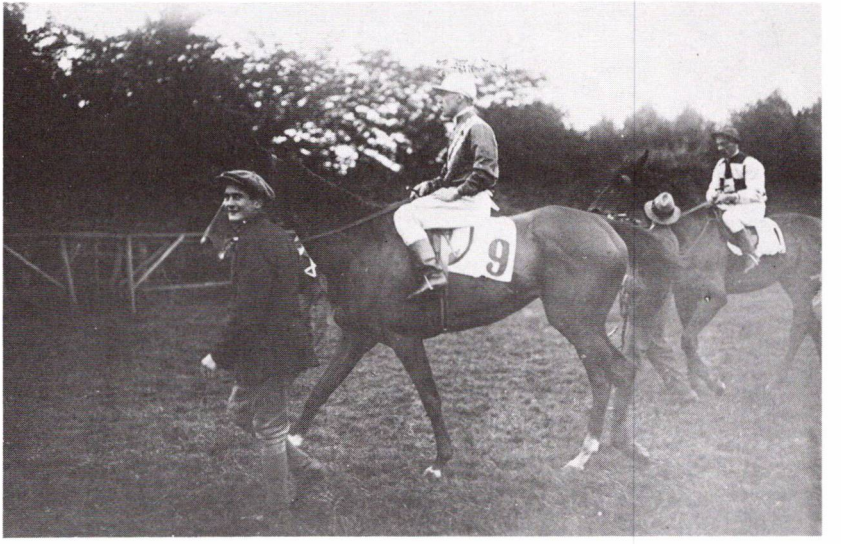

Staldens første stjerne var den stærke hoppe, Dronning Wilhelmine, der her føres til præsentation i derbyet i Klampenborg i 1919, som den vandt i fin stil. Den blev moder til staldens næste derbyvinder, Carlsminde.

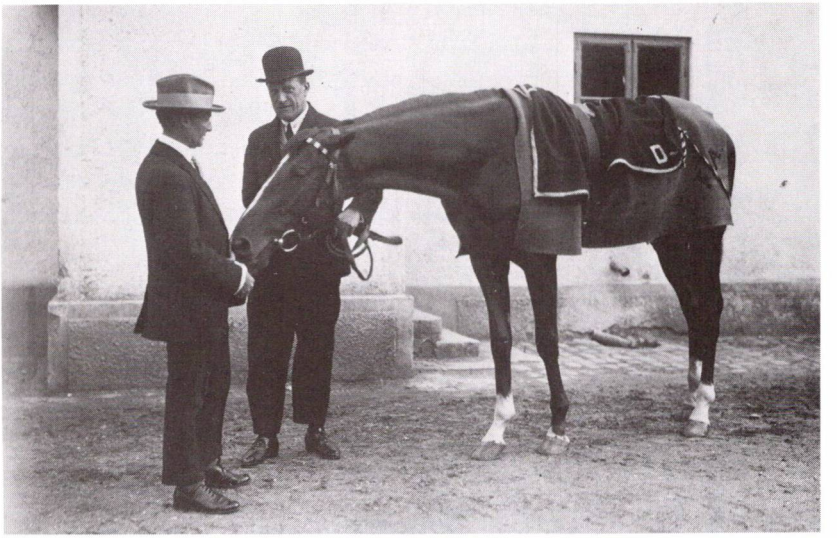

Vinderen af dansk og svensk derby 1928 »*Carlsminde*« – her på et postkort fra samme år med sin træner i bowlerhat.

uheld, der fik ham til at kaste sig over sporten med mere end almindelig energi.

Dronning Wilhelmine

Allerede i 1919 kunne grossereren fra Søllerød føre sin første derbyvinder på æresrunde. Efter den gode hoppe *Skip* var der med *King William* som fader faldet et dejligt hoppeføl, som døbtes *Dronning Wilhelmine*. Tre år efter stod denne galopstjerne som vinder af både dansk og svensk derby.

Det var imidlertid ikke det eneste gode, der kom ud af den hest. I 1924 blev hoppen ført til den importerede hingst *Alan Breck*, og ud af denne alliance kom i 1925 et hingsteføl, der meget naturligt blev kaldt *Carlsminde*. Og hermed var derbyvinderen i 1928 på vej. Den svigtede ikke sin

Carlsminde

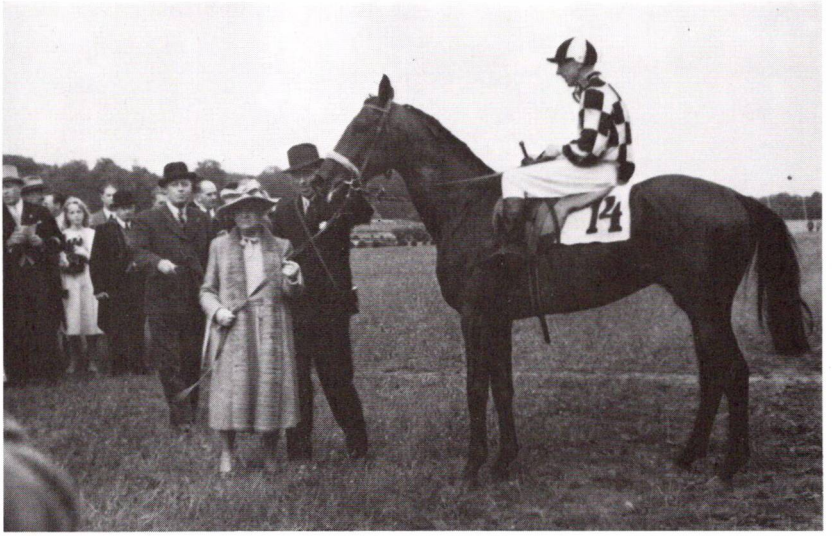

SKYMASTER efter derbysejren i Klampenborg i 1948 – ved hovedet står ejeren fru Ruth Jürgensen og træneren W. Waugh.

opdrætters og ejers forhåbninger og vandt lige som sin moder meget sikkert både det svenske og danske derby. Hvad enhver opdrætter drømmer om, var gået i opfyldelse.

Skymaster

Der skulle nu gå 20 år før den tredie – og staldens sidste – derbyvinder kom. Det var til gengæld en af de mest overlegne vindere nogensinde af et derby, da populære *Skymaster* i 1948 hjembragte fuldblodssportens blå bånd. Det var hestens 9. sejr i de 10 løb, den indtil da havde startet i, og blandt sejrene var opdrætningsløbet og dansk kriterium. Skymaster vandt på et år 73.000 kr., og det var i 1948 mange penge. Den tog sig nemlig som staldens foregående vindere af dansk derby også af det

svenske. Det var der jo tradition for. Efter denne sejr bød en svensk hesteejer 50.000 kr. for Skymaster, men den var ikke til salg.

Om sin bedste derby-oplevelse sagde fru Dethlef Jürgensen i 1949 i et interview i BT:

»Efter Carlsmindes sejr i det svenske derby i 1928 blev både Dethlef og jeg så glade, at vi holdt en stor fest på »Savoy« i Malmø. Alle og enhver kunne gå lige ind fra gaden og deltage i festen!

Da vi senere på aftenen tog hjem med båden, var vi alle i et særdeles godt humør, og det er ikke usandsynligt, at vi har støjet lidt. I hvert fald kom kaptajnen hen til os og spurgte min mand: »Er det Dem eller mig, der er kaptajn her på skibet?« »Det er mig«, lo Dethlef hjerteligt, og jeg tror nok, kaptajnen blev afvæbnet. Senere festede vi hjemme på Carlsminde, og jeg glemmer aldrig, da solen stod op næste morgen – det var et betagende smukt syn. Jeg tror, det var en af de lykkeligste dage i mit liv.

Selvfølgelig var jeg også glad, da Skymaster vandt i fjor, men bag det hele lå alligevel tanken om, hvor dejligt det ville have været, hvis Dethlef kunne have været med til denne nye triumf.«

Mange andre gode

Blandt væddeløbshistoriens mange heste huskes i løbet af nogle år kun derbyvinderne. Men mange af Klampenborg galopbanes tilskuere i 40'rne vil sikkert også huske heste som *Peter*, *Casper* og *Sybille*, når navnene nu igen nævnes. Peter blev således nr. 2 i sit derby. De tilhørte alle tre Dethlef Jürgensens stald med den karakteristiske sort- og hvidternede jockeybluse. Og disse tre fine galopheste var lige som Skymaster efter en fremragende engelsk fuldblodshoppe ved navn *Peppery Jane*, som Dethlef Jürgensen havde købt i New Market i England. Et femte afkom efter Peppery Jane blev opkaldt efter grosserer Jürgensens kaffefirma, *Brasilko*, men den blev mærkværdigvis aldrig til noget på væddeløbsbanen.

Det gjorde derimod væddeløbere som *Georgia*, *Dynamit*, *Marlene*,

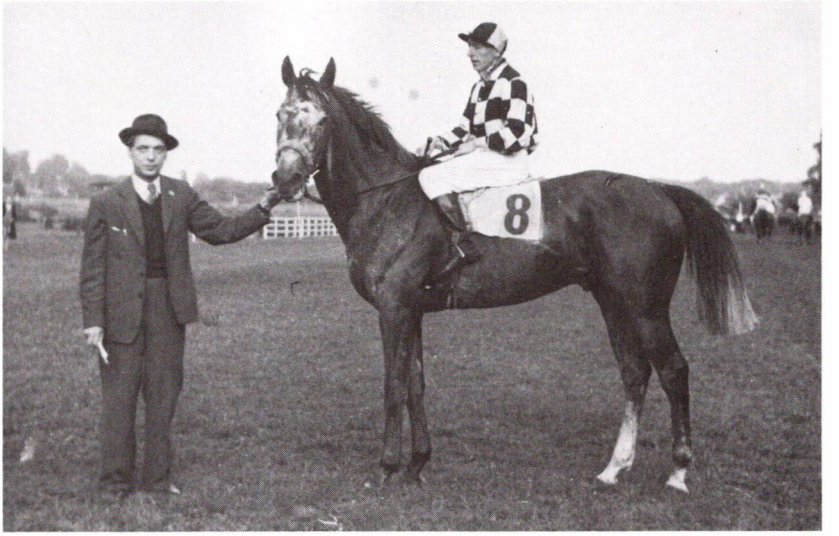

Dethlef Jürgensens søn, Ole, fotograferet sammen med en af staldens bedste heste gennem tiderne: CASPER. – Kun uheld berøvede Casper en derbysejr, skrev avisen.

Nitouche og helt tilbage i tiden *Blood Orange*. Alle heste, der flere gange i karrieren er kommet først over målstregen. De nævnte er kun den mindste part af en stor og betydningsfuld stalds heste, hvor der naturligvis også har været kiksere imellem. Men de fortæller kendere af fuldblodssporten noget om kvalitet og succes og giver os andre en lille fornemmelse af, hvad der kom ud af at opføre en hestestald midt i Søllerød og lægge heste til med indsigt, offervilje og stædigt arbejde.

Ridebane anlagt

I midten af 50'erne anlagde den daværende ejer, direktør Erik Møller en ridebane bag staldbygningen. Det var en skoleridningsbane, der straks blev taget i brug af datteren, som modtog rideundervisning af den

Sådan gik det til da Ole og Dorte blev gift – en karakteristisk situation fra Søllerød i 60'erne, da det myldrede med heste og hestefolk på Carlsminde lige over for Søllerød kirke.

kendte berider Oldenburg fra Hørsholm. Erik Møller boede kun på Carlsminde et par år, og ingen af hestene fra den tid har gjort sig særligt bemærket.

Jagtheste og Hubertusvindere

Hvad Dethlef Jürgensen havde startet blev fulgt op i stalden på Carlsminde, da fru G. Schiørrings søn, landsretssagfører *Ole Schiørring* fik lov til at boltre sig på stedet. Det var nu ikke længere væddeløbere det gjaldt, men jagtheste. Ni var der plads til, og ni heste kom der hurtigt til at stå i staldene, hvor Ole Schiørrings venner fik lov til at besætte de

Et kig ind i Carlsminde-stalden med pensionærer. Bemærk de massive døre og boxvægge af mahogni. Til højre ses Niels-Holger (skilt over boxdøren) og i midten står *Amigo*, som tilhørte overdyrlæge Holm, Lyngby.

tilovers blevne boxe med egne heste som pensionærer. Det liv og de rideture, der udgik fra stalden var i 60'erne med til at sætte sit særlige præg på bymidten i Søllerød. Flere gange var der heste med i billedet ved bryllupper i den nærliggende kirke, og stalden lå heller ikke langt fra den gamle Holte rideskole.

Mange heste kom og gik i de godt og vel ti år Ole Schiørring havde stalden, der blev regeret af *Johan Larsen* som hestepasser og staldmester. Der var både dygtige springheste og smukke dyr. Den mest kendte af

Ole Schiørring og Niels-Holger vandt deres første Hubertus-jagt sammen i 1958 – her fotograferet efter præmieoverrækkelsen ved Eremitageslottet.

dem er vel nok tidligere omtalte *Niels-Holger* – en helt speciel skimmel. Den kom til Ole Schiørrings stald efter en fortræffelig karriere på Galopbanen, hvor den blandt andet havde vundet dansk avlsløb. En særpræget fuldblodshest efter *Nanna* og *Grey Prince* – en hest med et godt temperament og fine springegenskaber, men med skæve forben!

Havde den gjort det godt på væddeløbsbanen, blev den dog endnu mere kendt som 2 gange vinder af Hubertusjagten på Eremitagen. Begge gange redet af Ole Schiørring. Det er næppe for meget at sige, at Niels-

Den flotte steeple-chase hest CANNON i let trav på dressurbanen bag Carlsmindestalden. Cannon vandt BT's gyldne dækken på galopbanen, men gik for stærkt til at gøre sig gældende i jagterne.

Holger er en af de heste, der overhovedet har deltaget i flest jagter her i landet. På sine ældre dage blev denne dejlige hest helt hvid, men altid var den rolig og tillidsfuld.

Niels-Holgers fremragende sprinteregenskaber bragte den også i focus på Charlottenlund travbane, da der for mange år siden skulle køres et rekord-forsøg med den fænomenale travhoppe *Frances Bulwark*, der havde Søren Nordin fra Sverige i sulkyen. Trav-ekvipagen skulle have en pacer, og det blev Niels-Holger, der gjorde det så godt, at traveren satte ny europæisk rekord med kilometertiden 1.16,6. Det var den 7. juli 1954.

OL-rytters start

Også dressurheste fandtes i stalden. *Germano* huskes måske især på grund af sin rytter, nemlig Axel Mikkelsen, der startede sin karriere som dressurrytter i Søllerød. Senere blev han Danmarksmester og OL-rytter på *Talismann*.

Robin var en god springhest, som tilhørte Tove Schiørring – gift med Ole Schiørring. På den blev hun bl.a. en sæson den mest vindende ekvipage i Holte rideklub.

En flot hest var den hvid-skimlede *Cannon*, der også kom til Søllerød efter en karriere på Galopbanen. Springe kunne denne dejlige hest, men i jagterne havde den så meget fart på, at den var svær at styre. Den var iøvrigt efter den gode avlshingst *Drumhead*, der også er fader til den senere så elskede galophest *Flying Drummer*.

Cannon havde inden den sluttede i Klampenborg slået sit navn fast som en af de bedste steeple-chase heste, hvor den efter en stor sæson fik BT's gyldne dækken.

Ikke flere heste

Hvad der kan ende med at blive ud af stalden på Carlsminde, skal jeg ikke spå om her. Der er flere planer, men ingen af planerne går ud på at sætte heste ind. Det ligger ligesom ikke helt naturligt for et politisk parti. Men man kan da godt tænke sig en fremtidig anvendelse af stalden, der vil kunne føre tanken hen på den store tid, da derbyvindere og hubertusvindere m.fl. holdt til i hjertet af Søllerød.

Af Holte kirkes og Ny Holte sogns historie

Af Erling Andersen

Tanken om at bygge en filialkirke i den vestlige del af Søllerød sogn opstod allerede i begyndelsen af århundredet, medens pastor Ferdinand Jensen var sognepræst i Søllerød. I »Søllerødbladet« (»Søllerød Tidende«s forgænger) for 12. august 1916 sluttede en artikel om kommunens kirker – Søllerød og Vedbæk kirker – således:

Opfordring til kirkebyggeri i vestsognet

»Der har i de senere Aar ofte være Tale om at faa bygget en Kirke ved Holte Stationsby med sine 4.000 Indbyggere, da de har forholdsvis langt til Søllerød Kirke, men endnu er det kun blevet ved Talen derom. En saadan Kirke vilde komme til at ligge smukt og ideelt i Skovbrynet ved Kongevejen, der hvor denne skæres af Stationsvejen, der har imidlertid ogsaa været Røster oppe om at lægge den op i Nærheden af Holte højere Almenskole eller oppe i »Tyvekrogen«, der saa kunde faa sit mindre flatterende Navn forandret til »Søndre-Kirkeskov« i Modsætning til Kirkeskoven ved Vandtaarnet, der da kunde benævnes »Nordre-Kirkeskov«. At der under alle Omstændigheder tiltrænges en Kirke i Sognets vestlige Del er uden al Tvivl.«

Der skulle imidlertid hengå mere end elleve år, i hvilket tidsrum indbyggertallet i Søllerød sogn var nået op over 5.000 – de i ovenstående citat nævnte 4.000 indbyggere i Holte stationsby er utvivlsomt for højt anslået – før der skete noget afgørende i sagen. På et møde i 1927 i

Søllerød menighedsråd, for hvilket den daværende sognepræst, pastor Eduard Eilschou Holm (1922-31) – som det på den tid var almindeligt – var formand, besluttedes det nu at tage sagen op, og der blev i ugeavisen »Avisen og Søllerød Tidende« for den 7. januar 1928 indrykket følgende annonce:

Første møde om sagen

»Torsdag den 12. Januar 1928 kl. 8 indbydes alle
kirkeligt interesserede her i Sognet til et
M Ø D E
paa Ny Holte Hotel.
Dagsorden: Forhandling om Dannelse af en Komite
til Opførelse af en Kirke i den vestlige Del af Sognet.
Menighedsraadet i Søllerød Sogn«

På mødet fremsatte cand. theol. Dagmar Boel, der var medlem af menighedsrådet, ønsket om at få en kirke i Søllerød sogns vestlige del, idet hun ifølge referat i »Avisen og Søllerød Tidende« motiverede dette ønske således: »I Aarenes Løb er Søllerød Kirke kommet til at ligge i Periferien, dels fordi Bebyggelsen mod Vest har udviklet sig saa stærkt, og dels fordi der er opstaaet et særligt Vedbæk Sogn. Tilmed er Befolkningen mer og mer bleven Byfolk, der ikke magter de lange Veje som Landbefolkning. Endelig kunde en ny Kirke sikkert bidrage til, at fler og fler samledes om Kristendommen.«

Kirkekomiteen

Sagen fik en absolut positiv modtagelse hos forsamlingen, og der nedsattes en kirkekomite, som benævnedes »Komite til Opførelse af en Kirke i Søllerød Sogns vestlige Del«, og som efter enkelte forskydninger fik følgende sammensætning: sognepræsten, pastor E. Eilschou Holm, ingeniør J. A. Kemp (formand), kommunelæge Otto Møller, pastorinde Gudrun Jensen (enke efter pastor Ferdinand Jensen), cand. theol. Dagmar Boel, kommunekasserer J. J. Hjelmborg (komiteens regnskabsfører), overlærer P. J. Hørning, vinhandler L. Poulsen og murermester Bendix

Petersen. Efter at pastor Eilschou Holm, overlærer Hørning og vinhandler Poulsen var afgået ved døden – pastor Eilschou Holm døde i december 1931 – indtrådte provst Gunnar Sparsø, som den 1. maj 1932 havde overtaget embedet som sognepræst i Søllerød, i komiteen, tilligemed forhenværende kirkeminister Th. Povlsen og oberstløjnant H. E. Johnsen.

Valg af grund og arkitekt

Den nedsatte komites første tre opgaver var dels at starte en privat indsamling, dels at finde en passende grund og endelig at søge udarbejdet et byggeprojekt, og komiteen gik meget energisk i gang hermed. Med hensyn til grunden håbede man i første omgang på, at det skulle være muligt gratis at få overladt et areal af Geel skov, hvad skovrider Holten imidlertid på det bestemteste gik imod. Interessen samlede sig derefter om en højt og frit beliggende grund på den nordlige side af Toftevej. Denne grund blev købt allerede i 1928, og i 1930 blev der købt yderligere et stykke til. Som arkitekt valgtes arkitekt Frederik Kiørboe, Holte, som udarbejdede forslag til en rundkirke af betydelige dimensioner, således en udvendig højde på 24 meter og rummende ca. 400 siddepladser. Med grund og alt inventar ansloges de samlede udgifter at ville andrage ca. 160.000 kroner. En indsamling blandt sognets beboere startedes straks i 1928, og desuden henvendte komiteen sig til kirkeminister Bruun-Rasmussen, som stillede et statstilskud på indtil 75.000 kr. i udsigt under forudsætning af, at der gennem private bidrag skaffedes 100.000 kr. I januar 1929 udsendtes til samtlige beboere i Søllerød sogn en tryksag med tegninger, der viser kirkeprojektet, og med redegørelse for de foreliggende planer, idet der samtidigt opfordredes til at tegne bidrag, eventuelt med indbetaling over fem år. 30 damer og herrer var komiteen behjælpelige med indsamlingen bl.a. i forbindelse med opkrævning af de månedlige bidrag. Som kasserer for komiteen fungerede Holte Bank.

Finansiering

I 1934 indsendte man ansøgning om det tilskud, som tidligere var blevet stillet i udsigt, men ansøgningen blev afslået af den nye kirkemini-

Grundstensnedlæggelsen 26. juni 1938. Forrest: Murermester Bendix Petersen, kommunekasserer J. J. Hjelmborg, provst Gunnar Sparsø, oberstløjtnant H. E. Johnsen, cand. theol. Dagmar Boel, ingeniør J. A. Kemp, pastorinde Gudrun Jensen og fhv. kirkeminister Th. Povlsen.

ster med den motivering, at Søllerød sogn var så rigt et sogn, at der nok blandt sognets beboere skulle kunne indsamles de fornødne penge til en kirke. Ministeren henstillede iøvrigt, at man byggede kirken i to tempi, efter som der var penge til. Da begejstringen for rundkirkeideen desuden i den forløbne tid var kølnet noget, udarbejdede arkitekt Kiørboe efter anmodning fra komiteen et helt nyt forslag, nemlig at udforme kirken som en stor landsbykirke opført i blandet romansk og gotisk stil og med plads – ligesom i rundkirken – til ca. 400 mennesker. Efter denne plan kunne kor og korsarme med ca. 200 siddepladser opføres i første omgang, medens tårn og langskib med yderligere 200 pladser kunne vente med at blive bygget, indtil de nødvendige midler var skaffet tilveje. Den nye plan blev fremlagt og godkendt på et møde på Holte hotel den 1. april 1935, hvortil alle interesserede var indbudt.

Ændring af byggeprojekt

I efteråret 1936 syntes komiteen, at der nu var indsamlet så stort et beløb, at man kunne tillade sig at indsende andragende til kirkeministeriet om tilladelse til at påbegynde opførelsen af kirkens første del i henhold til det nye projekt. Efter at komiteen havde modtaget tilladelsen, indtrådte der imidlertid noget helt nyt i sagen, nemlig at godsejer V. Uttental, Løvenholm gods i Jylland, som var ejer af et betydeligt område vest for Kongevejen op mod Frederikslund skov, i begyndelsen af året 1937 gav kirkekomiteen tilbud om at mageskifte grunden på Toftevej med en 1.000 kv.m. stor grund, matr. nr. 1 ayc af Drg., beliggende på nordsiden af den daværende Svanholmsvej, nu Rudemarken, hvor Solbakkens forlængelse skærer denne, og komiteen besluttede at acceptere dette tilbud, hvorved der opnåedes et provenu på 13.715 kr. Kirken blev ved dette mageskifte placeret på et af sognets højst beliggende punkter, og til denne smukke beliggenhed kom, at godsejer Uttental påtog sig at sikre, at den kommende bebyggelse omkring kirken ville blive udformet således, at den ikke kom til at virke generende.

Mageskifte af grund

I kirkebladet for juni 1938 kunne provst Sparsø indbyde til grundstensnedlæggelse således:

»Endelig er vi i Gang, Spaden er sat i Jorden, travle Hænder er nu i Virksomhed, og for hver Dag vil første Halvdel af den nye Kirke paa Rudersdal Bakke tegne sig stedse tydeligere. Adskillige vil sikkert i den kommende Sommer lægge Aftenturen om ad Svanholmsvej, hvor Kirken skuer ned over Holte og ud over Furesø.

Grundstensnedlæggelse

Søndag den 26. Juni Kl. 3 Eftm. nedlægges Grundstenen.
Sognets Beboere indbydes herved venligst til denne Højtidelighed.
Gud lægge sin Velsignelse til denne Begyndelse.«

Dagen begyndte med styrtende regn, men inden højtideligheden havde en kraftig blæst fejet himlen ren. En stor skare med provst Sparsø og hjælpepræsten, pastor Svend Hansen, samt kirkekomiteen i spidsen samledes på byggepladsen, hvor kirkens fundamenter var opført. Rundt om var der rejst 25 flagstænger, hvorfra flagene smældede i den stærke blæst, og de blå pigespejdere var mødt op med fane. Komiteens formand, ingeniør Kemp, bød velkommen, idet han indledte med ordene »Endelig oprandt dagen«. Forsamlingen sang, ledsaget af et hornorkester, »På Jerusalem det ny«, hvorefter provst Sparsø fremsagde trosbekendelsen og oplæste grundstensdokumentet. Endvidere holdt provsten en tale over temaet »Hvorfor bygger vi kirker?« Efter talen sang man »Mægtigste Kriste«, hvorpå grundstenene sammen med grundstensdokumentet, indlagt i en blykapsel, blev indmuret i selve fundamentet til det fritstående, murede alter. Første sten muredes af ingeniør Kemp, anden sten af den 83 årige pastorinde Gudrun Jensen og tredie sten af provst Sparsø. Efter grundstensnedlæggelsen lyste pastor Svend Hansen velsignelsen over den menighed, der her for første gang var samlet omkring alteret. Højtideligheden sluttede med salmen »Guds ord det er vort arvegods«. Ifølge grundstensdokumentet ansloges de samlede byggeudgifter til kirken efter dens endelige fuldførelse at ville andrage 120.000 kr., hvoraf man foreløbig rådede over 60.000 kr., som man

Anslået byggesum

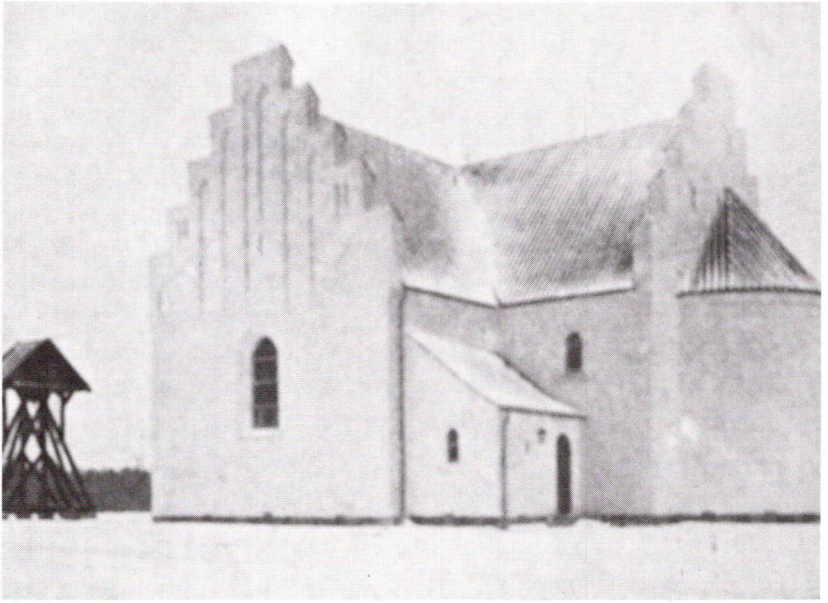

Holte kirke ved indvielsen søndag d. 25. februar 1940.

regnede med ville dække omkostningerne ved den nu påbegyndte del af kirken, altså kor og korsarme samt en fritstående klokkestabel.

Bygningen i rejsehøjde

I august 1938 var kirken oppe i rejsehøjde, men på grund af krigssituationen markeredes dette blot ved, at komiteen oppe under krans og flag samledes med håndværkerne, som her fik overrakt en erkendtlighed. Arbejdet, der udførtes af lokale håndværkere, blev tilendebragt i slutningen af 1939. De samlede udgifter i forbindelse med opførelsen af kirkens første del beløb sig til kr. 99.177.01.

Omkring nytår 1940 traf menighedsrådet afgørelse om ansættelse af

Ansættelse af personale

betjeningen ved kirken, nemlig organist Bjørn Hjelmborg, kordegn Anton Frederiksen, kirkebetjent Einar Pedersen samt to kordamer – som de benævnedes – fru Hagen Ravn og frøken Lilian Aabye.

I klokkestablen uden for kirken, i det sydvestlige hjørne af grunden, var der blevet ophængt en klokke, skænket af murermester Christian Petersen og hustru til minde om deres afdøde, eneste søn, og lørdag aften den 24. februar 1940 lød klangen af denne klokke for første gang fra kirken på Rudemarken. I en hel time ringedes der for ifølge gammel tradition at tilkendegive, at et nyt Gudshus skulle indvies den følgende dag. Murermester Christian Petersen hørte dog ikke selv klokken, idet han var afgået ved døden den 14. januar 1939.

Kirkeindvielse

Søndag morgen den 25. februar 1940 fyldtes kirken til sidste plads, og medens bedeslagene lød, gik en procession af ti danske og en norsk præst med provst Schepelern, Gentofte, og provst Sparsø i spidsen bærende de hellige kar og bøger op til kirkens alter. Efter introitus, sunget af Bjørn Hjelmborgs store kor, bad pastor Svend Hansen indgangsbøn, og menigheden sang »Den signede dag«. I stedet for biskop Fuglsang-Damgaard, som var blevet syg, holdt provst Schepelern indvielsestalen ud fra ordene »Guds rige er inden i eder«. Fire præster oplæste herefter skriftstykker, hvorpå provst Schepelern foretog selve indvielsen. Efter salmen »Kirken den er et gammelt hus« prædikede provst Sparsø over dagens tekst, foruden at han udtrykte dels glæde over, hvad der nu var nået, og dels tak til myndigheder, arkitekt og håndværkere. Provsten oplæste endvidere en hilsen fra biskoppen og lyste derefter velsignelsen over menigheden. Højtideligheden sluttede med salmen »Fader milde« og udgangsbøn ved kordegn Frederiksen. Om aftenen holdtes endnu en gudstjeneste ved kirkens egne præster, og i den følgende uge fandt der to aftengudstjenester sted med fremmede prædikanter. Desuden afholdtes der en kirkekoncert ved organist Hjelmborg og hans kor.

Kort efter indvielsen indtraf den 9. april med den tyske besættelse af Danmark, som på forunderlig måde indirekte skulle blive til gavn for

fuldendelsen af Holte kirke. Regeringen var nemlig interesseret i at få sat dansk arbejde i gang, så der blev mindst mulig arbejdsløshed, som tyskerne kunne benytte sig af til egne formål. Som følge heraf fik menighedsrådet i efteråret 1940 en forespørgsel fra kirkeministeriet om, hvad det ville koste at fuldføre kirken, og efter at komiteen havde oplyst, at arbejdet i henhold til modtagne tilbud ville komme til at koste ca. 110.000 kr. excl. nyt orgel, modtog man i februar 1941 fra ministeriet meddelelse om, at man på finanslovforslaget 1941-42 agtede at stille forslag om en bevilling på 80.000 kr. til kirkens færdiggørelse, mod at det resterende beløb skaffedes tilveje af byggekomiteen. Statens bidrag forhøjedes iøvrigt senere til 100.000 kroner. Af meddelelsen fra ministeriet fremgik det desuden, at ministeriet intet havde at indvende imod, at arbejdet sattes i gang omgående. Opførelsen af kirkens anden del blev følgelig påbegyndt allerede i foråret 1941.

Kirkens fuldendelse

Medens første del af kirken var i anvendelse, opførtes nu langskib og tårn i løbet af tre år. For at kunne komme ind i den først opførte del af kirken, som havde indgang fra vestsiden, måtte man i den nyopførte sydmur lave en midlertidig dør. Murstensbuen over denne dør kan stadig øjnes under det østligste vindue i langskibets sydmur.

Den færdige kirke toges i brug ved en festgudstjeneste søndag den 12. marts 1944. Dagen oprandt i strålende sol, og flagene smældede fra kirketårnet, da menigheden gik til kirke. En halv time inden gudstjenesten var alle 400 pladser besatte, men flere og flere strømmede stadig til. Såvel departementschef og andre kirkeministerielle embedsmænd som en skare præster med provsterne Schepelern og Nyholm i spidsen deltog i gudstjenesten. Biskop Fuglsang-Damgaard, som på grund af sygdom var blevet forhindret i at indvi kirkens første del, forrettede ved denne lejlighed altertjeneste og prædikede, efter at have velsignet kirken, ud fra dagens tekst om den standende og netop nu så dybt alvorlige og aktuelle kamp mellem det onde og det gode i verden, mellem djævel og frelser. Efter biskoppens velsignelse talte provst Sparsø, idet han fremhævede

Festgudstjeneste i den færdige kirke

kirken som folkets kirke, en kirke bestemt for hele folkets brogede skare. Desuden takkede provsten alle, som havde medvirket til kirkens tilblivelse. I den efterfølgende uge afholdtes der fem aftengudstjenester.

Skøde udstedt

Da kirkekomiteen nu med kirkens færdiggørelse havde løst sin opgave, opløstes den efter ved skøde, dateret den 26. april 1945, vederlagsfrit at have overdraget matr. nr. 1 ayc af Drg. samt kirken med alt inventar til Søllerød sogns menighedsråd som bestyrelse for den selvejende Holte kirke.

Samlede udgifter

Udgifterne i forbindelse med kirkens anden del androg i alt kr. 152.821,82, således at de samlede omkostninger til den færdige kirke med alt inventar beløb sig til kr. 251.998,83.

Så længe kirken fungerede som filialkirke til Søllerød, gjorde såvel sognepræsten i Søllerød, Gunnar Sparsø, som hans skiftende unge hjælpepræster, Svend Hansen 1940-41, Jens Iversen 1942-47, Erik Andersen 1947-50, Svend Biørn 1950-53, Eigil Petersen 1954-58 og sidst Eddy Holm Nielsen 1958-59, tjeneste også ved Holte kirke, men i marts 1942 fik kirken en egen præst, idet pastor Aage Kühle ansattes som kaldskapellan i Søllerød sogn med tjeneste fortrinsvis ved Holte kirke.

Præster ved kirken

Han efterfulgtes i marts 1946 af pastor Evald Christensen, først som kaldskapellan men fra april 1949 som residerende kapellan – ligeledes med tjeneste fortrinsvis ved Holte kirke – og senere som sognepræst i Ny Holte sogn efter sogneudskillelsen.

Ved kirkens færdiggørelse i 1944 havde kirken endnu kun den ene klokke, som var blevet skænket til den første del af kirken, og som først hang i en stabel uden for kirken. Denne klokke vejer ca. 700 kg og bærer følgende indskrift:

ANNO DOMINI MCMXXXVIII SKÆNKEDE MURERMESTER
CHRISTIAN PETERSEN OG HUSTRU MARIE PETERSEN
MIG TIL MINDE OM DERES SØN AXEL.
JYSK JERNSTØBERI I BRØNDERSLEV GJORDE MIG.

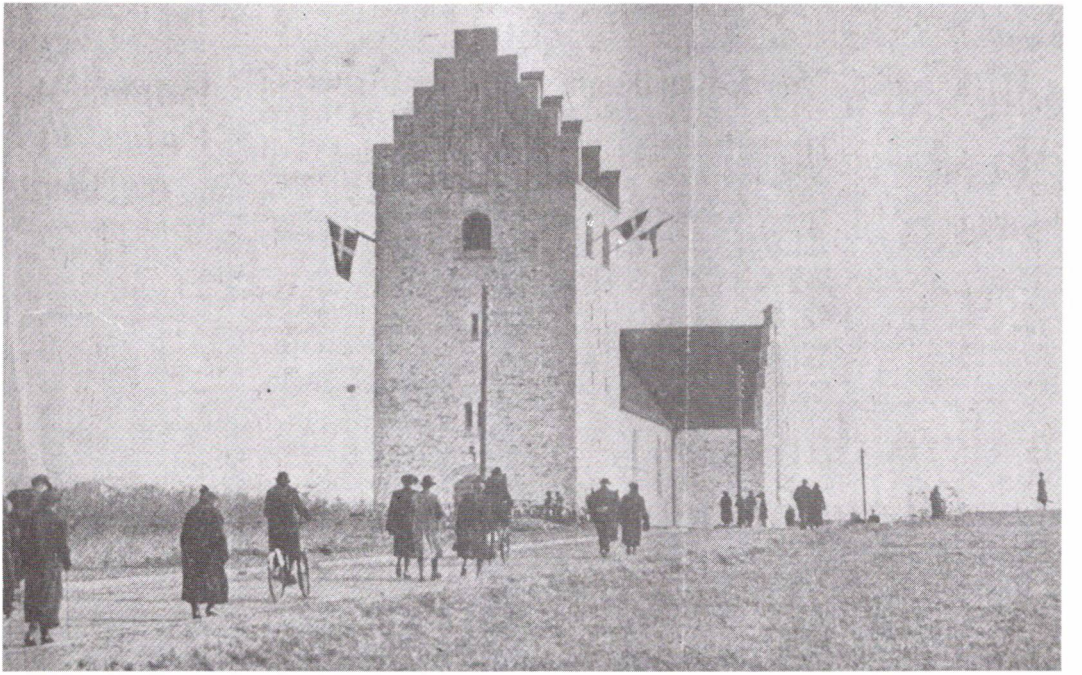

På vej til festgudstjenesten den 12. marts 1944.

Klokkerne

I 1950 startedes på initiativ af pastor Evald Christensen en indsamling til en anden klokke, som dog først kunne indvies påskedag 1960, og da det viste sig nødvendigt at afstive den bærende konstruktion, kunne den endda først tages rigtigt i brug søndag den 2. oktober 1960. Klokken, der er leveret af De Smithske Jernstøberier, vejer ca. 900 kg og bærer indskriften:

ÆRE VÆRE GUD I DET HØJESTE

Efter at man havde fået den anden klokke, fortsatte man ufortrødent med indsamling til en tredie klokke. Denne klokke blev indviet første søndag i advent, den 29. november 1964, ved hvilken lejlighed der for første gang blev ringet med alle tre klokker og med brug af det elektriske ringesystem, som var blevet installeret samtidig med den sidste klokke. Klokken, der er støbt i udlandet, men leveret af De Smithske Jernstøberier, vejer ca. 500 kg og bærer følgende indskrift:

TIL KIRKENS 25 ÅRSDAG 1965

Kirkegrunden

Den grund på hjørnet af Rudemarken og Solbakken, matr. nr. 1 ayc af Drg., hvorpå kirken byggedes, var som tidligere omtalt kun på 1.000 kv.m., og Søllerød menighedsråd købte derfor af Ejendomsselskabet RUDERSDAL pr. 1. august 1956 til udvidelse af kirkegrunden et større grundstykke, matr. nr. 1 bop af Drg., oprindelig omfattende 6.850 kv.m., der kostede 50.000 kroner. Herefter begrænsedes kirkegrunden mod syd af Rudemarken, mod vest af Solbakken, mod nord af den øst-vest løbende del af Skovlodden og mod øst af rækkehusene på vestsiden af den nord-syd løbende del af Skovlodden. I løbet af de følgende år blev denne store og smukke grund planeret, beplantet og indhegnet med et stendige. I 1959 afstodes der af grunden 627 kv.m. langs Solbakken til offentlig parkeringsplads. Til gengæld fik Ny Holte sogns menighedsråd ikke længe efter sogneudskillelsen et tilbud fra Ejendomsselskabet RUDERSDAL om vederlagsfrit at overtage de to små jordlodder langs Rudemarken, den ene på vestsiden og den anden på østsiden af Skovlodden, hvilket man accepterede. Disse to lodder er tilsammen på 758 kv.m. og betegnedes begge ved matr. nr. 1 buc af Drg. Endelig blev der i 1970 af den nordlige del af matr. nr. 1 bop langs Skovlodden frastykket 1.950 kv.m. under nyt matr. nr. 1 bxx af Drg. til brug for den nye præstegård, som var blevet opført i årene 1968-69. Herefter omfatter selve kirkegrunden i alt 6.031 kv.m., i realiteten dog lidt mere, idet man

Ny præstegård

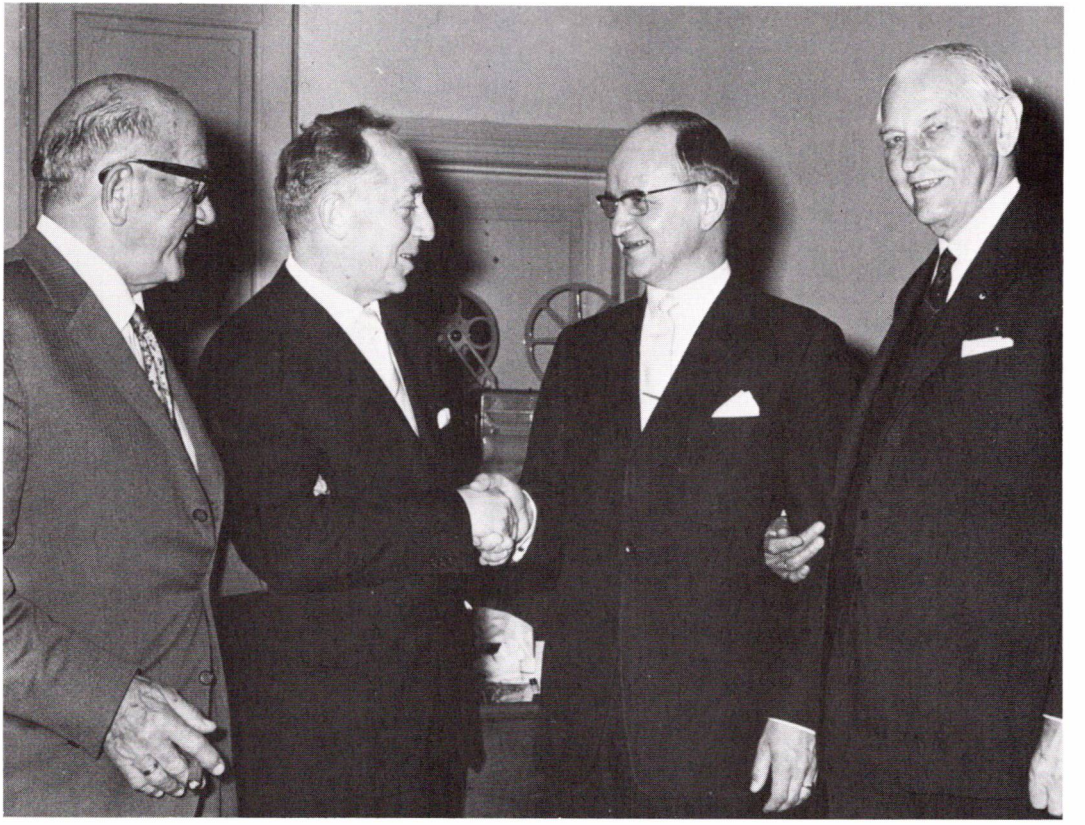

De 4 sognepræster der har virket ved Holte kirke siden dens indvielse: Svend Bøgh, Aksel Thormann, Evald Christensen og Gunnar Sparsø.

ved anlæggelsen af præstegårdshaven ikke fandt det ønskeligt at disponere over hele det frastykkede areal på 1.950 kv.m.

Sogneudskillelse

I 1958 nedsatte Søllerød menighedsråd et udvalg med det formål at arbejde for en eventuel deling af Søllerød sogn. Denne deling, hvorved Ny Holte sogn udskiltes som et selvstændigt sogn, blev stadfæstet ved kgl. resolution af 27. oktober 1959 med virkning fra den 1. november samme år. Ved denne resolution beskikkedes desuden pastor Evald Christensen – uden at embedet opsloges ledigt – til sognepræst for Ny Holte menighed, ligeledes med virkning fra 1. november 1959. Resolutionen er underskrevet af kirkeminister Bodil Koch og kontorchef i kirkeministeriet Maria Topp samt i kongens navn bifaldet af tronfølgeren kronprinsesse Margrethe.

Valg af menighedsråd

Ved udløbet af fristen for indsendelse af kandidatlister til valg af Ny Holte sogns første menighedsråd forelå der kun een liste, som derved kom til at bestemme sammensætningen af rådet, omfattende tolv medlemmer med boghandler Mogens Funch som formand, desuden sognepræsten som »født medlem«. Rådet trådte i funktion den 12. februar 1960.

Præsteskifte

Da pastor Christensen, efter 17 års præstegerning ved Holte kirke, i november 1963 havde forladt Holte, var pastor emeritus Svend Bøgh konstitueret i embedet, indtil pastor Aksel Thormann tiltrådte i marts 1964.

Ligkapellet

Inden sognedelingen i 1959 havde Søllerød menighedsråd truffet beslutning om opførelse af et ligkapel i tilknytning til Holte kirke, uden at der dog var foretaget videre i sagen, og det blev derfor Ny Holte sogns

Processionen ved kirkens 25-års jubilæum. I processionen ses biskop Leer Andersen og pastor Thormann, bag dem provst Sparsø samt præsterne Granild, Søllerød, Kühle og Holm Nielsen. Desuden deltog præsterne Bøgh, Christensen og Biørn.

menighedsråd, som kom til at løse opgaven. Da arkitekt Frederik Kiørboe i mellemtiden var død, henvendte menighedsrådet sig i 1960 til arkitekt H. G. Skovgaard, der var blevet tilsynsførende ved kirken, og arkitekt Skovgaard udarbejdede forslag til et kapel i sengotisk stil, udført som tilbygning til tårnet på dettes nordside. I 1961 gav kirkeministeriet foreløbig byggetilladelse, men først i februar 1964 forelå boligministeriets tilladelse til at sætte arbejdet i gang. Kapellet indviedes af sognepræsten efter højmessen søndag den 22. november 1964.

25 års jubilæum

Således blev opførelsen af Holte kirke, hvortil initiativet toges i 1928, bragt til endelig afslutning kort tid inden kirkens 25 års jubilæum. På selve jubilæumsdagen den 25. februar 1965 afholdtes en fornem kirkemusikaften i anledning af, at kirkens organist, professor Bjørn Hjelmborg, fejrede sit 25 års jubilæum samtidig med kirken. Søndagen efter fandt der dernæst en festgudstjeneste sted, hvor biskop Leer Andersen prædikede, og iøvrigt med deltagelse af provst Sparsø samt præsterne Thormann, Granild, Bøgh, Kühle, Christensen, Biørn og Holm Nielsen.

Ny residerende kapellan

I oktober 1970 fik Holte kirke en anden-præst, idet pastor Godtfred Andersen blev ansat som residerende kapellan med ligelig tjeneste i Ny Holte og Søllerød sogne.

40 års jubilæum

Endelig skal nævnes kirkens 40 års jubilæum, som fejredes ved en festgudstjeneste søndag den 24. februar 1980, hvor kirkens to præster Aksel Thormann, siden november 1974 provst for Kgs. Lyngby provsti, og Godtfred Andersen forrettede tjeneste, og hvor desuden provst Evald Christensen, nu Gilleleje, og provst Sigurd Granild, Søllerød, deltog. Ved gudstjenesten opførte kirkens nuværende organist, Jens E. Christensen, som den 1. marts 1978 afløste professor Hjelmborg, sammen med kirkens kor »Hvor elskelige er dine boliger« af psalme 84, komponeret til kirkens indvielse i 1940 af professor Hjelmborg.

I forbindelse med jubilæet udsendtes et jubilæumsskrift, som foruden kirkens historie bl.a. indeholder en indgående beskrivelse af kirken. Her

Beskrivelse af kirken

skal blot nævnes følgende: Altertavle og døbefont er udført i samarbejde mellem billedhugger Johannes Hansen, Lyngby, og arkitekt Kiørboe. Altertavlen er skåret i lindetræ og malet med voksfarver. Døbefonten er et keramisk arbejde udført i uglaseret chamottesten. Orglet er bygget af Marcussen & Søn, Åbenrå, ved Poul-Gerhard Andersen, København, og disponeret i samarbejde med professor Hjelmborg. Orgelfacaden er tegnet af arkitekt Kiørboe, dens billedskærerarbejde er udført af billedhuggerne Rolf Schütze og Aksel Theilmann. Udskæringerne på stolestaderne, som illustrerer forskellige salmelinier, er tegnet af arkitekt Kiørboe. De 2×6 øverste er skåret af arbejdsløse billedskærere, de 2×16 i langskibet af Schütze og Theilmann. De fire malerier i kor og korsarme er malet af Bodil Kaalund, Lyngby, og blev efter nogen tids prøveophængning af menighedsrådet overdraget til kirken den første søndag i advent 1975. Kirkens lysekroner er kopier af en gammel renæssancekrone i Søllerød kirke. Alterkalk fra 1747, disk fra 1746 og oblatæske fra 1707 stammer alle fra Søllerød kirke. Kirkeskibet er udført og skænket af cand. mag. Gunnar Knudsen.

Vejkrucifixet i Søllerød

Af Sigurd Granild

Et særsyn er et vejkrucifix i det danske landskab. Lige så normalt og hjemligt det forekommer os i Syd-Tyskland og videre sydover i romersk-katolske egne, lige så frapperende eller i hvert fald mærkeligt fornemmes det ved alfarvej i dansk sammenhæng. »Det må være noget katolsk«, er den umiddelbare reaktion.

At Søllerød sogn har et sådant vejkrucifix har naturligvis sin egen historie, som jeg på opfordring skal forsøge at meddele her.

Personlig gave

Giveren ønskede at være anonym, men nu efter at hun er død (i november 1970), og efter samtale med en datter, tør vi nok oplyse, at hendes navn var Marie Lassen født Pedersen, Skraaskjær. Hun boede Gothersgade 147, København, hvor jeg har mødt hende, men hun havde nær forbindelse til Søllerød. Hun var en stille og fin kvinde, højt kultiveret og rede til indsats også på opofrende måde. Der kom en dybt personlig krise i hendes liv, men selv om det danner baggrund for krucifixet, kommer det sådan set ikke offentligheden ved. Hun kom ind i svære og mangeårige depressioner, som ingen kunne gøre noget ved, og som den kristne kvinde hun var, søgte hun hjælp ad kristne linier. Hun søgte til Assisi, hvor en af kristenhedens største skikkelser, Frans af Assisi, »il poveretto«, Guds lille fattige, havde levet og virket. (Læs Johannes Jørgensens bog om Frans af Assisi!). Mange danske har følt sig draget til Assisi uden at blive franciskanermunke eller clarisser, som nonneordenen kaldes.

Impuls fra Assisi

Vi ved, at et krucifix der, i San Damiano, kom til at betyde noget afgørende for Frans' indsats. Det var imidlertid ikke der, oplyser datteren, men i selve San Francesco kirken, i den hellige Frans' gravkrypt i underkirken, at Marie Lassen fik tilskyndelsen til at gøre noget positivt. Efterhånden tog tanken den form, at et krucifix skulle opstilles hjemme i Danmark. Hjemme i Danmark havde hun mange gode samtaler med den katolske pastor Ballin, forøvrigt også med vor daværende biskop Fuglsang-Damgaard. Hun blev stående i Folkekirken, men ønskede udtrykkeligt, at krucifixet skulle være fælles, hvorfor da også begge kirker var repræsenteret ved indvielsen i 1938, såvel som ved genopstillingen i 1977.

Kunstneren

Det blev billedhugger Aksel Theilmann, som fik opgaven, en noget speciel sag, hvis alle de ovennævnte faktorer skulle med ind i overvejelserne. Læserne ved, at der er temmelig mange typer både af kors og af krucifixer. Den største forskel er mellem Kongekrucifixet, hvor den korsfæstede afbildes som sejrherren fra Golgatha, med krone og kongelig rejsning på korset. Den anden slags krucifix er Lidelseskrucifixet, hvor Jesu smerter fremhæves, ofte meget drastisk, så den korsfæstede skikkelse vrider sig i S-form. At forene disse to sider af korsfæstelsen er en opgave, som ikke mange mestrer – om nogen! Et krucifix er egentlig en umulighed! På den anden side er kunsten altid i færd med – det umulige – det uudsigelige. Det er let at se, at Theilmanns krucifix har begge sider, både det kongelige og det lidelsesfyldte – og med et velgørende mådehold. Skikkelsen er skåret i egetræ.

Det var ikke ubegrænsede midler, fru Lassen kunne stille til rådighed. Pengene skaffede hun ved selv at undvære, bl.a. en ellers tilbudt ny rejse til Italien. Billedhugger Theilmann tog arbejdet så personligt, at han greb tilbage til et tidligere arbejde, et krucifix på sin svigerfaders grav på Solbjerg kirkegård. Dette krucifix blev nu forstørret op.

Det blev opstillet på Søllerødvejs forlængelse mellem Attemosevej og Skodsborgvej, lige ved svinget, hvor Koefoeds Bakke går op. Indvielsen

fandt sted i september 1938, hvorom vi har følgende reportage fra Nationaltidende:

Indvielsen dengang

»Det var haardt Vejr for Vejfarende, da det smukke Krucifix, som en anonym Giver har skænket til Opstilling i Søllerød, i Gaar blev indviet af Københavns Biskop. Trods den hvinende Blæst og de ustandselige Regnbyger var alligevel en anselig Forsamling, baade af Egnens Beboere og Tilrejsende langvejs fra, kommet til Stede under Krucifixet.

Det har faaet en meget smuk Plads paa en Skrænt ved Vejen, ikke langt fra Krydset Nærum-Attemosevej. Det 3½ Meter høje Krucifix ses tydeligt af Vejfarende fra begge Sider. Bag det og omkring det vokser spredte, unge Træer med ranke, smækre Stammer. Det Sted, man har valgt til Krucifixet, forener stille Skovstemning med den livlige Landevejsfærdsel. Grunden er en Gave fra en Privatmand, og Billedhugger Ax. Theilmann har udskaaret Krucifixet.

I Gaar var der lagt Blomster ved dets Fod, hvor Biskop Fuglsang-Damgaard traadte frem for at foretage Indvielsen.

Først sang man »Hil dig, Frelser og Forsoner«, og derpaa læste Biskoppen af det nye Testamente om Jesu Lidelse og Død.

Hertil knyttede Biskoppen Betragtninger om det Krucifix, her var rejst. Lad alle Vejfarende standse og se op mod den Himmel, hvortil Jesus er opfaret efter Korsfæstelsen. Det vil blive en Hjælp i deres Liv, baade for de Unge og for de Gamle. Lad Forældrene, som kommer her forbi med deres lille Barn, fortælle Barnet om Jesus og sige det, at hvis det følger ham, vil dets Færden i Verden blive til Glæde for Fader og Moder.

Biskoppen indviede Krucifixet, der nu staar som et manende Symbol paa Grænsen mellem den travle Landevej og den stille Skov.«

I en tilsvarende reportage fra Berlingske Tidende nævnes ejeren af

Første placering ved Koefoeds Bakke.

grunden, revisor Steen Hansen, samt at provst Sparsø, Søllerød, takkede for gaven og lovede at tage vare på krucifixet.

Om denne overdragelse og forpligtelse har man dog ikke siden kunnet finde noget tilført sognets Liber Daticus eller menighedsrådets protokol. Da undertegnede afløste provst Sparsø, havde jeg nok bemærket krucifixet, men havde ingen viden om, at det havde denne specielle forbindelse med Søllerød sogn, og – husker jeg ret – har jeg tænkt: Det er nok noget katolsk noget! Men når min gang faldt forbi, kaldte dette krucifix ofte nogle positive tanker frem, især når der ikke så sjældent var lagt blomster derved. Det betød altså noget for nogle – kan hænde vi er flere, som et sådant udråbstegn midt i svinget kan sige noget. For Marie Lassen kom det ikke til at betyde, at depressionerne med eet forsvandt. De blev ved flere år derefter, og dog betød krucifixet noget positivt for hende og altså flere.

Forsvundet og genfundet

En dag i 1976 var krucifixet forsvundet. Folk fortalte, at det nu stod opstillet ved Magleås, det romersk-katolske center i Høsterkøb, ved Åsebakken. Stadig anså jeg det for noget privat. Der kom en del læserbreve til Søllerød Tidende med spørgsmål om, hvordan det kunne gå til, at Søllerød Sogns krucifix uden videre kunne flyttes derhen. Nogle fortalte mig, at krucifixet ligefrem indgik i familiens påsketraditioner. Andre understregede, at Søllerød sogn havde ansvaret. Journalist fru Ady Rechnitzer samlede indsigelserne til et uafviseligt spørgsmål, og så måtte trådene redes ud.

Det viste sig, at en personlig bekendt af Marie Lassen, revisor Steen Hansen, som ejede grundene der, havde tilbudt, at krucifixet måtte stå på hans grund. Anbringelsen blev dog ikke tinglyst. Efter Steen Hansens død blev disse grunde udstykket, og vejen til den nye bebyggelse måtte gå netop der, hvor krucifixet stod. Steen Hansens enke vidste nok fra sin ægtefælle, at krucifixet ikke var deres ejendom, men vidste heller ikke mere. Ingen kan fortænke fruen i – ud fra en almindelig fornemmel-

se – at rette henvendelse til det katolske pastoralråd, om de ville overtage krucifixet. Det katolske patoralråd sagde – om end med en forståelig tøven – ja tak. Krucifixet blev opstillet ved Magleås og var til stor glæde.

Forståelse

Den henvendelse, som nu skete fra vor side til den katolske kirke, fik en særdeles venlig og forstående modtagelse. Pater Dekkers, som fra begyndelsen tog hånd om sagen, bemærkede straks, at der allerede ved modtagelsen havde rådet en vis usikkerhed, som var tilført protokollen.

Den 22. juli 1976 modtog jeg følgende brev fra bestyrer Niels E. Bølling, Magleås:

»Efter at jeg for nogen tid siden pr. telefon blev gjort opmærksom på, at det krucifix, som vi nu har opstillet her ved Magleås, fejlagtigt er blevet testamenteret til Den Katolske Kirke i Danmark, har jeg nu undersøgt dette, og fået oplysningen bekræftet.

På foranledning af formanden for Det katolske pastoralråds forretningsudvalg, lrs. Poul Høyer, København, lod jeg i foråret krucifixet afhente i Søllerød, og efter at det nu har gennemgået en afslibning og overfladebehandling, så det fremstår helt i sin gamle farve og overflade, og efter at vi har fået fremstillet en ny sokkel, er krucifixet nu i maj måned blevet opstillet ved vor indkørsel fra Høsterkøbvej, ganske nær Åsebakken.

Da krucifixet jfr. det oplyste imidlertid retmæssigt skal stå i Søllerød kommune indenfor Deres sogn, kan jeg forstå, at De ønsker at kunne afhente det, når en passende plads er udpeget.

Vi vil meget gerne, om krucifixet kan blive stående, indtil det skal flyttes endeligt igen, da en nedtagning og opmagasinering vil indebære risiko for beskadigelse, ligesom det nu dagligt ses og beundres af forbipasserende trafikanter.

Med en venlig hilsen
Niels E. Bølling«

I Søllerød menighedsråd var der fuld enighed om at sige tak for denne holdning og ikke at hjemføre krucifixet demonstrativt hastigt, men finde en passende dag, helst i forbindelse med næste påske – og så naturligvis holde Magleås skadesløs for afholdte udgifter.

Ny placering

En ny placering måtte findes. Sammen med borgmester Nordkild og stadsingeniør Holm var vi ude at besigtige en del mulige steder, fjernere eller nærmere ved Søllerød kirke. Man enedes om stedet, hvor krucifixet nu står lige ved vejgaflen fra Vangebovej til Søllerødvej, i skovkanten, mere ved alfarvej end før og dog stilfærdigt, og i det rette lys, om ellers pladsen holdes fri for nærgående vækst.

Fra Ny Holte sogn har man – ikke uden en smule drilleri – bemærket, at krucifixet dog står inden for Ny Holte sogns grænser. Det er korrekt – og pudsigt, at Ny Holte sogn strækker sig næsten helt op til ca. 300 m fra Søllerød kirke.

Fejring af ny opstilling

Palmesøndag 1977 blev krucifixets hjemvenden og nyopstilling fejret. Det var en solfyldt forårsdag. Efter højmessen gik en talrig skare fra kirken til stedet, hvor krucifixet ved kommunens tekniske forvaltnings foranstaltning var blevet solidt anbragt. Pater Dekkers deltog til vor glæde sammen med nogle ordenssøstre. Borgmester Nordkild og provst Thormann med fruer deltog, og tilstede var også billedhugger Axel Theilmann med frue, fru Steen Hansen samt fru Ady Rechnitzer og naturligvis Søllerød menighedsråd.

Ligesom ved første indvielse sang vi »Hil dig, frelser og forsoner!« Menighedsrådets formand, K. J. Elkrog indledte og udtrykte sin glæde over, at krucifixet var kommet hjem, at det var sket efter fredelig overenskomst, og påpegede det symbolske i, at krucifixet stod, hvor to veje mødtes. Provst Granild talte derefter og sagde ligeledes tak for den fine forståelse, sagen var blevet behandlet med. Ved Kristi kors, sagde han, er der et håb, der holder, og en tillid til, at vi skal forenes og nå den troens enhed, som Jesu kors samler alle kristne i.

Pater Dekkers pegede på forsoningen, som krucifixet vidner om for os

Højtiden ved nyopstillingen på Vangebovej – ved Søllerødvej.

Forsoningstegnet i forårsskoven.

alle og drager os ind i, trods alle forskelle kirkerne imellem. Også han udtalte sin glæde over de kræfter, der er i gang såvel fra katolsk som fra protestantisk side for at mødes i samarbejde og for at finde større enighed.

Efter højtideligheden havde menighedsrådet inviteret til en lille forfriskning i præstegårdens konfirmandstue, hvor der var fuldt hus og en lys og god stemning.

Nu står krucifixet på sin blivende plads – forhåbentlig, og det er tilført menighedsrådets protokol, at vi har påtaget os at drage omsorg for det. Nu står det egentlige tilbage, det, som ikke kan vedtages, bogføres eller effektueres officielt, nemlig det, som krucifixet kan komme til at betyde for den enkelte vejfarende, den lejlighedsvise, passerende og den, som får i sinde at lægge en blomst der.

Det siger noget!

Jeg bør nok nævne, at Magleås forholdsvis hurtigt fik et andet krucifix. Assumptionssøstrene skænkede kort efter et krucifix, som havde stået på Garnisons kirkegård, til Magleås. Sognepræsten i Søllerød fik en venlig indbydelse til at deltage i højtideligheden ved indvielsen. Min hustru og jeg blev modtaget på det hjerteligste på Magleås af biskop Martensen, pater Dekkers og mange andre præster og lægfolk. Indvielsen af krucifixet foregik – naturligvis – efter et ritual, og derefter var der et varmt og venligt samvær på Magleås.

Så endte da sagen i den rene idyl – uden problemer og polemik, uden sensation og derfor vel også for offentligheden uden særlig interesse. Men det, som krucifixet minder os om var på ingen måde en idyl, men en blodig virkelighed og i høj grad vedkommende. Midt i vort skønne grønne område og den herlige natur er der altså noget, der peger hen på noget større og stærkere – vort dybeste behov: Forsoningen.

Om Paradiskvarteret i Holte

Af Villiam Berg

Villiam Berg fotograferet omkring det tidspunkt (1910), da han for første gang cyklede til Holte og blev bekendt med »Grunden« og Paradiset.

Villiam Berg (1891-1978) fødtes i København og måtte allerede fra sin tidligste skoletid dagligt arbejde i sin faders malerværksted med oprydning og budtjeneste. Efter skolen kom han i malerlære hos sin far, som han arbejdede for indtil 1919, hvor han løste borgerskab som malermester. Han etablerede sig dog ikke som sådan, men rejste i 1920 på »valsen« til Schweiz. Hjemkommen derfra giftede han sig i 1920 med Else Hansen, købte grund i Paradiset og byggede sit hus i 1924-25. Fra sin tidligste ungdom tegnede og malede han meget, men hans ønske om at blive optaget på Kunstakademiet kunne desværre ikke realiseres af økonomiske grunde. Gennem hele sit liv arbejdede han som malersvend, oftest som formand, og at han havde sine kollegers tillid viste sig bl.a. ved hans valg til næstformand i Malernes Fagforening i København i 1947.

Artiklen blev skrevet i sommeren 1975 og var oprindelig ikke tænkt til offentliggørelse, hvorfor den fremtræder noget forkortet.

Jeg kom for første gang til Holte i forsommeren 1910. 18 år gammel. Jeg er født Københavner med K og havde egentlig aldrig været udenfor brostenene. Jeg kendte landet og naturen fra en ferietur til Lemvig, hvor der også var brosten, og derudover fra besøg i Zoologisk Have, i Søndermarken, når der var Grundlovsfest, i Tivoli, når der var feriefest for de børn, der ikke havde fået plads i ferietogene, i Botanisk Have, hvor der var høje palmer i drivhuset, og i skovene i Charlottenlund og Klampenborg. I Charlottenlund var der en stump frit tilgængelig badestrand ca. 300 m lang, kaldet Fluepapiret. Her kunne man bade fra fri strand og ligge i det temmelig beskidte sand og tage solbad, hvis man var iført behørig højhalset badedragt; jeg ejede ikke en sådan. I Klampenborg kom man på »Bakken«, hvor der var meget forskelligt gøgl og forlystelser om sommeren. Om vinteren kunne man køre i kælk på

bakken i Ulvedalene, og man kunne endda, hvis man var meget heldig, se en enkelt dumdristig skiløber stå på ski ned ad den stejle isbelagte bane. Derudover kendte jeg selvfølgelig vore legepladser »Aborreparken«, »Ørstedsparken« og »Østre Anlæg«, »Kongens Have« og »Grønningen«, hvor man om efteråret kunne samle i sækkevis af nedfaldne kastanjer. Det var mit kendskab til naturen.

Hvor ringe det var, kan jeg belyse med en lille historie. Jeg kørte på cykel til Holte sammen med en kammerat, som var stamgæst på »Grunden« i Holte. Jeg skulle med på »Grunden«.

Langs Lyngbyvejen var der dengang marker på begge sider næsten hele vejen, og jeg lagde mærke til, at mange af disse marker var tæt overgroede med lyslilla blomster. Jeg spurgte ham, hvad det var for blomster. Han var så høflig at overhøre mit spørgsmål, men da vi næste gang passerede en sådan mark, gentog jeg det, og han, der også var Københavner, skønt han var søn af jyske gårdmandsfolk, svarede lidt vredt: »Du vil vel ikke bilde mig ind, at du ikke kender en kartoffelmark?«.

Vi var på vej til »Grunden«. Og hvem var »Vi«, og hvad var »Grunden«?

»Grunden« i Paradiset

»Grunden« var en parcel i Paradiset, som vi kaldte Kvarteret, men som de »indfødte« kaldte Paradismarken, og »Vi« var medlemmer af en forening i København, som hed »Frisindet Ungdom«.

Denne forening havde et meget fint og ædelt formål. Den var upolitisk, og den skulle efter sit program kæmpe for frisind, imod fordomme, for fremskridt, humanisme og pacifisme, og imod bagstræb, underkuelse og tvang.

»Grunden« ejedes af Ernst Henriques, som var kasserer i foreningen, og derfor hvert år betalte det meget store underskud på foreningens regnskab. Han havde stillet grunden til rådighed for foreningen og dens medlemmer til afholdelse af friluftsfester, -møder, til weekendophold, mål for søndagsudflugter, til leg og sport o.l.

På »Grunden« var der et lille hus, nærmest et stort lysthus, med et tilhørende meget lille køkken. Det blev meget brugt, særlig af den kreds af medlemmer, der var en slags morskabscenter i foreningen, dem der arrangerede festerne, som sang i sangkoret, spillede i mandolinorkestret, som spillede klaver m.m. til ballerne og skrev og opførte nytårsrevyen.

»Grundens« beliggenhed og afgrænsning

»Grunden« var meget stor. (Den omfatter i dag alle parcellerne på de to veje, Paradishegnet og Paradisledet). Den grænsede mod vest op mod Rudeskov og mod øst mod Vestre Paradisvej, der løber omtrent parallelt med stendiget om skoven i en afstand af godt 200 m. Fra syd til nord strakte den sig fra Paradisgården til Bellinge på Paradiskrogen, der også lå i en afstand af ca. 200 m fra hinanden. Midt gennem grunden var der en ret stor sø, ca. 30 m bred og godt 200 m lang, idet den strakte sig med ca. halvdelen af sin længde ind bag Paradisgården. Oppe mod nord videde søen sig ud til den dobbelte bredde, og var der forbundet med en kanal, der førte ind til en anden sø, der løb parallelt med skovkanten. Der dannedes herved en landtange mellem de to søer; vi kaldte den »Øen«. Den side, der vendte ind mod Paradisgården, var nemlig fuldstændig lukket, dels af en hæk, dels af høje gamle træer og dertil et uigennemtrængeligt krat af vildtvoksende buske. »Øen« var på størrelse med et par almindelige villagrunde. En smal bro, blot et par brædder uden gelænder, førte fra skovsiden over kanalen.

Huset på øen

Midt på denne ø lå det gamle træhus. Både gulv, vægge og tag var bygget af tynde brædder, taget dannede loft i stuen, der var ca. 2,5×5 m stor. Stuen var møbleret med et lille bord og et par små bænke og ca. 20 stk. gamle sække udstoppet med hø og halm af egen avl. »Grunden« var nemlig uopdyrket, ligesom det meste af hele »Paradiset« var det, alt var vildtvoksende, og græsset var mange steder om sommeren over 1 m højt, så hø var der nok af. Desuden var der en stak af gamle uldtæpper og hestedækner. De brugtes som sengetøj, hvis man overnattede. Det var der hver lørdag en lille klike af unge mænd, der gjorde. Antallet var skiftende, sommetider kun en 3-4 mand, men f.eks. ved pinsefesten og

Sommersøndag på »Grunden« i 1911. Det lille hus med et diminutivt køkken var primitivt udstyret med et lille bord, et par små bænke samt nogle gamle sække, som man fyldte med hø og sov på. Forsamlingen er som så ofte udklædt i fantasifyldte gevandter, og det er tydeligt, at Københavnerne nyder livet i det fri. Forrest til højre ses grundens ejer, Ernst Henriques, der har fået lov til at tage en kurvestol udenfor. De øvrige personer er, stående fra venstre: Ubekendt herre med øl, Einar Grøseth, Astrid Schmidt, Olafur Schmidt, ubekendt herre med tropehjelm og Riis jun. Liggende dame ukendt; Albert Lund; med ryggen til: Jens Peder Bie som ser på Else Grøseth og Viktor Bruun.

Den groft forarbejdede hjemmelavede pram blev staget frem over søen. Sommeren 1911. Fra venstre ses Astrid Schmidt, ubekendt dame, Jens Peder Bie, Else Grøseth og en ubekendt herre.

midsommerfesten lå de omtrent som sardiner i en dåse, der kunne godt være 20. Det var dem, der var bleven for trætte til at gå med i skoven og fra Højbjerg se solen danse.

Jens Peter Bie var vært på »Øen«. Det var ikke noget, han var valgt til eller fik betaling for, han havde frivilligt påtaget sig det. Han sørgede

Sankt Hans-festen i 1916 fejredes som sædvanlig med sang og musik, hvilket gruppebilledet selvfølgelig også skulle vise. Stående fra venstre: »Dirigenten« Haagensen, Kristian Berg, Oscar Riis, med harmonika Einar Nielsen, hans søn fløjtespilleren, med mandolin Sjus og Jens Peder Bie. Foran: Villiam Berg, fru Riis med 2 børn: John og Ole, med hat »Nielsine« (»grevinden«), Olga Andersen, ubekendt og Einar Grøseth.

for, at der blev ryddet op og låset, og at der var øl og sodavand til salg. Salget skete på den måde, at man tog selv og satte sit navn på en liste og en streg for hver øl, man tog. Det var en underskudsforretning, trods det at han tog 15 øre for en bajer, der ellers kun kostede 11 øre. Men at dække underskuddet, det hørte med til jobbet. Der var søndagsgæster, som syntes, at det visne hø og nedfaldne kviste kradsede, hvis man skulle ligge i græsset og tage solbad, men det ville Bie ikke have, at man brugte sækkene og tæpperne til at beskytte sig mod, for hvis de var fugtige, når

Efter Sankt Hans-festen (morgen) 1916. Fra venstre: I hvid skjorte Kaj Bentze, Jens Peder Bie, Svend Kock, Einar Grøseth og ?. Man havde gravet et rektangulært hul i jorden, og på kanten hele vejen rundt var anbragt bænke. Bordet stod midt i hullet. Man bemærker den nymodens grammofon flankeret af de dyre bajere til 15 øre, en sodavandsflaske med patentprop – og er det et glas mælk?

De »indfødte« ser forundrede til

de blev stakkede i huset, så mugnede og lugtede de. Det var ikke for de sarte og ømskindede at leve som vildmand på »Øen«. De »indfødte« kaldte os for »de vilde«.

Vi opdagede jo efterhånden, at vort liv og færden på »Øen« blev nøje overvåget af Øverøds urindvånere. Fra den anden side af søen kunne de, usete, dækket af de træer og buske, som voksede langs søbredden, iagttage hele forestillingen lørdag aften. Var der da noget at iagttage? Ja! det var skam spændende ting!

Det første, vi foretog os, når vi ankom, var at gå i skoven og hente brænde til bålet. Der var et næsten uudtømmeligt lager af kvas og tykke grene, vindfælder, som skovhuggerne ikke tog, og »kindtænder«! »Kindtænder«, hvad var det? Det var stubbene, der blev stående i jorden efter træfældningen. Når de var blevet tilstrækkelig rådne, kunne man trække hele roden op af jorden. Såden en trøsket gammel trærod brændte godt, når den kom ovenpå et godt varmt bål, og den brændte længe og kunne ulme og gløde endnu 24 timer efter, at den var kommet på bålet. Tit måtte vi slukke den med vand om søndagen. Det var en

Fra Einar Grøseths fotoalbum. Tekst: »Niels (Einar Nielsen) og Sjus paa Motor. Sommer 1916.«

uskreven lov, at man måtte ikke forlade en åben ild. Men så var der jo et grundlag til næste gang.

Det var dog ikke blot det festlige syn af det store bål, der lokkede tilskuerne til. Der blev sunget og spillet og danset, når der var piger med, og fortalt historier, og af og til blev der illumineret og brændt fyrværkeri af.

Det musikalske niveau var højt

Der blev sunget og spillet både som solooptræden og i kor og orkester. Solooptræden krævede en ret høj kvalitet, både stemmemæssigt og musikalsk, en lidt ringere kvalitet blev dog anerkendt, hvis sangen var morsom og blev sunget morsomt. Men mest almindelig var fællessangen med musikledsagelse af alle forhåndenværende instrumenter. Al optræden var efter gehør og uden dirigent eller organisation.

Der blev også dyrket sport. Hver søndag udkæmpedes en fodboldkamp på marken oppe ved Vestre Paradisvej. Man roede eller sejlede med sejl af sammensyede sække på søen. Der blev badet og svømmet kapsvømning og fisket. Søen var rig på fisk, navnlig skaller og gedder. Når der blev fanget en særlig stor gedde, blev dens kontur malet på husets gavl. Den største, der var fanget, målte ca. 80 cm i længde. Der blev spillet fjerbold, badminton var ikke opfundet endnu, og lavet kapskydning med luftbøsse eller revolver, som ikke var forbudte våben dengang. De blev nu ikke brugt meget, det var for dyrt, en patron kostede jo 5 øre.

Men navnlig blev der gået ture i skoven. Der var ikke mange veje og stier i skoven, og de blev sjældent fulgt, man gik efter lyst i den retning, man ville, gennem revl og krat. Skoven var mere vildtvoksende dengang, end den er nu, og jeg fik et andet syn på skoven, end jeg havde fået i de velfriserede skove ved København.

Der var meget lidt samkvem med de lokale beboere, som der forøvrigt næsten ikke var nogen af. På hele Vestre Paradisvej tror jeg kun, der var 10-12 huse. På Søndre Paradisvej var der to, hvoraf det ene var et lille idyllisk sommerhus; på Nordre Paradisvej var der to, indtil 3-4 medlem-

»Den store gedde«. Søen var rig på fisk, og særligt eftertragtede var gedderne. Konturerne af de største blev aftegnet på husets gavl, og rekorden var på 80 cm. Fra venstre ses Einar Grøseth, »Sjus« Andersen og Jens Peder Bie. 1916.

Paradisgårdens ejer kom på besøg

mer af »Frisindet Ungdom« købte grunde der. På Østre Paradisvej var der lidt flere huse. Skorstensfejer Wagner havde bygget en række småhuse, som af en lokal beboer foragteligt omtaltes som »fejehusene«. På øen have vi undertiden besøg af Paradisgårdens ejer, ingeniør Bock. Det var gerne, når han var på jagttur. Han var fint klædt som jæger med hat med gemsefjer, en stor grov jakke med mange store påsyede lommer, med skuldertaske til vildtet og en stor bøsse. Men tasken var altid tom, og man hørte aldrig et skud. Han kom vist bare for at hilse på de unge

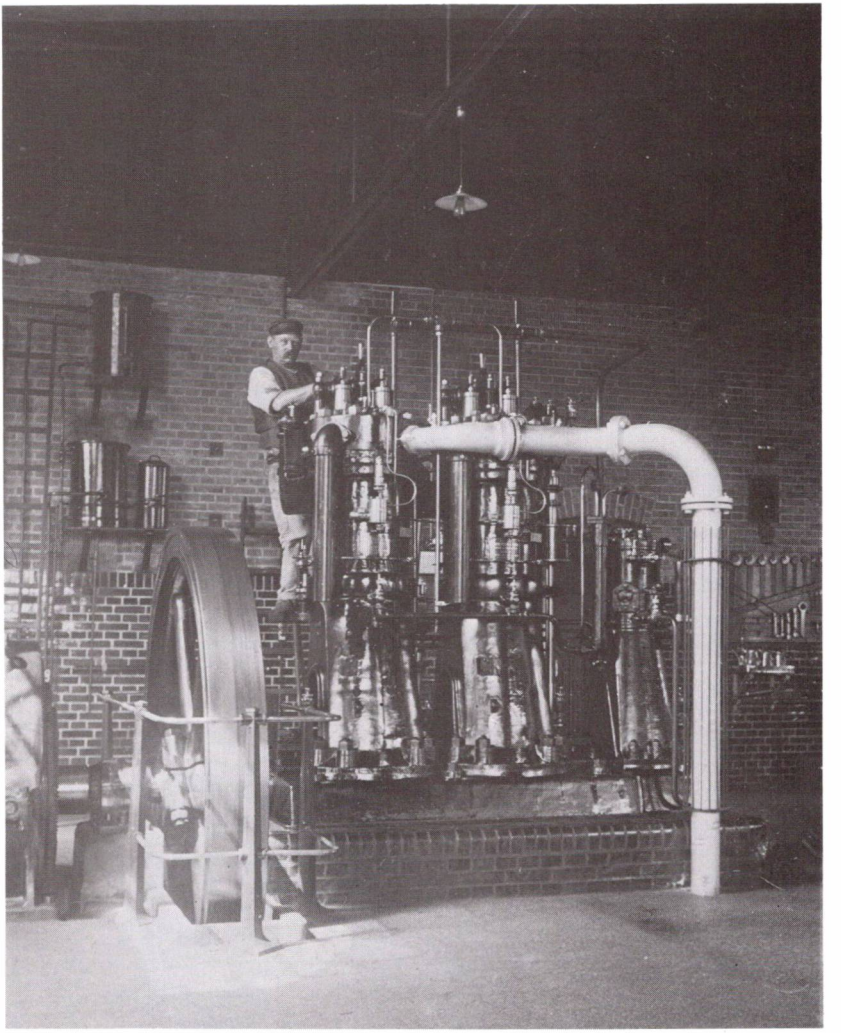

mennesker, der havde det så muntert og sang og spillede så kønt. Han gik skiftevis på fugle- eller på rævejagt. Det var bøssen, der var afgørende, der skulle en anden bøsse til ræve. Der kunne sikkert fås et stort udbytte af at gå på jagt i det store og meget øde og vildtvoksende område, som Paradiset var på den tid. Skønt jeg ikke er hverken jæger eller naturforsker, har jeg, da jeg senere blev bosiddende herude og gik mange ture, set mange dyr på markerne, rådyr, ræve, harer og kaniner, og dyr, som jeg ikke en gang kender navnene på. En dag, netop som jeg ville dreje om hjørnet af en hæk, standsede jeg brat ved synet af en grævling, der kom lige imod mig. Da den et øjeblik efter også fik øje på mig, standsede den lige så brat, og så stod vi der og gloede på hinanden. Jeg tænkte på historien, som skolelæreren havde fortalt os, at grævlingen altid bed, lige til den hørte knoglerne knase i benet, og at man derfor altid skulle have trækul i de lange skaftestøvler, når man gik tur på heden, og nu stod jeg der, barbenet og med korte bukser. Jeg ved ikke, hvad grævlingen tænkte, men efter et par minutter at have gloet, vendte den pludselig om og gik en halv snes meter væk, så vendte den om igen og gloede lidt igen, men lidt efter gik den tilbage, hvor den var kommet fra og forsvandt. Den var ikke bange, den løb ikke, og det gjorde jeg heller ikke.

Det rige dyreliv

Den vi havde mest at gøre med, var den gamle Lars Andersen, som havde bygget og boede i villa »Ida«, opkaldt efter hans kone. Han var maskinpasser på Holtes gasværk og drev ved siden af et stort gartneri.

Lars Andersen i villa »Ida«

En mand og hans maskine. I tiden fra 1909 til 1930 arbejdede Lars Andersen som maskinpasser på »Holteværket«, der producerede gas til kommunens borgere. Han var uddannet maskinmester og havde sejlet i sine unge dage. Han købte jord på Vestre Paradisvej i 1901 og 1908 og byggede et hus der, som fik navnet »Ida« efter hans kone. Sammen dyrkede de jorden og plantede hindbær- og ribsbuske og grønsager. Afgrøderne solgtes på grønttorvet.

Hans jord er senere udstykket til 10-15 villagrunde. Hos dem hentede vi vand, for han havde brønd, og vi kunne købe æg og alle slags grøntsager og frugter der.

Vi gik tit sent i seng og hentede morgenbrød hos bageren i Øverød ved 4-tiden, og da kunne man se Andersen og Ida begynde på dagens arbejde i gartneriet. De havde to gartnermedhjælpere i arbejde. Jeg lavede nogle gange noget malerarbejde i huset og fik derved indblik i deres løn- og arbejdsvilkår. Jeg blev indbudt til at spise min medbragte frokost i køkkenet sammen med familien og medhjælperne. Gartnermedhjælperne var dengang endnu uslere lønnet end landbrugsmedhjælpere. De fik kost og logi og 20 kr. om måneden i løn. Traktementet ved frokosten bestod af hvidtøl og nogle tykke humpler groft rugbrød med fedt og salt. Dog var der en enkelt rundtenom med en skive spegepølse og en anden med margarine og en tynd skive ost. Deres arbejdstid var fra 6 morgen til 6 aften med ½ times frokostpause og et kvarter til eftermiddagskaffen, hvor de fik 1 kop kaffe = surrogat, og 1 skive franskbrød. De boede, d.v.s. de havde deres senge oppe på tørreloftet, helt oppe under taget, men om aftenen, i fritiden, måtte de gerne sidde i køkkenet til kl. 8, så var det sengetid. Lars og Ida syntes de havde det godt. De arbejdede nemlig selv fra kl. 4 morgen til kl. 8 aften. Sådan var tiden.

Gartnermedhjælperne havde hårde kår

Vi hentede altså vand fra Andersens brønd, Paradiset var nemlig ikke på nogen måde »byggemodnet«, som man siger i dag. Der var hverken vandledning, gas, elektricitet eller kloak i vejen. Da jeg købte grund herude i 1919 var der kommet vandledning i vejen, som jeg straks fik tilslutning til, men Andersen brød sig ikke om dette stærkt kalkholdige vand; brøndvandet og regnvandet, som han opsamlede i et stort kar under tagnedløbet, var bedre. Desuden havde han en ret stor og dyb dam, som han hentede vand i, hvis sommeren var tør. Endnu i mange år kunne man se ham med et åg over skulderen, bære vand til sine urter.

Digterne i »Frisindet Ungdom«

I kredsen var der mange digtere, – eller jeg må vel hellere sige folk, der kunne skrive digte. Einar Grøseth var den dygtigste, det var ham, der

lavede foreningens nytårsrevy, dog med mange indlagte sange af andre forfattere. Han skrev »Grundsangen«, der blev en slags »nationalhymne« på øen!

Kan du huske, hvor tit det er hændt,
når en aften vi bålet fik tændt,
og når månen stod op over træernes top,
sad vi samlet i lystig trop.
Og mens blødt mandolinerne klang,
og vi nynned' vor sommernats sang,
tit det hændte jeg fik,
jo fra dig sendt et blik,
som mig dybest til hjærtet gik.

Omkvædet lød:

Gamle dejlige minder kalder natten nu frem,
glade stunder vi finder i erindringens gem,
sommernatten sig sænker, dagens larm er nu endt,
højt på himmelens bue månen har sit sølverlys tændt.

Der var et vers til, som jeg har glemt. Sangen blev sunget på en lidt sentimental melodi, som efter sigende var komponeret af Sven Kock, der trods sin ungdom var en hyppig gæst. Han var meget musikalsk og organiserede senere et firstemmigt sangkor. (Han blev, skønt hans eneste eksamen var en dårlig studentereksamen, organist i den Engelske Kirke og senere lektor i musikundervisning på Holte gymnasium).

James digtede også. Han havde set sig lidt gal i hovedet på arkitekt Rasmus Rasmussen, der var stolt af at hedde Rasmus både i for- og efternavn, og på tegneren Wennerberg. James hed egentlig Jacob Kjeldgård, men under et flerårigt ophold i Amerika, havde han skiftet fornavn. Rasmus og Wennerberg ville nok anerkende det nye fornavn, men selvfølgelig skulle det udtales på dansk. Rasmus og Wennerberg var

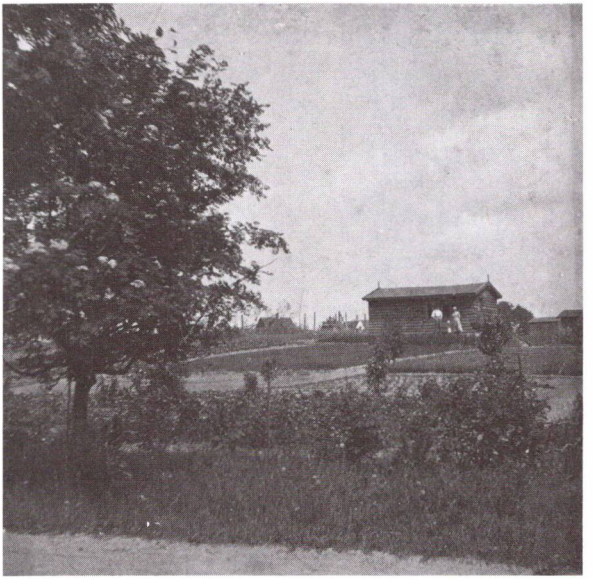

Svend og Karen (»Ole«) Kock med datteren Lise foran deres sommerhus på Vestre Paradisvej (nu nr. 66) i 1921. Huset blev bygget i sommeren 1920, mens familien boede i Lars Andersens vaskehus i Villa »Ida«. Midt i 30rne blev huset ombygget til helårshus. I forgrunden anes det, at vejen dengang var belagt med skærver og grus. Træet til venstre er bornholmsk røn, som dengang var plantet i begge vejsider helt ud til »Pindehuggergaarden«.

de første fra »Frisindet Ungdom«, der blev så glade for Paradiset, at de selv købte grund i det.

Den lå omtrent oppe ved Pindehuggergården. Det var en meget stor grund, og der var en dam ved Vestre Paradisvej og en sø, som strakte sig et stykke ind på Skovly's mark.

Men da James engang hørte, at Rasmus var ved at sælge den forreste del af sin grund, den med dammen, der var så dyb og kold, at man mente, den måtte have tilløb af underjordiske kilder, så blev han så gal, at han skrev en sang til nytårsrevyen om grundspekulanter og fidusmagerbyggeskikke. Jeg kan desværre kun huske det første vers, der begyndte så skikkeligt:

Jeg har en have, den er så kær,
der vokser jule- og hængetræer,
dem kan man nemt i jorden stikke
men dyrke jordbær og grønært
og andre urter, det er så svært,
det gider jeg sgu ikke.

»Frisindet Ungdoms« karnevaller var berømte –

Foreningen afholdt hvert år et stort karneval i et lejet selskabslokale, og et år var det så fint, at det var i Nimbs lokaler. Disse karnevaller blev efterhånden så berømte for deres originale udstyr og dekorationer og deres livlighed, at de blev lidt af en Københavnerbegivenhed, der blev omtalt i pressen, og Bie og Bahne Preisler, der var arrangører, blev omtalt i »Politiken«, der lod sin tegner portrættere dem i bladet. I 1918 meddelte de på generalforsamlingen, at nu var de trætte, der måtte nye kræfter til, og de havde fundet en afløser. Det var mig, og jeg blev på den måde medlem af den bestyrelse, der i 1919 måtte meddele, at nu afgik »Frisindet Ungdom« ved døden.

– men tilslutningen til det kulturelle arbejde svigtede

Mens forlystelsesafdelingen altså havde klaret sine opgaver fortræffeligt, var det ikke gået godt med det, som jo var foreningens egentlige mål: at starte en ungdomsbevægelse, som fra København skulle brede sig over hele landet og helst over hele verden og skabe fred og fordrageligheed mellem mennesker og folkeslag. Bag foreningen stod en kreds af tidens store kulturpersonligheder, der havde startet den og støttet den uden dog at deltage i det daglige arbejde. Det var ellers glimrende foredrag og udmærket oplysningsarbejde, der blev gjort og altid af fremragende og kendte folk, men tilslutningen var ringe. Måske var det medvirkende, at der kom krig.

»Grunden« sælges og ændrer karakter

Henriques, der ejede grunden, lod sig lokke med i dansen om guldkalven, men desværre for ham og for os tabte han penge og måtte sælge »Grunden«.

Den blev solgt til en møbelhandler Gade, som straks begyndte at

ødelægge idyllen. Han købte på en auktion i Tivoli en del udrangerede gamle kioskbygninger i maurisk og kinesisk stil med masser af kulørte ruder, tårne, spir og gesvejsninger, og stillede dem op på de højeste steder langs vejen. Senere irriterede det ham, at han ikke havde sine søer helt for sig selv; de hang jo sammen med søen bag Paradisgården. Han byggede derfor en dæmning tværs over den store sø og delte den i to ved skellet. Jorden til dæmningen fik han ved at grave endnu en kanal mellem sin egne to søer og gjorde på den måde »Øen« til en rigtig ø med vand på alle sider.

Stamgæsterne køber grund i Paradiset

En del af stamgæsterne købte sig byggegrunde andre steder i »Paradiset«, og dette førte til den første større samlede forøgelse af beboertallet i »Paradiset«, og for dem, der købte grunde, var det en stor fordel, at de havde straks en stor omgangskreds af gamle venner, kammerater og bekendte.

Jeg købte en grund skråt over for »Grunden«, højt beliggende og med god udsigt. Jeg byggede mit hus som selvbygger i 1924. Det var anderledes dengang, end det er nu, hvor man køber nogle færdigfabrikerede elementer, der bare skal samles og sømmes sammen. Dengang købte man de rå materialer: grus, ral og cement, kalk, sand og mursten, råt tømmer, lægter og brædder, som vi selv måtte forarbejde til bindingsværk, tagspær og hvad der ellers skulle bruges i et hus. Med undtagelse af de autoriserede fag, elektriker og vandmester, lavede vi det hele selv. Jeg havde lidt vrøvl med bygningsinspektøren og kommuneingeniøren, som dengang var én person, fordi jeg selv havde lavet kloakanlæget med sivebrønd, rensebrønde o.s.v., det var nemlig også autoriseret arbejde, men det vidste jeg ikke. Men da alt var lavet reglementeret, som det skulle være, var han godmodig nok til at godkende det.

Selvbyggeri som familieforetagende

Jeg fik hjælp til at bygge huset af 2 af mine brødre, Kristian og Paul, og jeg fik dem til at købe grunde og bygge huse i nærheden. Mit hus er et bindingsværkshus med udmurede felter. Tømmeret var krydsskåret og var ligesom alt det andet træ, der blev brugt i huset, nordlandsk fyr. Det

Villiam og Else Bergs hus i 1925 (nu: Vestre Paradisvej 64). Huset blev opført i 1924 som selvbyggeri af ejeren og hans to brødre Kristian og Paul, som derefter selv byggede på samme vej. Da ingen af dem var murere, valgte de bindingsværkskonstruktionen, hvilket efter sigende ikke gjorde byggeriet lettere. Der kom senere græstørv på taget.

Huset tegnedes af arkitekt Rasmus Rasmussen, der selv havde bygget blokhus i Paradisvænget i 1912.

var 5″×5″ tømmer og blev indvendig beklædt med svære tagpapplader, der fastgjordes på bjælkerne med påsømmede lister. Udenpå disse sømmedes der forskallingsbrædder, der blev beklædt med rørmåtter og pudset med murpuds. Da murstenene kun måler 4 tommer, opstod der altså inden i ydermurene 2 tæt adskilte luftfyldte hulrum. En udmærket isolation.

»Paradisgården« var i forrige århundrede en bondegård. Gården lå omtrent der, hvor den ejendom, der nu kaldes Paradisgården, ligger.

»Paradisgårdens« brand og udstykning

Bygningerne var af bindingsværk udmuret i felterne og med stråtag. Gården nedbrændte fuldstændig efter et lynnedslag i slutningen af århundredet. Den blev ikke genopbygget.

Efter branden blev »Paradisgården« solgt til en mand ved navn A. F. Ibsen, der udstykkede det meste af Hellerup og Gentofte, og altså også »Paradisgården«.

»Paradisgården« har sikkert været en meget dårlig gård set fra et bondesyn. Terrænet er stærkt kuperet, og var det endnu mere tidligere, og der var mindst 4 større søer plus mange damme, vandhuller og moser. Jorden var stiv ler med et meget tyndt lag muld; den var meget stenet, og flere steder var der et stykke nede et ret tykt lag al, så der må altså en gang i fortiden have været hede. Det gav anledning til den opfattelse, at i Paradiset kunne der ikke gro frugttræer. Det er ikke rigtigt. Alen, der hindrer tæerne i at slå rod, findes kun pletvis. Men set fra en landskabsmalers synspunkt var det en meget smuk egn. Bakke op og bakke ned med de mange små og større søer, der næsten alle var kantede af større og mindre træer og vildtvoksende buske, mange steder stod der enkeltvoksende træer eller små grupper af træer og buske.

Paradisets udbygning gik langsomt for sig

A. F. Ibsen har set denne naturskønhed og har vel tænkt sig, at en udstykning i store grunde her kunne danne et herskabskvarter, der kunne blive en pendant til det fine Dronninggårdskvarter. Han delte den i meget store grunde. De mindste var på ca. 3500 m². Men spekulationen var mislykket. Vel blev grundene alle solgt på en række auktioner omkring århundredskiftet, men priserne var meget små og endnu i 1915-20 hørte jeg om priser fra 8 op til 20 øre pr. kvadratalen. De fleste af grundene lå ubebyggede og udyrkede til langt hen i trediverne.

Ved »Paradisgårdens« udstykning blev der lagt servitut på hele området. Heri bestemtes bl.a., at de kampestensgærder, som omgav »Paradisgården«, aldrig måtte fjernes eller gennembrydes.

Den første, der gjorde brud på denne servitut, var arkitekt Rasmussen; han havde bygget sit blokhus i den bageste ende af sin grund, der

Arkitekt Rasmus Rasmussen »til søs« foran sit bjælkehus i Paradisvænget. 1912. Det var karakteristisk for Paradiset dengang, at der overalt i det åbne, kuperede landskab fandtes større og mindre søer. Mange af disse er siden fyldt op og blevet til dyre villahaver.

grænsede op til Skovly, en gård som var nabo til Paradiset, og som havde jord helt nede fra Øverød og op til Rudeskov. Han havde tre venner, som gerne ville købe grund og bygge huse på den side af hans sø, der gik et stykke ind på Skovlys mark. Der var den vanskelighed ved det, at Skovly var ikke udstykket, og der var ingen veje anlagt. Men sognerådet gav tilladelse til, at de tre nybyggere, midlertidig, fik lov til at benytte Rasmus' »koteletben« som vej til deres grunde. Koteletbenet var anlagt som en meget smal vej, der førte op til Rasmus' og Wennerbergs huse.

Så blev stendiget altså gennembrudt på trods af servitutten, og de tre byggede deres blokhuse. For at kunne komme over på den anden side af søen, hvor to af husene skulle ligge, måtte de bygge en bro over kanalen, der forbandt de to søer. Den blev bygget så høj, at man kunne sejle under den i robåd, og Rasmus sørgede for, at det blev en smuk bro. Den

findes ikke mere, kanalen blev senere fyldt op. Men vejen består, den er senere blevet forlænget helt op til skoven!

Efterhånden blev stendiget gennembrudt eller fjernet mange steder, og endog kommunen blev lovbryder. Det var i begyndelsen af halvtredserne. Vi var jo for alvor kommet ind i bilismens århundrede, og kommunens vejvæsen under den driftige borgmester Schneider havde åbenbart den opfattelse, at jo flere veje, des bedre kunne bilister køre med 100 km fart til enhver gadedør.

Paradisets grænser nedbrydes, og dets karakter ændres

Kommunen købte Skovly og udstykkede den til villagrunde. Med dette formål anlagde man Borgmester Schneidersvej og bestemte, at denne vej skulle dreje mod vest og forbindes med Paradisvænget og derigennem med Paradiset. Ligeledes skulle Nordre Paradisvej forlænges ud til Borgmester Schneidersvej, og Østre Paradisvej skulle føres videre nordpå, så den også fik forbindelse med den nye vej. Man ophævede altså fuldstændig Paradisets karakter som et lukket villakvarter. På et åstedsmøde blev der protesteret kraftigt mod dette brud på servitutten, men Landvæsenskommissionen gav kommunen ret i, at da Paradisets beboere aldrig havde dannet grundejerforening eller vejlaug og aldrig havde protesteret, så var påtaleretten for servitutbrud nu ifølge loven gået over til at være kommunens ret. Lodsejerne kunne klage til kommunen, som derefter bestemte, om klagen var berettiget. På samme åstedsmøde bestemtes det, at Vestre Paradisvej skulle reguleres, så nogle af vejens fald blev mindre bratte, endvidere, at kørebanen, der før havde været en smal macadamiseret vej, nu skulle udvides, og at der skulle anlægges fortove med kantsten og fliser, hvorefter kommunen ville overtage vejen som kommunal vej. Vejbanen skulle asfalteres.

Kommunens udbygnings-plan forpurres

Senere udtænkte man på Rådhuset en videregående udbygningsplan for Paradiset, som det dog lykkedes at forpurre. Det var planlagt, at Vestre Paradisvej skulle føres videre nordover ind over Pindehuggergårdens jord og her bøje i en ret vinkel langs skoven og videre ind over Skovlys jord, og herude skulle der så oprettes et fabrikskvarter. Planen

Andelsbageriet i Nærum solgte brød i Paradiset fra denne vogn. Han annoncerede sin ankomst ved at råbe: Bageren! Så vidste man, at han var der. Han kom hver dag. Mellem bageren og hans bud ses Karen Lund.

blev mødt med en mægtig protest. Byplanmødet blev det største møde, jeg indtil da havde set i kommunen, og indlæggene i debatten var talrige. De fleste af dem formede sig som stærkt følelsesbetonede protester mod ødelæggelsen af skønheden, roen og stilheden i det skønne boligkvarter, som det stadig var, selv om der efterhånden var bygget mange villaer i det. Planen blev heldigvis opgivet, og et område for lettere industri og håndværk blev etableret ved Borgmester Schneidersvejs udmunding i Øverødvej i stedet for.

Grundene deles

Paradiset er nu snart et villakvarter omtrent som alle andre. »Nybyggerne«s små idylliske huse er forlængst omgivet af store og kostbare villaer, den største skal efter sigende have kostet 4 millioner. Alle de store grunde er blevet delt. Ja, selv min lille grund er blevet til 3, og sådan går det med dem alle. Også skoven er forandret. Der bliver flere og flere granplantager, og de store udsigter, vi i gamle dage havde fra Landsebakken, Højbjerg og Høje Sandbjerg, er væk. Ganske vist har man på Højbjergs sideskrænter hugget nogle render i skovbevoksningen, men den vide udsigt ud over landet og over Øresund, den er væk. Der kunne vi den gang i klart vejr se Hven og Sveriges kyst.

Det bliver dyrere at bo i hus

Da jeg byggede mit hus, troede jeg i min naivitet, at nu havde jeg sikret mig, at jeg i alle tilfælde havde et sted at bo billigt resten af mit liv. Men jeg glemte at regne med, at mit virke og mine installationer gjorde mig til et led i samfundsudviklingen. Det burde jeg jo egentlig belønnes for, mit hus kan godt tjene som bolig for endnu en generation, men jeg bliver tværtimod straffet med en årlig bod til amt og kommune, for tiden er den på ca. 7000 kr. Da jeg startede var amtsskatten 23 øre halvårligt, og kommuneskatten nogle få kroner kvartalsvis.

Jeg skal dog ikke klage. Jeg ønsker for mine efterkommere, at de må få et lige så godt liv, som jeg har haft det i Paradiset.

Skovfogedfamilien Steen og Rundforbi omkring 1890

Af Finn Schou

En mosaik af breve, billeder samt trykte og håndskrevne optegnelser af og om min morfar og hans familie til supplement af forfatteren Gunnar Sandfelds omtale af Rundforbi's skovfogeder i 4. bind af »Søllerød – som det var engang«.

Skovfogeden

I maj 1889 udnævntes forstassistent Adolf Steen til kgl. skovfoged i Jægersborg og Trørød hegn og flyttede ind i skovfogedboligen i Rundforbi med sin hustru Clara Julie, f. Kierkegaard. De var blevet gift i Frederiksberg Kirke et halvt år før, han var 32, hun var 29 år, og begge kom fra trygge kår i det frederiksbergske borgerskab.

Steen var vel forberedt til stillingen, både gennem sin skovbrugsuddannelse og fra praksis; han kendte ovenikøbet skoven i forvejen, da han i 10 måneder fra september 1877 havde boet hos skovfogeden på Rundforbi »for at uddanne sig i det practiske Skov- og Jagtvæsen«, som forstkandidat, kgl. skovfoged S. Thalbitzer skriver i en udtalelse dateret »Jægersborg Hegn i December 1880«. Siden var der ganske vist opført en ny skovfogedbolig, men Steen har utvivlsomt kendt projektet til det nye hus, da det netop er fra den tid, han boede hos Thalbitzer.

På Rundforbi afsluttede Steen en betydningsfuld videnskabelig afhandling om bøgens vækstforhold, som han i 1885 havde modtaget Videnskabernes Selskabs pris for. Afhandlingen blev trykt i Tidsskrift for Skovbrug i 1887 og 1891 (Søllerød-bibliografien nr. 1041).

Blandt Steens efterladte papirer findes et par manuskripter med

overskriften »Udsigt over Danmarks Jordbunds- og Skovforhold«. Forordet begynder således: »Da Hr. Grosserer Alfr. Christensen paa Nærumgaard i Sommeren 1889 opfordrede mig til at holde en Række Foredrag for hans Landvæsenselever, greb jeg med Glæde Lejligheden til at gjennemføre en tidligere fattet Yndlingsplan: at benytte en Udsigt over Danmarks geognostiske Forhold som Indledning til en Fremstilling af Skovforholdene hertillands ...«. Bogen blev aldrig færdig, og Steens litterære produktion bestod – bortset fra »Bøgens Vækstforhold« – i det væsentlige af en halv snes småpjecer, fra »Ellekragens Forekomst« i 1874 til »Saaning af Birkefrø i Planteskoler« i 1898.

– og familien

Clara var nok knapt så velfunderet til sin gerning, nemlig at forestå en landhusholdning med køer og grise, malkepige, stuepige – og snart barnepige. Ganske vist var hun proprietærdatter fra »Lindholmgaard« ved Slangerup, men hendes væsentligste ballast var vist Madam Mangors Koge- og Syltebog og så en praktisk og økonomisk moder, som gjorde sit bedste for at hjælpe datteren med gode råd og opmuntring.

Et halvt år efter, at familien var flyttet til Rundforbi, fødtes deres første barn, en pige, som et par dage før julen 1889 blev døbt af pastor Fr. Wedel i Søllerød Kirke. Hun fik navnene Clara Elisabeth Anna – Clara og Anna efter henholdsvis mormor og farmor, Elisabeth, som blev hendes kaldenavn, efter navnet på hendes fødselsdato den 19. november.

Breve fra svigerfader

Steens svigerforældre skrev mange breve til datteren, og man får heraf i glimt indtryk af livet på Rundforbi. Claras fader, Vilhelm Julius Kierkegaard (1832-1900), der nu var rentier, var sædvanligvis meget nøgtern, men nytårsdag 1891 svinger han sig op til helt patriarkalske højder og skriver »gid Køerne og de øvrige Husdyr maa trives og Ræven ikke tage for tidt for sig hos Eder; gid Markens og Havens Frugter vorde mangfoldige«. Fader Kierkegaard havde åbenbart lovet sin datter et månedligt tilskud på 20 kr., for i efteråret 1891 skriver han: »Angaaende

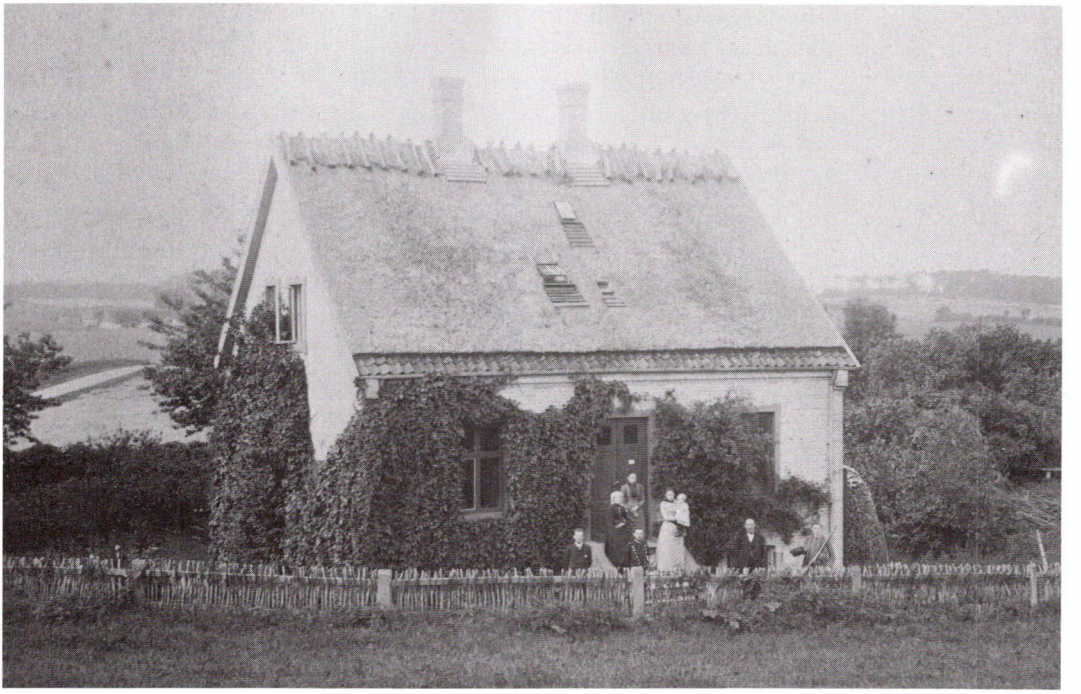

Skovfogedboligen i Rundforbi, fotograferet i sommeren 1891 af »Atelier du port Copenhague C.«. Forrest ved gærdestolpen står Adolf Steen i skovfogeduniform og i den hvide kjole hans hustru Clara med datteren Elisabeth på armen. Til venstre står hans broder Tyge (1865-1942) og bagest søsteren Emmy (1867-1957). Mellem de tre søskende sidder deres moder Anna, f. Arctander (1830-97), enke efter professor, dr. phil. Adolph Steen (1816-86). L. Hansens projekttegning fra 1877/78, der er gengivet i Sandfelds værk, svarer ganske til fotografiet – bortset fra at tegningen kun angiver én skorsten. Stedet forblev skovfogedbolig en halv snes år efter Steens forflyttelse. I 1902-03 solgte staten hus og jord til grosserer Bertel D. Adler (1851-1926) og opførte en ny bolig lige inden for hegnet til skovfogeden. Den gamle skovfogedbolig er formentlig identisk med »Villanella«, Rundforbi, Nærum, der i Kraks første blå bog 1910 er anført som B. D. Adlers adresse.

din Gage, som jeg har lovet dig, da kommer du til at vente lidt, da min Moster er daarlig for Øjeblikket; skulde hun blive bedre, skal jeg sende dem i det seneste til Terminen.«. »Moster« blev bedre, og Clara fik sine penge til december termin. De to unge piger fik hver 12 kr. månedlig i kontant løn, så det var ikke et uvæsentligt tilskud. Pengene var små, til gengæld strakte de langt. Moder Kierkegaard fortæller tilfreds, at hun i Lyngby har en vaskekone i halvanden dag for 2 kr. 25 øre. Hjemme på Frederiksberg skal hun give 2,67 kr., så hun sparer 42 øre hver gang hun har vasketur i Lyngby! En anden gang skriver hun til sin datter: »Husk Stikkelsbærrene, Clara. Jeg seer, der staaer 15 Ø Potten i Vinduerne!«.

– og fra svigermoder

Claras moder, Clara Jacobine Marie, f. Brummerstedt (1835-1910), var langt den mest skrivende og af hendes breve får man indtryk af, hvor afsides og ensomt Rundforbi lå. Fra København kunne man komme med tog til Holte og derfra med omnibus til Nærum, men efter brevene syntes det at være almindeligt at tage kysttoget til endestationen Klampenborg, derfra videre med heste-omnibus til Skodsborg og til slut en god spadseretur tværs gennem Jægersborg Hegn. Mens Claras forældre bor i Lyngby skriver moderen: »men, kjære Clara, da Føret er saa forfærdeligt herude ad *Kongeveien*, som dog vist er en haard macamediseret Vei, antage vi, at de mindre Veie og Gjenstierne (Kirkestien) ere endnu værre, og jeg vil da hellere vente ...«.

Ensomheden havde også mere ubehagelige sider. I oktober måned 1891 beroliger moderen Clara på Rundforbi, »hvor I have den kjedelige 'Menneskejagt' derude, man kan jo ikke andet end blive uhyggelig tilmode naar Sligt staar paa, men de søge jo gjerne til større Steder, hvor de mene, der er noget at hole og de frygte vist for meget Skovfogedens *Bøsser*, som de veed der er, til at vove dem derhen, og I er da mange, baade Karle, Eleven foruden Eder selv.«

At det heller ikke er nemt at sende pakker til Rundforbi fremgår af et brev fra november 1890: »Jeg skriver dette for at berigtige den Feiltagelse at Porcelainet skulle være sendt med Fragtmanden, nei! det staaer i

I sommeren 1892 før flytningen til Bornholm blev familien »taget af« hos den kendte hoffotograf Mary Steen i København. Elisabeth var da 2½ år.

god Ro ovenpaa Chiffonieren, jeg har faaet to nydelige Smørkander, som jeg maatte bestille, de er rigtignok til *90 Øre Stk.* men saa ere de ogsaa uden Feil ... men vil I hellere have det sendt, f. Eks. over Skodsborg, saa skriv det og en nøjagtig Adresse, hvortil det skal addresseres, da Navnene Niels Jensen, Jacob Frederiksen og Jørgen Hansen o.s.v. ikke ere ganske klar for mig – Niels Jensen Kjörom, Jens Mortensen Strandmøllen og Anders M. Nærumport, men videre gaaer mit Kjendskab ikke.« Fru Kierkegaards angivelser er ganske korrekte. De tre sidstnævnte er alle gengivet i »Sandfeld« bind 3 med de nævnte personnavne og stednavne anført i teksten til billede 53.

Kun sjældent kom Clara til koncert og i teater, men i marts 1892 foregik der noget i Holte. Fru Kierkegaard skriver: »Dog nu tales vi forhaabentlig ved paa Mandag, hvis Veiret ikke bliver meget slet, saa du Kjære ikke kan kjøre ud paa aaben Vogn og hjem igen, det er en kold Tur, da der er saa mange Bakker ... Tak fordi I ville tage Billet til mig, jeg vil helst betale for den, kjære Clara; efter at have læst om den ulykkelige Stakkel, giver vi gjerne 2 Kroner dertil, de ere til at faae her i en Boghandel; jeg tager saa herfra med det Tog, der gaaer Kl. 6,46, maaske kunne du være i Holte samtidig dermed? *seer jeg dig ikke* paa Stationen gaaer jeg til Hotellet ... Jeg maa saa tilbage med det sidste Tog fra Holte Kl. 10,47, saa maa Komedien være endt.«

Det var dog ikke alle, der var afhængige af jernbanedriften. Claras broder Lauritz – der i øvrigt var jernbaneassistent – og hans kone Dagmar havde anskaffet sig cykler. Moder Kierkegaard skriver herom i 1892. »Hun talte i Søndags om at de snart kjørte ud paa deres Maskiner til Eder. De kom kjørende paa dem i Søndags. Det more dem forfærdeligt at rutsche af paa dem.« Det er forståeligt. Den moderne form for cykel – »Safety« med pneumatiske dæk – var kommet til Danmark et par år før og betød et stort opsving i cykelsporten, selvom frihjulet endnu ikke var opfundet og der på en tur fra København til Rundforbi skulle lappes slange og pumpes adskillige gange.

»... det more dem at rutsche af«, her blandt andre Claras broder og svigerinde på vej over Rødebro i Jægersborg hegn. Stereoskopbillede (udat.).

Afsked med Rundforbi

Sandfelds karakteristik af skovfogederne på Rundforbi passer også på Steen, at det var folk af format, dygtigheder og personligheder – for en stor del endda af fin herkomst, der i det 19. århundredes anden halvdel sad som skovfogeder på Rundforbi. Næsten alle avancerede de hurtigt til skovridere andetsteds.

For familien Steen varede tiden på Rundforbi i tre år til maj 1892, da Steen efter nogle måneders konstitution som skovrider i Nordsjælland fik kongelig udnævnelse til skovrider på Bornholm og familien flyttede til skovridergården Rømersdal ved Almindingen.

Den før nævnte skovløber Niels Jensen skriver et afskedsbrev til sin tidligere skovfoged:

Skovløberen i sin tjenesteuniform, der kun blev brugt ved kongejagter og lignende lejligheder, og den grønne kasket med messingskiltet med »Skov- og Jagtbetjent«, er formentlig Niels Jensen.

»Kjörom 11-10-92

Velbaarne Hr. Skovrider A Steen!

Ieg undertegnede tillader mig herved at sende Hr Skovrideren mit Fotografi. det har varet længe før at ieg fik dem fra Kjøbenhavn, men ieg haaber dog at Hr Skovrideren vil modtage det som en Erindring om mig.

Vi vender Kongeiagt med det første men ved ikke noget Bestemt men efter Forelydender bliver det moske paa Fredag, Iagten skal være i Stampeskoven i Aar omtrendt som de foregaaende Aar kuns med den Forandering at Hundesaadten er røkket mere mod Vest.

Vi leve alle vel i Jægersborg og Trørøds Hegne og det samme ønsker ieg at hele Skovriderfamilien paa Rømersdal maa.
Ieg vil nu slutte med Hilsen til Hr Sovrideren og deres Frue og lille Elisabeth.

fra Deres Ærbødigste
Niels Jensen«

Efter Rundforbi-tiden

De gode og velmente ønsker blev desværre ikke opfyldt. I slutningen af 1898 blev Steen angrebet af en uhelbredelig sygdom, der gjorde ham uarbejdsdygtig resten af livet. Han blev pensioneret fra embedet på Bornholm i 1900 og døde i 1911, kun 55 år gammel. Hans efterfølger som skovrider på Rømersdal blev Ludvig B. Brüel, den samme, der havde afløst ham i 1892 som skovfoged på Rundforbi.

Steen efterlod sig enke og to børn, foruden Elisabeth sønnen Adolf. Han var født på Bornholm i 1893, blev dragonofficer og senere grosserer, men døde allerede i 1928. Clara overlevede sin mand i 32 år og døde i 1943, 84 år gammel.

Elisabeth flyttede på sine gamle dage tilbage til sin fødeegn. Hun boede først 5 år i Virum og sit sidste år i Holte på Dronningholm hvilehjem. Herfra kunne hun se over på den modsatte side af Vejle sø, hvor hun som ung havde besøgt sin mormor og morbror Lauritz, der ejede »Søhuset«, matr. nr. 46 og 1 qo af Dronninggaard og 1 o af Geelsskov. Elisabeth døde i 1976, dagen før hun ville være fyldt 87 år.

Blandt hendes efterladenskaber var et terningspil, som hun fik i 1902. Det hedder »Dyrehavs Spillet« og fører med sine 73 stationer spillerne rundt i Dyrehaven og Jægersborg hegn fra Klampenborg station ad Strandvejen til Skodsborg, nord om Bøllemosen til Rundforbi og langs hegnet til Fortunen. Derfra videre til Kirsten Piils Kilde og over Dyrehavsbakken til slutstationen Eremitageslottet. Desværre mangler spillereglerne, men det farvelagte kort over skovene – det er næsten en halv meter langt – og æsken med billedet af »Den røde Port« var gennem de mange år et minde om Rundforbi og Jægersborg hegn.

Skodsborgfiskerne

Af Ady Rechnitzer

Vel har Skodsborg aldrig været kaldt et fiskerleje, men glemmes skal det ikke, at der siden sidst i forrige århundrede og op til 2. verdenskrig har været et lille fiskersamfund midt i Skodsborg, nærmere betegnet et stenkast nord for den gamle kro, der endnu eksisterer. Her ved stranden ud for Skodsborg Strandvej nr. 160 er der blevet drevet fiskeri i lighed med mange steder på Øresundskysten. Men i modsætning til havnebyerne, har fiskeriet måtte drives fra åben strand og lille træbro. Da motorbådene blev almindelige for de danske fiskere, søgte nogle af Skodsborgfiskerne til Vedbæk Havn, medens der stadig fra småbåde blev fisket fra kysten ud for nr. 160. Man kan måske undre sig over, at Skodsborg ikke i højere grad har virket tillokkende for en fiskerbefolkning. Intet tyder på, at der har boet ret mange fiskere nogen sinde. Skovshoved, Taarbæk og Vedbæk har virket mest tiltrækkende på erhvervsfiskerne, der ønskede at holde sig nær hovedstaden.

Eksempelvis havde Vedbæk i 1861 otte fiskerfamilier. I 1855 boede der i Skodsborg 3 fiskere, hvoraf de to flyttede til Vedbæk.

Om det nu skyldes tilfældigheder, at Vedbæk, kun få kilometer nord for Skodsborg, fik en fastboende fiskerbefolkning, er ikke let at sige. Kysten har nok med sin engang så brede, flade strand været bedre egnet end Skodsborgs. En kendsgerning er det, at da Vedbæk Havn omkring 1918 blev bygget, måtte den trække Skodsborgfiskerne til sig.

Det vil være naturligt her i Søllerødbogen at bringe en beretning om de mennesker, der endnu ind i vort århundrede har haft deres udkomne som fiskere i Skodsborg som et lille supplement til Vedbækfiskernes historie, som bragtes i Søllerødbogen 1970.

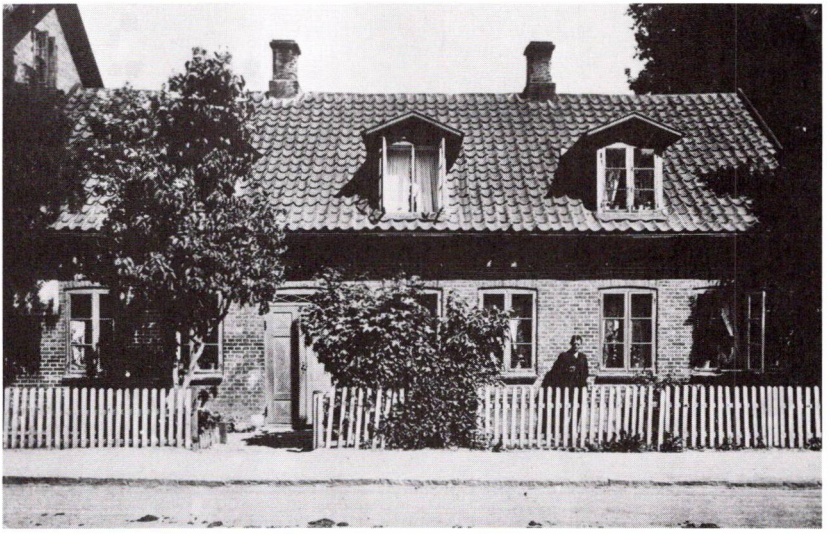

Utroligt at forestille sig, at det lille hus, Skodsborg Strandvej 212, engang var beboet af fem familier. Fisker Svend Laurits Madsen og hans kone Johanne Oline boede i huset fra de i 1893 blev gift til de i 1915 fik ny og større bolig lidt længere syd for, i et nyopført hus. Familien fik seks børn (en søn døde af skarlagensfeber), men til trods for, at der kun var to værelser til rådighed, trivedes familien i et godt og velholdt hjem.
Huset var opkaldt efter ejeren Nicolaj Hansen, og hed »Nicolajsminde«, det blev nedrevet 1923 (se »Søllerød – som det var engang«, bind 6, s. 112).

Svend Madsen fortæller

Beretningen om Skodsborgfiskerne er baseret på samtaler med mennesker, der er født i det lille fiskersamfund. Svend Madsen (f. 15.4.1900) er den ældste af de tre nulevende mænd, der har fisket i Skodsborg. Svend Madsen ophørte med at fiske efter at have aftjent sin værnepligt. Hans bror Carl (f. 1.12.1905) indtil fornylig erhvervsfisker, nu i Vedbæk, sammen med en anden »Skodsborgdreng«, Jørgen Nielsen (f. 20.11.1923). Sidstnævnte bor i Skodsborg.

Disse mænds fædre fiskede sammen en række år.

Billedet af fisker Svend Laurits Madsen, hans kone, sønnen Svend (kaldet Svendemand) og døtrene Ingeborg og Astrid viser en lykkelig familie. Manden til højre er fru Madsens bror, Hans, der var kommet fra Skovshoved for at hjælpe til med fiskeriet. Billedet er fra 1902.

Vi lader Svend Madsen fortælle om, hvordan hans far kom til Skodsborg.

– Min far, Svend Laurits Madsen (2.9.1869-6.3.1929) var født i Taarbæk, hvor hans far var fisker og brovægter ved dampskibsbroen ved Bellevue. Min mor, Johanne Oline, f. Jensen (11.6.1869-5.3.1935) var fiskerdatter fra Skovshoved, hvor også hendes bedstefar og oldefar var fiskere. Min fars forældre og bedsteforældre på begge sider var fiskerfolk i Skovshoved og Taarbæk.

Da far var en snes år gammel, foreslog bedstefar ham at søge jobbet som brovægter ved den nyanlagte dampskibsbro i Skodsborg. Fra dreng havde han fisket i Taarbæk, men faderen mente, der var en fremtid for min far i at få noget fast arbejde samtidig med, at han kunne begynde at fiske i Skodsborg. Som brovægter skulle far tage imod damperen, når den kom fra Havnegade i København.

Brovægter

Mine forældre kom til at bo i Nicolajsminde, et nu nedrevet hus på Strandvejen 212 (se Søllerød – som det var engang, bd. 6, s. 227). De blev gift i 1893 og forvænte med plads blev de sandelig ikke. I forvejen boede der 3 familier i det beskedne hus, og far og mor fik et værelse og et kammer. Vi blev 6 børn, men min ældste søster kom tidligt i huset hos sin moster i København, gift med en fiskegrosserer.

Svend Madsen er fyldt 80 år og bor i en hyggelig lejlighed i Gammel Holte sammen med sin kone Lona, f. Jørgensen. Hans første kone, Marie (død 1959), var ansat på Skodsborg Hattefabrik og datter af Margrethe og Peter Madsen fra Brede Klædefabrik.

Svend Madsen og hans bror Carl bærer begge præg af styrke. Mænd, der har været vant til at tage fat med det tunge arbejde, har levet et udendørsliv og er vokset op under sunde vilkår. Hvis barndomshjemmet har været lidt trangt, har der til gengæld været et pragtfuldt udendørsliv.

– Vi havde et dejligt liv, mine søskende og jeg, og vi havde et godt hjem. Mor var altid hjemme og sørgede godt for hele flokken. Jeg ved, hun var lykkelig for ikke at skulle gå med kurven, som hendes mor og

En dejlig søskendeflok slutter op om storesøster Ingeborg, klædt i sin smukke, sorte konfirmationskjole. Forrest fra venstre: Carl, Ingeborg, Carla. Bagest: Svend og Astrid. Forældrene Svend Laurits Madsen og Johanne Oline Madsen har været stolte over deres sunde, velklædte børn, der her omkring 1908 er foreviget af den dygtige Skodsborgfotograf P. Worm.

bedstemor havde gjort. Godt nok blev jeg engang sendt til Skovshoved for at få en kurv til mor, men jeg mener aldrig at kunne huske, hun fik brug for den. Vi blev passet godt og fik, hvad vi kunne spise og tøj på kroppen havde vi da også. Mor hjalp selvfølgelig med at gøre fisk i stand og også med at bøde garn, men det, at hun ikke behøvede at gå hjemmefra, var en stor ting. Jeg husker kun tryghed omkring os. Vi nåede aldrig at få eget hus, som vore bedsteforældre i Taarbæk og Skovshoved havde, men far var meget flittig og havde mange jern i ilden for at få ekstra indtægter. Fiskeriet alene kunne ikke føde den store familie.

Mor gik ikke med kurven

Det var jo også almindeligt dengang, at fiskerne hjalp de mange Københavnere, der befolkede Skodsborg næsten halvdelen af året. Der skulle sættes badebroer ud først på sommeren og ind skulle de jo så om efteråret, og flere af de velhavende folk havde egne både, som de gerne ville have hjælp til. Brovægterarbejdet skulle jo først og fremmest passes, det var fars faste fortjeneste.

Far var også lygtetænder, og jeg husker, at han fik 14 kr. om ugen. Det var en god ekstrafortjeneste, vi manglede ikke noget og havde altid mad i skabet.

Når far var helt udkørt, hjalp min søster Astrid og jeg ham med at tænde lygterne, men han måtte selv ud og slukke dem. Vi løb fra Frydenlund til Strandmøllen, og jeg havde gerne mit trillebånd med. Mor kunne aldrig forstå, vi kunne klare det så hurtigt. Det må have været i 1910, at lygterne blev indrettede, så de tændte og slukkede automatisk, og så var der ikke mere at gøre for far.

Lygtetænder

Jeg havde en dejlig barndom og rendte altid i hælene på far. Før jeg kunne gå, fik jeg lov at holde årerne, og naturligvis var jeg meget stolt ved at være en rigtig fisker. Det lå naturligt, at jeg ligesom far og hans far også skulle blive fisker, men helt sådan blev det nu ikke, for det blev hovedsagelig min bror, der fulgte traditionen op.

Vores første båd havde vi arvet. Den hed Emilie efter fars lillesøster.

Svend Madsen (bagest), var stolt over at være Georg Stagedreng, og det var rimeligt at lade sig forevige i det flotte antræk. Han står ved siden af søster Astrid og forrest står lillebror Carl og fætteren Alfred Bagger Jensen.

Altid pigenavne

Både havde altid pigenavne efter en eller anden i familien. Den blev nu aldrig kaldt andet end »den grønne«, for den var grøn. Senere købte vi en anden båd, der hed »Tea« efter en fiskerkone i Skovshoved.

I begyndelsen måtte vi lægge vores garn og pæle på en mark ved Aggershvilegården. Vi lejede pladsen, man ville ikke have penge derfor, men jeg og en anden Skodsborgdreng skulle i stedet hjælpe til med høsten. Som dreng har jeg således gået på »hoveri« på gården. Far indså, at der måtte findes en udvej for at kunne opbevare nettene under tag og lægge pælene nær stranden.

Fisker Svend Laurits Madsen (1869-1929) var også brovægter i Skodsborg, indtægtsmæssigt et godt supplement til indkomsten fra fiskeriet. En tid var han også lygtetænder, der gav lidt ekstra, for noget skulle der også dengang til, når syv mennesker skulle have kosten.

Det skulle vise sig, at vi fik en god løsning på disse problemer, fortæller Svend Madsen.

Kærligt forældrepar

Det har vel ikke altid været let for Svend Laurits Madsen at skaffe føden til familien, men som sønnen Svend siger, manglede der aldrig mad i skabet. Flittig var han, fiskersønnen fra Taarbæk, der fra lille dreng lærte at bakse med båd og garn. Men penge til at købe eget hus for, blev det aldrig til, endskønt han påtog sig mange ekstra jobs uden for hovederhvervet, fiskeriet. Bedre end gods og guld blev imidlertid det gode, rige familieliv, der udfoldede sig i det lille hjem. En stor søskendeflok, der fik en god og kærlig opdragelse. Et forældrepar, der tog hverdagens slid og så lønnen derfor i det fasttømrede familieliv.

Den ældste søn, Svend, husker sin glæde over sin første kælk, som faderen lavede til ham. Drengene kælkede på de store bakker, der engang hørte til slottet, hvor Frederik VII og Grevinde Danner havde boet. Men når det gik rigtigt spændende til, drog man til Ulvedalene, hvor de store kælkekonkurrencer blev afholdt. Svend var en populær dreng at kælke med, for han forstod sig på at styre. Og da hans far til og med tømrede en stor, tung kælk, som blev bestilt hos ham af en velhavende direktør, hvis sønner kælkede med Svend, blev der taget præmier hjem. Det var en stolt søn, der kunne fortælle sin far, hvor god den nye kælk var.

Et kompagniskab bliver til

Indtil 1910 havde Svend Laurits Madsen sin arvede fiskerbåd og den lidt større, han havde købt brugt i Skovshoved. Det var de for tiden almindelige klinkbyggede brede Øresundsbåde, der blev roet, eller man satte sejl, alt efter vejr og vind. Robåden var af den type, man kaldte en Sjøtting, fortæller Svend Madsen. Den større båd havde klyver, topsejl, fok og storsejl. Fra disse både drev man let fiskeri, bundgarnsfiskeriet kom først senere. Der fiskedes med rødspættegarn, og åleruserne blev fra robåden sat ud om natten. Det var kun om efteråret, der fiskedes sild, om vinteren, i januar, satte man rødspættegarn ud. Skrubber var

den almindeligste fladfisk i Sundet også dengang, ligesom torsk var let at fange. Hertil anvendtes snøre.

I Søllerød Kommune er det muligt ved selvsyn at danne sig et billede af Øresundsfiskeriet, der i dag drives fra Vedbæk Havn. På mange måder er det ikke så forskelligt fra fiskeriet for 60-70 år siden. Garnet er naturligvis nu af nylon, og bundgarnene er anderledes nu, idet man ikke anvender ret mange pæle.

Men det nytter ikke at lede efter fiskere i Skodsborg.

Carl Madsen var indtil for nylig den ældste aktive Skodsborgfisker, men han er for længst søgt til Vedbæk, hvor han ejede bådene »Ørnen« og »Falken« i kompagniskab med fisker Jørgen Nielsen, søn af Åge, der i sin tid gik i kompagniskab med Carls og Svends far. Carl Madsen ønskede dog fra januar 1980 at trække sig ud af kompagniskabet og overlade sin part til sønnen Preben Madsen. Carl Madsens kone, Anna Sofie (1904-1975), var datter af skovløber Alfred Hansen, Skodsborg.

Carl Madsen

Hun blev i sin tid næsten landskendt, fordi det lykkedes hende at holde liv i et kun få dage gammelt rådyrkid, som »behjertede« skovgæster afleverede i skovløberhuset (se Sandfeld: Søllerød – som det var engang, bind 6, s. 132-34).

Svend Madsen holdt op med at fiske, da han havde været soldat, og fra 1917 blev det lillebror Carl, der blev fisker.

Faderen fik den gode idé at foreslå Svend at handle med fisk. Han skaffede fisk, hvis ikke det lokale fiskeri var leveringsdygtig, fra sin onkel, fiskegrossereren i København. Skodsborg Sanatorium blev en stor kunde, ikke mindst fordi den daværende køkkenchef, Wasli, der var norsk, var glad for at servere god, frisk fisk for gæsterne. Fiskesalget foregik i begyndelsen fra en trækvogn, og hyttefadene havde man ved

Fiskesalg

vognmand Nielsens strand og senere ud for nr. 160. Svends mor og søster var flinke til at hjælpe til, og salget gik så godt, at Svend besluttede at blive motoriseret.

Gruppebilledet fra omkring 1920 fra strandområdet, Skodsborg Strandvej 160. Personerne står foran den gamle længe, der både har været anvendt som hestestald og garnhus. Man fornemmer lidt af det hyggelige sammenhold mellem de mange, der havde hjem og arbejde i husene ved stranden.

Fra venstre: Svend Madsen (15. 4. 1900) fisker, senere vognmand. Johanne Oline Madsen, f. Jensen, fiskerdatter fra Skovshoved (11. 6. 1869-6. 3. 1929). Christine Bakker, f. Jensen. Vilhelm Frederiksen. Astrid Madsen. Marie Frederiksen, skovløberdatter fra Skodsborg, g. 1. gang m. Niels P. Nielsen (død 1896), g. 2. gang m. Peder Frederiksen. Niels Nielsen, mekaniker, søn af Marie Frederiksen. Aage Viggo Nielsen, fisker, søn af Marie Frederiksen (31. 10. 1892-5. 2. 1961). Vognmand Kai Andersen. Svend Laurits Madsen, fisker, f. i Taarbæk (1869-1929). Legekammerat til de to drenge. Anker Valbum Pedersen (blev sygekassebestyrer i Nærum). Valdemar Frederiksen (fik brødudsalg), Strandvej 160.

I 1925 købte han en lille Fordvogn, og lånte hertil 1000 kr. af faderen. Så kunne han let få fat i fisk fra torvet og let komme i kontakt med kunderne på Strandvejen, der var glade for den gode fisk, der kom lige til døren.

Når man spørger brødrene, om fisken i Øresund var bedre i deres unge dage, svarer de:

Forurening

Der var mere fisk i Sundet dengang, vi havde f.eks. mange makrel i garnene og rejerne sad tæt i tangen, så når vi tog en klør op i båden, kunne vi ryste 8-10 store rejer ud. Da kloakerne i 1912 blev lagt ud i Øresund fra Sanatoriet og fra hotellerne, blev det anderledes. Det gik så udpræget ud over fiskebestanden.

Det var besværligt dengang at konservere garnene, så de ikke blev ødelagt af opholdet i vandet. Det var nødvendigt at tjære eller barke, og hertil anvendtes en tjære- eller barkegryde. Linerne kunne tjæres ved, at en mand med en tredelt kæp holdt linen mod bunden, mens en anden halede linen igennem tjæren. Garn og vod blev trukket igennem tjæren eller dyppet heri. Overflødig tjære fjernedes ved vridning med de bare hænder, eller ved at redskaberne blev halet igennem en vrider eller en klud. Fiskerne, der barkede deres redskaber, kogte dem i en opløsning af vand og egebark, ofte tilsat soda. I Skodsborg stod tjæregryden ved stranden ud for nr. 160, ligesom det var ved denne strand, den største aktivitet med både og garn kom til at udfolde sig omkring århundredskiftet og op til 2. verdenskrig.

Svend Laurits Madsen måtte naturligvis have karle til hjælp ved fiskeriet. Hans kones bror, Hans Jensen fra Skovshoved var til stor hjælp, og omkring 1909 fik en ung Skodsborgdreng Aage Viggo Nielsen (31.10.1892-5.2.1961) lyst til at være med i fiskeriet. Kort tid derefter kom han sammen med sin stedfar, P.C. Frederiksen – i det følgende kaldet Peder, i kompagniskab med fisker Svend Laurits Madsen.

Aage Viggo Nielsen bliver fisker

Peder Frederiksen var husejer, idet han i 1900 havde giftet sig med

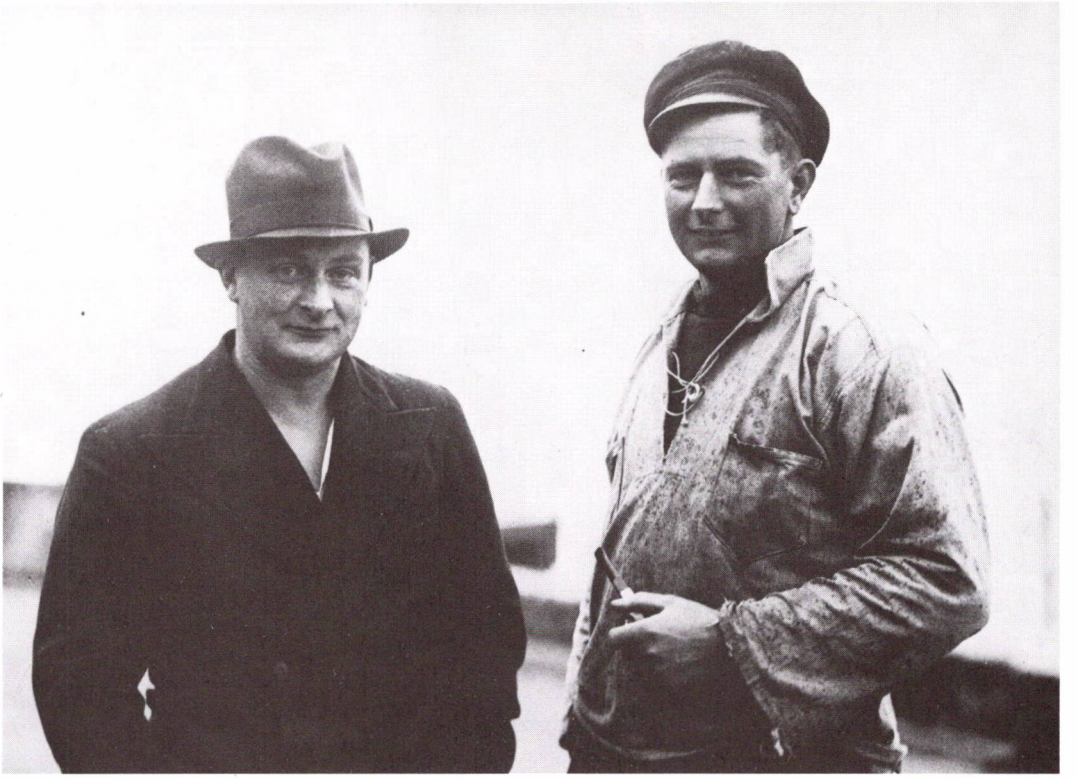

Eftersommerens storme kan ofte være farlige, både for fiskerne og lystsejlerne. Ikke sjældent har fiskerne både i Vedbæk og Skodsborg måttet komme sejlsportsfolk til undsætning.

Da en lystkutter i ca. 1936 forliste ude i Sundet nær Skodsborg, måtte de to brødre Carl og Svend Madsen bjerge besætningnen. Carl Madsen (til højre) fortæller, at kutteren en mørk aften var drevet ind til kysten med besætningen på 3-4 mand, der ikke havde kunnet klare det hårde vejr. De to fiskere baksede længe med båden og ville gerne have trukket den fri og bugseret den i havn, men besætningen mente godt, den kunne ligge natten over ved en badebro. Næste morgen var den slået til vrag, men besætningen slap dog med skrækken.

enkefru Marie Nielsen, der ejede matr. 1c, det nuværende hus, Strandvej 160, der ligger helt ned til stranden.

Marie Frederiksens første mand, Niels P. Nielsen, havde i 1893 erhvervet huset ved stranden. (Ifølge Gunnar Sandfeld: »Søllerød – som det var engang«, bind 6, er huset efter al sandsynlighed bygget i begyndelsen af 1860erne). Niels P. Nielsen blev i 1896 dræbt ved en ulykke under pælenedramning på Strandmøllebroen, og enken sad alene bl.a. med den fire år gamle dreng Aage Viggo, der som nævnt skulle blive fisker og kompagnon med fisker Madsen. Gennem ægteskabet med enken, der jo var husejer, kom Peder Frederiksen således til at eje huset ved stranden. I 1910 byggede han det hus, der ligger ud til Strandvejen, og hvor »Brugsen« holdt til i 70 år. Her fik familien Madsen en lejlighed nogle år senere, og det har nok været et godt bytte, da boligen i »Nicolajsminde« var lovlig trang.

Enken gifter sig

Det blev så til, at husejer Frederiksen og fisker Madsen dannede et kompagniskab, hvor jo Marie Frederiksens søn Aage Nielsen var med. De gamle protokoller for kompagniskabet findes stadig i Svend Madsens besiddelse. Omhyggelig førte regnskaber, der fortæller lidt om fiskepriserne dengang, men også om udgifter, der i høj grad vejede tungt. Svend Madsen fortæller, at når den sidste regning på garn, der altid blev købt hos Utzon i Helsingør, var betalt, inviterede faderen kone og søn ud til middag. At gælden var ude af verden, måtte da i det mindste fejres.

Selv om man aldrig har kunnet betegne Skodsborg som et fiskerleje, blev der dog, da dette kompagniskab så dagens lys i 1910, en koncentration af både, redskaber og fangst ved stranden ud for nr. 160, som kom til at sætte præg på Skodsborg en række år. Fiskerne boede på stedet, familierne arbejdede tæt sammen, og den lille verden drejede sig hovedsageligt om fangstmulighederne og afsætningsvilkårene.

Kompagniskab 1910

For Svend Laurits Madsen blev kompagniskabet af stor betydning. Nu kunne hans garn ligge under tag, en solid bro kunne der investeres i og tanken om at anskaffe motorbåd var inden for rækkevidde.

Nyt med motor

I 1911 bestilte man en båd hos bådbygger Hansen i Skovshoved; den kostede 1500 kr. Helt epokegørende var det, at båden var bygget til motor, og man betalte 2200 kr. for en 5 HK Dan-motor. Det var ret nyt, at man havde motorisering af fiskerbådene, og det var naturligvis en meget stor begivenhed for Skodsborgfiskerne. Båden havde plads i Taarbæk Havn, men i roligt vejr kunne den enten ligge ved broen eller ligge ophalet ved Strandmøllen, hvor bugten dannede en slags naturlig havn.

Taarbæk Havn blev bygget i 1864-65 og ejedes af fiskerne.

Taarbæk-Vedbæk Fiskeri-forening

Taarbæk-Vedbæk Fiskeriforening blev stiftet 1901 med et medlemsantal på 50. Fiskerne fra Skodsborg kom også med, da foreningens område strakte sig fra Taarbæk til Vedbæk. Man var tilsluttet Dansk Fiskeri Forening. Man tog sig af løbende sager, som f.eks. faste pladser for Øresundsfiskerne i Korsør Havn, hvilket var aktuelt ved sildefiskeriet om efteråret. Også rejestader ved Saltholm var en aktuel sag. I 1916 fandt man det rimeligt at oprette en fælles interesseforening, der fik navnet: Sundets samvirkende Fiskeriforening. Denne tog sig bl.a. af rødspætteomplantning til Øresund og af klager over tiltagende vodfiskeri i Sundet, der var forbudt, som det også er i dag. Såvel fisker Svend Madsen, Svend Laurits' søn, som fisker Aage Viggo Nielsen var medlemmer af foreningen. (I 1952 blev foreningen omdøbt til Vedbæk Fiskeriforening, for da var det kun fra Vedbæk Havn, der blev drevet erhvervsfiskeri).

Med den store båd blev det lettere for fiskerne at drive bundgarnsfiskeri. Man var så småt begyndt dermed i 1910, men, som Svend Madsen fortæller, var det ikke let at ramme pæle ned fra de gamle fiskerjoller. Han erindrer, at man bandt to joller sammen med planker, hvorpå rambukken blev anbragt.

Der skulle 4-5 mand til at betjene piskebukken, og var der ikke folk nok derhjemme, måtte der hentes nogle helt oppe fra Nærum.

– Og så måtte der jo en flaske brændevin til, fortæller Svend Madsen.

Engang fik hans far en stor bog forærende om fiskeri, og den var han umådelig stolt og glad for. Han studerede alt om bundgarnsfiskeri og fik så den idé, at man nok kunne sætte garn ligesom i fjordene.

Dyre lærepenge

Men det blev dyre lærepenge, han kom til at betale.

Når garnet var sat ud med sten forneden og bundet op, og så strømmen kom, røg garnet imod pælene og blev slidt op. Noget måtte der gøres, tænkte fisker Madsen, og så blev der sat mere vægt på forneden i form af kæder. Men når strømmen kom med østenvinden, kunne garnet ikke løfte sig, og så væltede pæle og garn.

– Den metode blev far ikke længe ved med, eet er fjordfiskeri, et andet sundfiskeri, siger Svend og Carl Madsen, der husker deres fars ærgrelser.

Jørgen Nielsen fortæller

Fisker Jørgen Nielsen bor i det hus, hans far og bedsteforældre har boet i. Huset ligger ned til stranden, og det er let at forestille sig, at der her var plads til både og garn.

Jørgen Nielsen (f. 20.11.1923) er gift med Ruth, f. Nielsen. Deres tre børn er fløjet fra reden, og lejligheden i det over 100 år gamle hus er moderniseret. I samme hus bor også fru Inge Hagemann, en søster til Jørgen, ligeledes barnefødt i huset.

Om sin far, Viggo Aage Nielsen, fortæller sønnen:

Far var omkring 18 år, da han begyndte som karl hos Svend Lauritz Madsen. Han var egentlig uddannet som cykelsmed i Ordrup, men havde mere lyst til at fiske. Hans mor blev enke tidligt, men giftede sig igen år 1900 med Peder Frederiksen, der, som omtalt af Svend Madsen, gik i kompagniskab med Svend Madsens far. Min fars fædrene arv blev en god hjælp, da kompagniskabet skulle igang, og han kom da også senere selv med i kompagniskabet. Det var netop i de år, hvor motorbåden »Frem« blev anskaffet. Båden hørte i begyndelsen til i Taarbæk, men da havnen i Vedbæk blev bygget, kom den til at høre til der. Når vejret tillod det, lå den lige her uden for vore vinduer.

Min mor, Amamilie Karen, født Christensen (1.4.1896-29.9.1966),

Carl Madsen (t.v.) og Jørgen Nielsen (t.h.) begge født i Skodsborg, hvor de fiskede som unge, har i mange år haft bådlaug sammen (»Ørnen« og »Falken«). I 1980 overtog Carl Madsens søn, Preben (midt for), der er født 22/8 1933, faderens part i bådene og fiskerlauget. Selv om Carl Madsen nu er pensionist, går han gerne ned i havnen i Vedbæk og hilser på besætningen. Irving fot. 1981.

Strandvejens travle trafikanter får næppe øje på det særprægede miljø, der findes lige nord for den gamle Skodsborg Kro.
Men kender man historien bag disse tre huse, kan fantasien let lokke fortiden frem. Netop her var det, Skodsborgfiskerne holdt til fra sidst i forrige århundrede til fiskerne med de større både foretrak at bruge Vedbæk Havn, da den blev bygget omkring 1918. Endnu op til 2. verdenskrig blev der fisket her fra småbåde, og indtil 1970 lå der for enden af det lave hus en fiskeforretning.
Skodsborg Strandvej 160 består af tre huse. Det røde ud til Strandvejen blev bygget 1910, det høje hus ud til vandet er efter al sandsynlighed bygget i 1860erne, medens det lange lave hus er en del ældre. Den nulevende medejer af det, fisker Jørgen Nielsen, mener, at man i sin tid flyttede et gammelt hus og byggede det op her. Forhuset, Strandvej 160A, blev bygget af daværende ejer af de to andre huse, Peder Frederiksen og hans kone Marie. Yderst til højre på billedet ses villaen, som familien Tulinius byggede i 1920'rne efter at et af familien ejet lille træhus var revet ned. (Se iøvrigt »Søllerød som det var engang«, bind 6, side 227.). Irving fot. 1980.

Vedbækfiskerne har i de senere år haft gode sildefangster. Her er fisker Jørgen Nielsen og fisker Preben Madsen fotograferet en januardag i 1981 efter at have sejlet fangsten hjem. Er vind og vejr gunstig starter de hjemmefra kl. 4 om morgenen og kan da op ad formiddagen sortere fiskene, der bliver afhentet af opkøberen. Nettene gøres klar til næste dag.
Preben Madsen overtog i 1980 faderens part i bådlauget. Hans far Carl og Jørgen Nielsen er begge født i Skodsborg, hvor de har fisket sammen med deres fædre. Irving fot. 1981.

havde to brødre, Heinrich og Kresten Christensen. De boede lige i nærheden og havde småbåde liggende her ved stranden. De fiskede lidt, men var ikke med i kompagniskabet. Onkel Kresten var kommet hjem fra Amerika i 1920. Efter at have sejlet havet tyndt med store både, fik han lyst til at fiske med sin bror Heinrich, og de to gik i kompagniskab.

»Fiskehuset«

Efter at have fisket nogle år sammen, drog Kresten atter af sted for at sejle på de store have, og Heinrich åbnede »Fiskehuset«, der lå her lige ved siden af i den lave længe. Heinrich døde 1945, og hans enke solgte fiskeforretningen. Køberen var Herman Frederiksen, en søn af Peder Frederiksen og min farmor Marie, der iøvrigt også var rigtig »Skodsborger«, datter af skovfoged Jørgen Hansen, der boede i det gamle, nu nedrevne skovløberhus i Skodsborg.

Herman og hans bror Vilhelm havde også småfisket lidt fra stranden, de havde købt en båd, »Gudrun«, af brødrene Christensen. Herman drev fiskeforretningen til 1970 og efter den tid har der ikke været fiskeforretning i Skodsborg, ligesom der jo heller ikke er det i Vedbæk længere. Vilhelm holdt op med at fiske, da broderen købte forretningen. Så blev han vognmand, først hos Julius Nielsen her ved siden af, og senere fik han sin egen vognmandsforretning i Vedbæk.

Det lille hus, der går vinkelret på stranden, er sikkert ældre end dette hus, siger Jørgen Nielsen.

På loftet har jeg stadig mine garn, og her lå også fars og Madsens garn. Der var stald i huset, den blev en tid brugt af Københavns Mælkeforsyning, der skiftede deres heste her og fik de friske og udhvilede heste til turen videre nordpå.

Skagenfisker en tid

Om sig selv fortæller Jørgen Nielsen, at han efter endt værnepligt i 1945 flyttede til Skagen, hvorfra han sejlede med fiskekutter, der drev Nordsøfiskeri og bundgarnsfiskeri. Fra han var 14 år, havde han fisket i Skodsborg og Vedbæk, så da han i 1952 blev gift, søgte han tilbage til Øresundsfiskeriet og gik som omtalt i kompagniskab med Carl Madsen. Det egentlige Skodsborgfiskeri var da en saga blot, men tilhørsforholde-

ne til det sted, hvorfra hans far i så mange år havde fisket, har Jørgen Nielsen stadig.

Carl Madsen og Jørgen Nielsen, de to Skodsborgdrenge, kan jævnligt se deres barndoms tumleplads, når de fra søen lader øjnene glide langs Skodsborgs blide kyststrækning.

Hilsen fra Vedbæk

Af Helge Larsen

Den gamle kro og gård

Min tilknytning til Vedbæk strækker sig familiemæssigt set over lidt over 100 år, nemlig fra begyndelsen af 1840'rne, da en af mine oldefædre, Lars Mauritzen, købte den gamle Vedbæk Kro, der lå ud imod Sundet midtvejs mellem Trørødvej og Olesvej, og hvortil der hørte en gammel gård med et tilliggende på ca. 90 tdr. land. Jorderne til gården strakte sig mod nord op til Henriksholms Allé med strandareal hen til Stationsvej og mod vest til et stykke på den anden langt senere anlagte kystbane.

Min direkte forbindelse med Vedbæk ophørte i slutningen af 1940'rne, da mine forældre flyttede fra Vedbæk til Trørød.

Lars Mauritzen døde i 1865, hvorefter hans enke overtog bestyrelsen af kro og gård indtil 1872, da min farfar, Jens Hansen Larsen, der samme år var blevet gift med datteren, Karen Marie Mauritzen, købte kroen og gården. En ældre broder til min farmor, Christian Mauritzen, havde da erhvervet en gård i Humlebæk, kaldet »Christiansminde«.

Ægteskabet mellem Karen Marie Mauritzen og Jens Hansen Larsen, der var født på »Trørødgaard« som yngste søn af gårdejer Lars Hansen og Ane Marie Rasmusdatter fra en af gårdene i Nærum, blev meget børnerigt. Fra 1873 til 1892 satte min farmor 11 børn i verden. Et af dem blev født en juleaften, og det fortælles, at det var en forrygende snestorm, da jordemoderens nærværelse blev påkrævet. Trods uvejret sendtes en rytter fra Vedbæk til Lyngby for at hente jordemoderen, der også trodsede uvejret, og som i sit køretøj nåede frem til Vedbæk i rette tid.

2 af de 11 børn døde som små, men de øvrige blev alle voksne. Den sidste af dem gik bort i april 1978.

Vedbæk i midten af forrige århundrede. Til venstre den gamle kro, der efter at være ombygget til hotel nedbrændte i 1898. På tomten blev senere villa »Rosenhøj« opført.

Af de bygninger, som hørte til den gamle Vedbæk Kro, er der endnu en tilbage. Den ligger tæt mod Strandvejen lige overfor den »gamle« havn med »Strandbo« som nabohus. Huset blev i sin tid opført som »enkesæde« for min oldemor, Maren Mauritzen, og gik under navnet »Det graa Sted«.

Oldemor kom dog aldrig til at bebo det, men det var hendes tanke, at min far, som var stærkt knyttet til sin bedstemor, skulle have haft huset efter hende. Men lige så lidt, som hun selv blev beboer af huset, blev min far besidder af det. Huset gik formentlig med i købet, da farfar afhændede hotellet i 1898.

I min lille have har jeg tre små kastanietræer. De stammer fra det gamle kastanietræ, der endnu står, som et sidste minde om den gamle Vedbæk Kro.

Fra den gamle gård, som hørte til kroen.

Det nye Vedbæk

Det var vel især i min farfars tid, at Vedbæk skiftede ansigt fra at være nærmest en landsby med en fåtallig fast befolkning til at blive en villaby. Klitterne og markerne forsvandt mere og mere, veje blev anlagt, og huse skød op.

Den til hotel i 1880 ombyggede kro blev solgt i 1898, og min farfar og farmor flyttede til den samme år opførte villa på hjørnet af Strandvejen og Margrethevej, som den dengang hed, hvor der endnu var marker tilbage. Villaen fik navnet »Ricomhagt«, dannet af første bogstav i de 9 børns kaldenavn i aldersorden.

Min far, der var den ældste af »Ricomhagt-flokken«, og min mor, Ingeborg Bigler fra Nærum, blev gift d. 25/10 1900. Deres bekendtskab blev gjort på det gamle Vedbæk Hotel, hvor min mor som mange af sognets unge piger »lærte at koge«, det hed det dengang, når unge piger

Lars Mauritzen (1815-1865) og hustru Maren Poulsdatter (1812-1889).

skulle indvies i madlavningens kunst. De to fædre kendte imidlertid hinanden, bl.a. fra sognerådet, hvori de en overgang samtidigt havde sæde. Bryllupsfesten blev holdt i Nærum, og om aftenen tog de deres fremtidige hjem på Stationsvej 16 i Vedbæk i besiddelse. En gammel Vedbækker, fru bagermester Budde, fortalte mig engang, at beboerne på Stationsvej havde sat levende lys i vinduerne for at hædre brudeparret ved deres hjemkomst, for – som fru Budde sagde –: »Det var jo sønnen fra »Ricomhagt«, som var blevet gift«.

»Enrum«

»Enrum« må engang have været den smukkeste ejendom på hele Øresundskysten, omgivet af park, skov, søer og vandløb m.m. Endnu i »min« tid var »Enrum« en perle. Skønt en tid ubeboet, blev den store

Så smukt endte Kikhanerenden sit løb, inden den gennem »Det lille Vandfald« forenedes med Maglemoserenden. Stien i baggrunden fører dels op til terrassen over gartneriet, dels hen til »Carls Kilde«.

ejendom holdt i mønsterværdig orden af gartner Viggo Hindberg. Men skæbnen, eller »udviklingen«, har taget glansen af perlen.

Med udstykningen af arealet ud imod Trørødvej gik den smukke rosenhave og det herlige parti med stedsegrønne gamle træer tabt, og »Carls Kilde«, hvor man hidtil havde kunnet stille sin tørst, mistede ikke alene sit kildevand, men blev også afskåret fra sine naturlige omgivelser.

Det næste slag var »Kikhanerenden«s regulering. Fra at være en frisk og yndefuld bæk, blev »Kikhanerenden« til en cementeret afløbsrende. Hidtil havde den haft sit løb gennem den såkaldte »Lille Dam« og sørget for vandtilførselen til denne. Med reguleringen standsedes vandtilførselen, og så døde »Den lille Dam«. Også »Vandfaldet« mistede livet ved reguleringen og står nu som et trist og tørlagt monument for »udviklingen«.

Foran »Carls Kilde« dannede »Kikhanerenden« tidligere et å-løb, før den gennem »Det lille Vandfald« forenede sig med »Maglemoserenden«, men også her blev den gjort til en smal, cementeret rende, og ødelæggelsen af partiet omkring »Carls Kilde«, af »Vandfaldet«, af »Den lille Dam« og af »Kikhanerenden« selv blev dermed fuldbragt.

I »Damhuset«, der i fornyet udgave ligger mellem »Den store Dam« og den tidligere »Lille Dam«, boede i sin tid to familier, et ældre ægtepar Madsen, der formentlig var »på aftægt«, og et yngre ægtepar Svendsen, der endnu havde arbejde på »Enrum«. De hentede, hvad der skulle bruges af vand fra en kilde på den anden side af dammen. Denne kilde er også forlængst løbet tør.

»Den store Dam« eksisterer endnu, omend i meget tilgroet stand. Stien fra »Damhuset« mod øst langs »Den store Dam« drejer først til venstre og – efter en runding – til højre. Den del af dammen, der ligger her inden for kaldtes tidligere – uvist af hvilken grund – »Sjællandsbugten«.

Vest for gartneriet ligger en lille skovholm. Den kaldtes »Louiseholm«. Det var her, det ekko, som Ejler Nystrøm omtaler i sin »Søllerød Sogn i Fortid og Nutid«, fandtes. Men det er nok også forsvundet.

Hver tid har sin livsform og livsrytme. Det er vel det, der er baggrunden for begrebet »gamle dage«.

Hverdagsliv i Vedbæk

I Vedbæk levede man endnu efter århundredskiftet og et stykke frem i »hestens tegn«. De første hestevogne om morgenen var mælkevognen fra Kohave mejeri, fulgt af vognen fra Kjøbenhavns Mælkeforsyning,

Sådan så terrassen oven over gartneriet ud i gamle dage. Fra terrassen var der en vid udsigt over engene med skoven som baggrund.

begge med store mælkejunger, hvorfra mælken aftappedes til de af klokkeklangen fremmødte husassistenter og morgenfruer.

Lidt senere kom brødvognene: »Andelsbageren« fra Nærum og Steckan fra Hørsholm. Kødvognen og vognen med grøntsager, hvorfra »Banan-Frederik« meldte sig med råbet: »Blomkål, blom-kål, blom-kål« (med tryk på sidste stavelse), fiskehandleren med: »Store levende rødspætter«. I sommertiden kom yderligere vognen fra »Kjøbenhavns

Krystalisværk« med de store isblokke samt som rosinen i pølseenden: rejemanden med sin trækvogn. Han blev meget populær og vidste åbenbart, hvordan en vare skal sælges. Rejerne blev anbefalet på vers, sunget med overbevisende styrke på melodien til »Daisy«: Rejer!, rejer!, levende rejer er her, o.s.v.

Andre og finere hestetrukne vogne var dem der bragte etatsråderne Blom og Bramsen og andre herskaber til stationen. Og ind imellem kom »vandvognen«, der for en tid sørgede for, at støvet fra de endnu ikke asfalterede veje blev, hvor det hørte hjemme.

Der var også rideheste i Vedbæk. Ikke så mange som nu, men nok til at adsprede de hjemmegående landliggerfruer. Berideren, der hed Folkenberg, havde en del af sine heste opstaldet i min fars stald, hvor der var plads til 8-10 heste.

Efter Folkenbergs tid var der vist kun opstaldet én hest hos os. Den tilhørte daværende kaptajn, senere generalløjtnant og chef for hæren W. W. Prior, som havde sommerhus i Vedbæk, neden for »Grethehuset«, i kvarteret ved Holmevej.

Som landliggerby førte Vedbæk i den tid et dobbeltliv. I sommermånederne levede byen tildels af og for landliggere uden dog at lade sig imponere af dem mere end strengt nødvendigt. Det hang måske sammen med, at byens handlende gjorde den erfaring, at en del landliggere forsynede sig med diverse fornødenheder umiddelbart før sommeropholdet sluttede, men »glemte« betalingen.

I resten af året og indtil sommerens genkomst levede byen sit eget liv, i den mørke tid præget af petroleumslampernes milde og familiesamlende lys inden for murene og af gaslygternes blide og dæmpede skær udenfor.

Når mørket faldt på, gik lygtetænder Rasmussen sin runde og satte fuldt blus på gadelygterne. Senere på aftenen kom han igen og dæmpede blusset. Så var det sovetid, og byen sov trygt og uden motorstøj.

De første tegn på, at efterår og vinter stod for døren, var forberedelsen

af fyringssæsonen – og hovedrengøringen. Hos os begyndte fyringssæsonen 1. oktober og sluttede 30. april uanset hvordan vejret artede sig. Inden starten blev kakkelovnene pudset; kulkasserne kom frem igen, brændsel skulle daglig bæres op og asken ned. Et stort fremskridt i det daglige liv var døgnbrænderens fremkomst. Så behøvede man ikke længere at tænde op hver morgen medmindre ilden var gået ud i nattens løb. Undertiden brændte koksene til slagger, som måtte »fiskes« ud med risiko for, at hele »indmaden« fulgte med. Hvad der var brug for af varmt vand, sørgede komfuret i køkkenet for. Det kolde vand leverede vandposten fra brønden i gården. Der blev naturligvis ikke fyret i soveværelserne, og når det frøs godt om vinteren, kunne vandkanden på servanten være bundfrossen.

Under de to årlige hovedrengøringer, som i en uges tid skabte uhygge og hjemløshed for dem, der ikke direkte var impliceret i foretagendet, blev alting endevendt for at gennemgå en renselsesproces; der blev skuret og skrubbet, og alle gardinerne blev taget ned og udskiftet med andre, mere passende til årstiden. At gardinerne skulle sættes fast med knappenåle, gjorde ikke arbejdet lettere, men om galt skulle være, kunne sadelmager Nær, der vist boede i Nærum, og som alligevel skulle efterse møblerne, bistå.

Petroleumslamperne blev efterset, og til sidst kom afslutningen med fernisering af gulve, gang og trapper efter en forud, nøje fastlagt plan, der på den ene side tilgodeså, at gulve og trapper m.m. tidligst måtte betrædes efter ca. 12 timers forløb, og på den anden side tog et vist hensyn til den bevægelsesmulighed, som husets beboere trods alt havde et rimeligt krav på.

Men når det hele var overstået, indfandt hyggen sig snart igen, og så tænkte man ikke på, at om et halvt år skulle hele forestillingen gentages.

Kystbanen

Anlægget af Kystbanen blev en skelsættende begivenhed, også for Vedbæk. De lavtliggende arealer fra stranden og ud i Maglemosen blev delt af den høje for ikke at sige imposante dæmning, der fra udkanten af

Vedbæk Station ligner – i modsætning til Stationsvej – stadig sig selv. Men omgivelserne er meget forandrede. Den storslåede udsigt over Maglemoseengen og helt op til Rude Skov er ikke mere, hvad den var. Borte er den lille baneskov og »Kærlighedsstien« hen til Marievej, der endte ved stationsforstanderens have. Den store hvide villa hed »Lystofte«.

Trørød Hegn skulle bære togtrafikken frem til den kommende Vedbæk Station.

Øst for dæmningen voksede byen frem, men vest for denne fik engene og Maglemosen lov til endnu en tid at henligge forholdsvis uberørt, og i mosehullerne fouragerede storken uden at blive forstyrret. Der førte kun en enkelt sti over arealet. Den udgik neden for jernbaneoverskæringen

oppe ved Rulleskoven og endte ved »Maglemosegaard«. Det var en meget privat sti – så privat, at den ikke blot var indhegnet, men også forsynet med en aflåset låge. Den kaldtes »Oppermanns sti« efter professor Oppermann, der om sommeren boede på »Maglemosegaard«, og som havde nøglen til lågen.

Senere blev dæmningen gennembrudt ud for Engvej. Maglemosevej blev anlagt, og da tidens fylde kom, måtte mosen udlevere sin godt skjulte hemmelighed: at være det allerældste Vedbæk. Ved Engvejs »åbning mod vest« mistede Vedbæk-fiskerne iøvrigt en af deres gamle tjærepladser, der lå på arealet mellem Larsensvej og Engvej.

En levende station

Vedbæk Station blev i en vis forstand centrum for en væsentlig del af byens liv. Banen overtog person- og godsbefordringen, og med den tids personalepolitik og service ydede D.S.B. sit bidrag til vekselvirkningen mellem by og bane.

I morgentimerne var der især i sommertiden en livlig folkevandring hen imod stationen. Efterhånden som afgangstiden for toget mod København nærmede sig, blev tempoet sat op og gennemgik faserne fra almindelig gang til kapgang og derfra til løb og hurtigløb – kort sagt: datidens kondi. Der blev naturligvis skelet efter de passagerer, som var særlig kendte for at være sent på færde. Var man bare foran dem, var der næppe umiddelbar fare for at komme for sent.

Fra stationens side blev der udvist al medmenneskelig omsorg for, at alle nåede toget. Billetkontrollen i stationshallen gav fri bane for de sidste hurtigløbere, stolende på, at kontrollen i toget nok ville finde eventuelle syndere, og fra afgangsperronen kiggede stationsforstander Lissner ned ad trappen, som den sædvanlige sidstemand med stigende besvær halede sig opad. Når han nåede perronen, sagde stationsforstanderen: »Nå! Er De der. Så kan vi jo godt give afgang«. Og samtidig med, at sidstemanden brugte sine sidste kræfter til at entre toget, lød klokken til afgang. Og så gik toget. Det var nu ikke alle, der havde så knap tid. En landliggerfamilie, hvis overhoved daglig tog til byen, var et

eksempel herpå. Familien, der bestod af far, mor og datter bevægede sig i et roligt tempo mod stationen, med far'en nogle skridt foran mor og datter, mor'en med udslagent hår og som regel i et let, nat-kjolelignende antræk. Foran billetkontrollen under almindelig opmærksomhed foregik en så rørende og gribende afskedstagen, at en uindviet kun kunne få det indtryk, at udsigterne til, at familien nogensinde igen skulle forenes, måtte være meget små. Genforeningen skete imidlertid allerede samme eftermiddag under udfoldelse af en gensyns-ceremoni, der – stadig for en uindviet – lod formode, at familiefaderen var kommet frelst tilbage fra en årelang og farefuld færd i fjerne lande.

Den passager-venlige indstilling, som D.S.B. havde i hine tider, og som hvilede på det enkle i nutiden noget forladte grundlag, at de rejsende trygt kunne give sig i D.S.B.s varetægt, fandt bl.a. udtryk i den omsorg, som togpersonalet udviste over for passagerer, der – navnlig i de sene aftentog på lørdage – havde måttet give efter for det krav, der altid melder sig efter udståede strabadser og følgelig var faldet i en dyb søvn, som naturligvis ikke blev afbrudt, før toget nærmede sig den station, hvortil den eller de pågældende havde gyldig rejsehjemmel. Blandt de passagerer, der især nød godt af denne bevågenhed, var et par herrer fra Nærum og Vedbæk. Lad os kalde dem Kristensen og Sørensen. Når toget nærmede sig Skodsborg, og konduktøren under sin færd gennem toget nåede den vogn, som indeholdt Kristensen, råbte han: »Kristensen ud!« Og i Vedbæk gentog det samme sig, blot med den forskel, at her lød det: »Sørensen ud!« Og begge herrerne kom velbeholdne af toget. Og forhåbentlig også hjem!

Skoleturen

Vi var nogle stykker, som efter de første års skolegang i Vedbæk Skole (hos frk. Jacobsen, hr. Boas og hr. Suaning) fortsatte skolegangen i Sct. Andreas Kollegium i Ordrup. Vi blev således på et ret tidligt tidspunkt i vort liv »aktionærer i D.S.B.« og blev af D.S.B.s gode, gamle O-maskiner befordret til Charlottenlund Station, hvorfra resten af vejen blev tilbagelagt til fods. Togturen ud og hjem var vel den mest

spændende. På udturen delte vi ikke så sjældent vogn med fiskerkonerne fra Sletten og Humlebæk og kystens andre fiskerlejer, som var på deres lange og trange vej mod »Gammel Strand« eller de københavnske forstæder for at sælge nattens fangst. Flere af dem var gamle og dårligt gående, men vi havde ikke tanke for det slid, der både lå forud, og som nu forestod, så lidt som vi havde øje for deres smukke dragter, der for mere kyndige gav oplysning om deres hjemsted.

Et oplivende moment under turen til Charlottenlund var en herre, som stod på toget i en nu nedlagt station. Vi kaldte ham »Høje«, fordi han altid bar høj hat. Så snart toget satte sig i gang, gik »Høje« ind på toilettet, som han blokerede for andre passagerer under hele rejsen. Under hans ophold på nævnte lokalitet fulgte de øvrige passagerer med interesse den høje hat, som »dansede« frem og tilbage i den matte rude oven over døren.

Det forekom ikke så sjældent, at en af os enten havde glemt togkortet eller ikke havde fået det fornyet i tide. I Vedbæk gik det let nok med at slippe gennem kontrollen. Her kendte man os jo. Værre var det at slippe igennem i Charlottenlund. Til imødegåelse af risikoen for at blive »taget«, blev to forholdsregler bragt i anvendelse: 1) Den, der havde »glemt« kortet, blev tilbage på perronen, indtil de øvrige var gået ud, hvorefter et kort, tilhørende en af disse uset af kontrollen, blev stukket ind til den tilbageblevne, der derefter på »ilsomst fjed« passerede kontrollen, når han belavede sig på at lukke indgangen. 2) Den, der havde »glemt« kortet, placerede sig midt i rækken. Når rækken nåede frem til kontrollen, tog alle huerne af, bukkede og sagde »god morgen«. Denne manifestation forbløffede kontrollen i en sådan grad, at alle kom velbeholdent igennem. Metoden kunne dog kun bruges med passende mellemrum. Hjemturen klaredes i regelen ved at tage med »Godseren«, d.v.s. godstoget, som ganske vist var temmelig længe om at bringe os hjem, men til gengæld gav os en sikker hjemrejse.

En af de vogntyper, som tiltalte os mest, var de såkaldte »høje vogne«.

De var i to etager, med kupeer for neden og et stort rum med ubekvemme træsæder for oven. Adgangen til førstesalen var en smal og stejl trappe, og alene synet af den berøvede mange – især kvinder med mindreårige børn – lysten at gøre bekendtskab med førstesalen, der iøvrigt udmærkede sig ved at være så lavtloftet, at selv folk, der manglede en hel del i at have garderhøjde, efter rejsens afslutning vendte tilbage til jordoverfladen med adskillige buler i panden samt hold i ryggen. De høje vogne var således et fund for skoledrenge i umoden alder.

Der var naturligvis ikke nogen forperron på disse vogne, og når man gerne ville over i en anden vogn – og hvem ville ikke det? – under kørselen, måtte man ned ad den stejle trappe og skræve over til den anden vogn og så op igen. Man kunne dog også skræve fra vogn til vogn fra toppen af trappen, men det var lidt mere risikobetonet, navnlig hvis tornystret skulle med.

Foruden at være en station på Kystbanen var Vedbæk Station en tid også endestation for Lyngby-Nærum-Vedbækbanen, og »Grisen« blev vort befordringsmiddel, når vi hjemmefra tog på familiebesøg i Nærum, hvor de sidste af tidligere tiders mange slægtninge var tanterne Søborg, min morfars kusiner, som boede i et lille hus, der stadig eksisterer, over for »Nærumgaard«. Der hvilede en særlig stemning over det gamle stråtækte hus og også over tanterne, der tilhørte og levede i en allerede dengang svunden tid.

Også når vi skulle besøge min mors fætter i Øverød, Sofus Børgesen, blev »Grisen« benyttet. Vi tog med »Grisen« til Ørholm station og spadserede op gennem hulvejen i Ravnholm skov til Søllerød og derfra ned ad hulvejen forbi kirken til Øverød.

Hvordan andre besøg i »indlandet«, f.eks. til »Rygaard« og »Holtegaard« blev afviklet befordringsmæssigt husker jeg ikke.

Skærslipper og cirkus

En sommergæst, som altid var velkommen og af husmødrene var ventet med længsel, var skærslipper Enoch. Når sommeren var inde,

dukkede Enoch op med sin skærslippervogn, og i den følgende tid fik han nok at gøre med at slibe knive og sakse til husholdningerne.

Enoch, der var brunet og garvet af sit omfarende liv, var vistnok af cirkus-slægt, og det fører tanken hen på de cirkus, der i samme periode besøgte Vedbæk: »Benneweis«, »Mundeling« og »Dannebrog«. Det sidstnævnte kaldtes også »Cirkus Baron Knuth« efter sin direktør. Cirkuspladsen var det endnu ubebyggede areal på Olgasvej mellem »Birkende« og »Lystofte«s have, dér, hvor senere teatermalerne Berth og Bang-Sørensen opførte deres sommerhuse, og hvor tømrermester Georg Johansen byggede bolig og værksted.

Cirkus-hestene blev vandet fra vandposter i købmandsgården. Til gengæld fik vi fribilletter til »gallapremieren«. Der var i regelen godt besøg i cirkus-teltene til forestillingerne. Til en af cirkus »Dannebrog«s galla-premierer var der engang så mange, at det begyndte at knibe med siddepladser. Men baron Knuth vidste råd: en ny stolerække blev sat ind på 1.ste plads. Det var til min mors store forundring alle vore spisestuestole, som baronen, på forventet efterbevilling, havde ladet afhente. Han fik naturligvis efterbevillingen, og vi fik stolene hjem igen.

Læger

Der var dengang kun én fastboende, praktiserende læge i Vedbæk. Det var dr. Phillipsen, der boede i villa »Birkende« på Olgasvej, indtil han efter nogle års fravær etablerede sig på Holmevej med sin »Frie Skole«. Dr. Phillipsens idealistisk betonede indstilling blev vel nok erkendt, men næppe anerkendt efter fortjeneste af befolkningen, og det var nok grunden til, at ikke mindre end tre udenbys læger praktiserede i Vedbæk, vist alle som den tids »huslæger«.

Fra Hørsholm kom dr. Funch med en af datidens nymodens motorcykler som befordringsmiddel. Efter endt besøg måtte han løbe motorcyklen i gang og springe på i rette øjeblik.

Fra Nærum kom dr. Krarup, enten som selvkører i landauer eller spadserende med paraply og lægetaske, og fra Taarbæk kom dr. Kalko i jagtvogn eller kalechevogn, senere i bil.

Dr. Kalko var vores huslæge, og jeg tror, at honoraret var 25,00 kr. eller 50,00 kr. om året for dette hverv. I denne forbindelse kan iøvrigt nævnes, at også urene dengang blev regelmæssigt tilset for et fast, årligt honorar. Urmager Lenzing kom således hos os en gang om ugen for at trække urene op og stille dem. Honoraret var vist 25,00 kr. om året.

Livgarden i Vedbæk

Jeg husker den dag, da den første verdenskrig brød ud. Der sænkede sig over Vedbæk en stilhed som den, der føles forud for et optrækkende uvejr. Danmark undgik imidlertid at blive udsat for direkte krigshandlinger, men visse forholdsregler måtte træffes for at markere landets neutralitet. En af disse forholdsregler var, at »sikringsstyrken« blev indkaldt, og to kompagnier af Livgarden blev fra 1914 til 1916 indkvarteret i Vedbæk under kommando af kaptajnerne Carstensen (senere chef for Livgarden) og Tillisch.

De fleste husstande i Vedbæk fik tildelt en eller flere gardere, og de indkvarterede blev vel modtaget så godt som overalt. Vi havde 3, en overgang 4, gardere indkvarteret, og med de 3 af dem, Kruuse, Beierholm og Vestergaard, blev det til et livsvarigt venskab.

Kompagniet »stillede« om morgenen på Olgasvej (ned mod Stationsvej), hvor stabssergenten – i det daglige kaldt »Staben«, holdt mandtal over styrken og foretog eftersyn, hvorefter han »afleverede« kompagniet til kaptajnen, og så marcherede kompagniet ud til dagens øvelse. Efter hjemkomsten ud på eftermiddagen kunne garderne hygge sig hos kvarterværterne indtil den »lovbefalede« sengetid, hvis overholdelse tid efter anden blev kontrolleret.

Lørdag og søndag havde garderne nattegn, og en del af dem benyttede lejligheden til at tage ind til byen. De skulle være i deres kvarter inden kl. 12, men det var ikke altid, denne frist blev overholdt, og undertiden blev situationen prekær. Det var, når kaptajn Carstensen, der af soldaterne kaldtes »Suseren«, også havde været i København og kom tilbage med sidste tog – efter at soldaternes nattegn var udløbet. Så gik det som en løbeild gennem toget: »Suseren« er med! Kaptajnen var imidlertid så

forstående, at han under hele togrejsen indgående studerede en medbragt avis og hverken så til højre eller venstre eller ligeud. Ved ankomsten til Vedbæk måtte han dog folde avisen sammen, og så opstod muligheden for en konfrontation, som han ikke kunne lade upåagtet. Men begge parter løste problemet: kaptajnen ved at give sig så god tid, at garderne kunne nå at springe af toget og søge skjul i buskadset på jernbaneskråningerne og de nærmeste haver, indtil »Suseren« var passeret. Et fløjtesignal kundgjorde så: »Klar bane!«

Det gode forhold mellem de indkvarterede gardere og byen gav sig udslag i »garderfesterne«. De blev holdt på hotellet og bestod i underholdning af forskellig art, hvori bl.a. de mere talentfulde gardere og borgere medvirkede. Jeg må tilstå, at min hukommelse ikke rækker langt nok bagud til at gengive mere herom, men jeg har en klar erindring om, at »garderfesterne« var særdeles vellykkede. En af garderne, Oluf Jørgensen, Værebro, som var indkvarteret på »Ricomhagt«, og som allerede da var en anerkendt musiker, komponerede en march »Hilsen til Vedbæk«, som min mor, der var en habil pianist, spillede ved festerne, hvor hun tillige akkompagnerede sangerne. Marchen er afleveret til Livgardens historiske Arkiv, og Søllerød Byhistoriske Arkiv har en kopi. Oluf Jørgensen kunne iøvrigt den, vistnok sjældne, kunst: at spille klaver og kornet på samme tid. Klaveret behandlede han med venstre hånd og kornetten med højre.

Garden efterlod sig et blivende minde i Vedbæk, og der var vemod i mange hjerter, da den i 1916 marcherede bort fra Vedbæk.

Den første »Vedbækgarde«

Det kunne naturligvis ikke undgås, at gardens nærværelse blev forbillede for en del af byens drenge, der – efter det mønster, som var lige for hånden – etablerede sig med eksercits, vagttjeneste og øvelser i felten. »Styrken« stod under kommando af en fætter til mig, med min ældre bror som næstkommanderende og med Frode Arentoft som »stabssergent«.

Når en – som det hed i militærsproget – supponeret fjendtlig styrke

»Ricomhagt« 1914. Karen Marie (datter af Olga), farmor, farfar, Theofilius med Grethe (datter af Olga), Josefa med Helge (søn af Robert), Olga, Georg og en af de indkvarterede gardere, musikeren Oluf Jørgensen-Værebro, der komponerede marchen »Hilsen til Vedbæk«.

meldtes under fremrykning, gik det i ilmarch ad Olgasvej, Fredensvej og Henriksholms Allé ud til en grusgrav, der lå nedenfor »Folehavehøj« over for gartner Augustesens ejendom. Her ventedes det fjendtlige angreb, og forsvarsstillinger blev indtaget for at imødegå angreb. Den supponerede fjende lod naturligvis vente på sig så længe, at den forsvarende styrke kunne vendte tilbage til udgangspunktet så betids, at det ikke fik konsekvenser til de hjemlige omgivelser, der lagde en vis vægt på, at spisetiden blev respekteret.

Vedbæks gave til landliggerne var den friske luft, de frie omgivelser

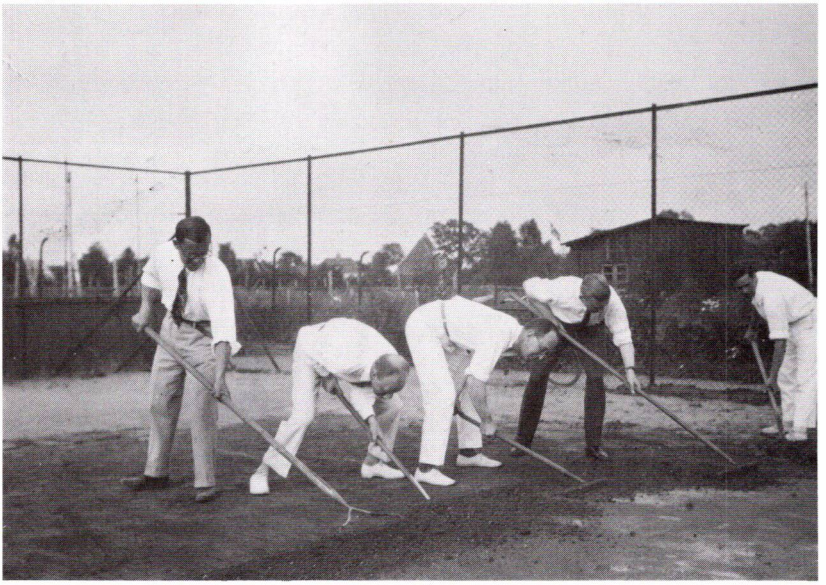

En hårdt arbejdende bestyrelse.

Vedbæk Tennisklub

med sund og skov og med aftenturen til den gamle, hyggelige havn for at »vende« molen. Men landliggerne havde også en gave til Vedbæk. Det var Vedbæk Tennisklub.

Klubben, der blev stiftet i 1916, var i starten en ren landliggerklub, og når den nævnes som en gave, skyldes det ikke blot, at klubben fik en fast tilknytning til Vedbæk, men også – og især – at den i en periode, omkring 1920, kastede glans over Vedbæk som hjemsted for en sportslig og underholdningsmæssig udfoldelse af meget højt karat.

De store åbne turneringer i den periode samlede alt, hvad der havde

navn i datidens tennisverden: Einar Ulrich, Worm, Aksel Pedersen, Gleerup og brødrene Sperling og mange flere. På spindesiden Else Stöckel og brødrene Sperlings dygtige (og yndige) fruer. Også udlandet var repræsenteret ved disse turneringer, bl.a. ved den sidenhen store amerikaner, Averell Harriman, der – ledsaget af et følge fra den amerikanske ambassade hvoriblandt den smukke miss Helen Lee Doherty – dokumenterede, at han også var mester i at spille tennis. En anden udlænding, som påkaldte sig opmærksomhed, var en græker, Paparigopoulos, tror jeg, at han hed, hvis sydlandske temperament var af en sådan styrke, at der, hvis blikke kunne dræbe, ikke ville have været andre overlevende af dommere, linievogtere og endog bolddrenge end Henning Høeberg, som med sand dødsforagt påtog sig dommerhvervet i de vanskeligste dyster og fuldførte hvervet med usvigelig sikkerhed.

Den anden side af klubbens liv var de årlige tennisrevyer, der blev opført i Vedbæk Hotels »træsal«, som den kaldtes. Revyerne blev tilløbsstykker, ikke blot for medlemmerne, men også for et udsøgt københavnsk publikum, og nogle af de lokale kræfter, f.eks. Ove Behrens, gik da også senere over i de professionelles rækker. En af revyernes slutningsscene gengav molehovedet med den røde lanterne og skabte med Vedbæks populære havefoged, Peter Johansen, som harmonikaspillende midtpunkt en stemning og et tidsbillede, som det er svært at forestille sig.

Den, der stod som eksponent for denne glorværdige periode, bør ikke glemmes. Det var klubbens navnkundige formand gennem mange år, Aage Schow, der i sjælden grad besad humorens nådegave i dens fineste form, og som samtidig havde format til at lede sin klub. Efter ham og de andre »gamle« måtte generationsskiftet i klubbens ledelse blive svært, men det lykkedes dog takket være Hans Schrøders energiske indsats at føre traditionerne videre omend ikke i samme omfang som forud. Også den periode skulle få en ende, men klubben levede videre og lever stadig, forhåbentlig i bedste velgående.

»Ricomhagt« ca. 1900.

»Ricomhagt«

Da min farfar solgte det gamle Vedbæk Hotel i 1898 og med sin store familie flyttede ud til det nybyggede »Ricomhagt«, forblev de jorder, som fra gammel tid havde hørt til den gamle kro og gård, og som ikke allerede var blevet frasolgt, i hans eje. »Ricomhagt« blev derfor ikke blot hjemsted for familien, men også for den tilbageværende landbrugsdrift og for den udstykningsvirksomhed, som gradvis gjorde det af med landbruget. Hertil krævedes plads, og det var der også. Foruden hovedbygningen, der skulle huse et dusin beboere, opførtes en vognport og en staldbygning, der sammen indrammede den brolagte forgård. Bagved lå »hønsegaarden«, som den kaldtes efter de mange høns, vel 300-400, der her gik frit omkring. I virkeligheden var dette store område en slags

»avlsgård« med lade og et utal af redskabsskure og vognskure. Midt i »hønsegaarden« lå et par store, gamle fiskerjoller, og udenom var der et åbent terræn, der lå hen i naturtilstand og ventede på en fremtid som byggegrunde. At denne herlighed blev alle tiders legeplads for børnebørnene, behøver næppe at præciseres. I tilgift var der, når sommeren gik på hæld, et væld af frugttræer og frugtbuske af enhver art og for enhver smag.

I den ene ende af stalden boede Ole og hans familie. Ole, som antagelig var fulgt med fra den gamle gård, var ikke af mange ord. Han passede sit arbejde støt og roligt. Det mærkelige var, at Oles kone, Kristine, og deres børn altid blev nævnt i forbindelse med »Ole«. Det hed f.eks. altid »Oles kone«, »Oles Albert« eller »Oles Margrethe«, når en af dem kom på tale. »Oles Albert« og »Oles Margrethe« var så jævnaldrende med os, at de var med i legene. »Oles Albert« var en kvik og dristig dreng, hvad han bl.a. beviste engang, da flagstangen havde mistet sin snor. Han påtog sig, ikke uden advarsler fra de ældre, at kravle op og sætte en ny snor i flagknoppen. Albert afviste alle advarsler og begav sig op ad flagstangen under voksende bekymring hos tilskuerne, der så flagstangen svaje mere og mere, jo højere han kom op. Men Albert fuldførte sin opgave og nåede velbeholdent ned igen til stor lettelse for alle. Men min farfar blev meget vred, da han hørte om »bedriften«.

En af søskendeflokken på »Ricomhagt«, vores onkel Hans, fik en langt mere omtumlet tilværelse end de øvrige. Som ganske ung var han som »frivillig lærling« med på korvetten »Valkyrien«s togt til Østen. Om det var den færd, som gav ham mod på rejser, ved jeg ikke, men han drog senere til U.S.A., hvor han kom ind i hæren, og som kaptajn var han med i det amerikanske ekspeditionskorps i den første verdenskrig. Efter krigens afslutning kom han til Danmark med hele sin militære udrustning, lige fra gasmaske til gallauniform. Da han senere rejste tilbage til U.S.A., lod han sine militære effekter bliver her. De fandt god anven-

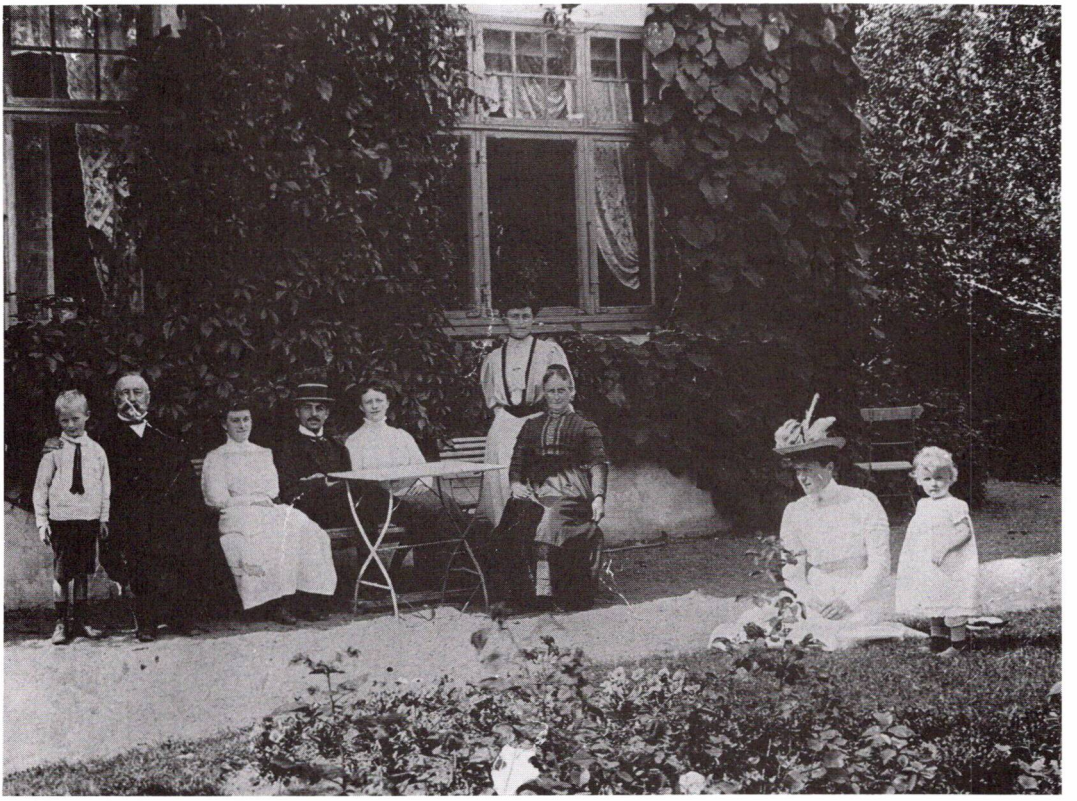

»Ricomhagt« 1909. En del af den talrige familie. Fra venstre Herluf (søn af Olga), farfar, Margrethe, Georg, Olga, Camilla, farmor, Josefa og Karen Marie (datter af Olga).

delse under vores lege, og en af mine kusiner vakte berettiget opsigt, når hun promenerede i hans gallauniform, der vist også blev anvendt som karnevalsdragt.

Efter tilbagekomsten til U.S.A. bosatte Hans sig på Hawaii, hvor han blev ansat i marinens opmålingstjeneste. Det førte ham på nye rejser til Sydhavsøerne, og han drømte om at ende sine dage på Tahiti. Da den anden verdenskrig udbrød, meldte han sig igen til hæren og kom påny til Europa, denne gang med oberstrang. Efter krigens afslutning var han nogle år stationeret i Tyskland og besøgte sit hjemland et par gange, inden han påny vendte tilbage til Hawaii, hvor han døde i 1967.

Hans var vist den, der grundlage den betydelige samling af grammofonplader, som fandtes på »Ricomhagt«. Samlingen rummede alt, hvad hjertet kunne begære, lige fra den vel længst forglemte »folkesanger« Marryat Lauritzen og Sousas marcher, indspillet af Boston Promenadeorkester med Arthur Fiedler som dirigent, til Caruso, Nellie Melba, Amelita Galli-Curci m.fl. samt den fremragende, men herhjemme vist nok ukendte sanger John Mc Cormack. Af vore egne store sangere var bl.a. Herold, Helge Nissen og Cornelius repræsenteret. Desværre gik langt de fleste af disse klenodier senere tabt. Samme skæbne led iøvrigt, og det var endnu værre, min farfars dagbøger, som han havde ført siden 1870'erne.

Foruden Hans drog også en yngre bror, Georg, udenlands. Georg slog sig ned i England, hvor han blev stamfar til en britisk gren af slægten.

»Ricomhagt« var naturligvis hjemsted for festligheder, og der kunne være mange gæster. Alene den store familie med svigerbørn og børnebørn fyldte godt op, og hertil kom slægtninge fra de gamle gårde i sognet og fra »Christiansminde« i Humlebæk, som Lars Peter Mauritzen havde overtaget efter Christian Mauritzen, min farmors bror. Efter spisningen trak de ældre herrer sig tilbage til min farfars stue, mens det øvrige selskab indtog kaffen i dagligstuen og kabinettet. De ældre herrer

I. H. Larsen (1845-1921) og hustru Karen Marie Mauritzen (1850-1930).

foretrak en rom-toddy. Efter nogen tids forløb fik damerne lyst til en dans. Så satte min mor sig til klaveret, og herrerne blev kaldt ind, og dansen gik med liv og lyst, indtil herrerne igen foretrak deres toddy.

De gode tider for »Ricomhagt« skulle ikke vare ved. Min farfar døde i 1921, og så blev der mere stille på »Ricomhagt«. Han blev begravet fra Søllerød Kirke under meget stor deltagelse, og ved begravelsen fulgtes den gamle skik, at familiens mandlige medlemmer sad på højre side af kisten, de kvindelige på venstre side.

Min farmor overlevede min farfar i knap 10 år. Hun oplevede mine forældres sølvbryllup, der blev holdt på »Ricomhagt« i 1925 med mere end 50 gæster.

Efter min farmors død i 1930 måtte ejendommen sælges – og så var der ikke mere noget »Ricomhagt«.

Selskabet 1.4.1979–31.3.1980

Af Roar Skovmand

Formandens beretning ved generalforsamlingen
13. maj 1980, Søllerød Rådhus

Generalforsamling 1979

Atter i år er vi taknemlige for, at selskabets medlemmer kan mødes her i kommunalbestyrelsens mødesal, der gang på gang har vist sig som en velegnet ramme for generalforsamlingen. Selskabets medlemstal, der i maj ifjor blev opgivet til 1437, er i virkeligheden større, idet der til de individuelt betalende medlemmer må føjes de eksemplarer, der aftages af biblioteker og andre institutioner i denne og tilgrænsende kommuner, hvorved vi kommer op mod 1500, et tilfredsstillende antal i en økonomisk vanskelig tid for mange mennesker. Vi kan trøstigt sige, som der står i den sønderjyske sang: For de gamle, der faldt, er der ny overalt.

Til generalforsamlingen den 31. maj ifjor – under en voldsom hedebølge – var der mødt over 80 medlemmer, der fandt plads i den nye biblioteksal i Holte Midtpunkt. Forberedelsesarbejdet, der altid varetages så ihærdigt af sekretæren, stadsbibliotekar Annalise Børresen, havde hun ifjor måttet lede fra en hospitalsseng, men var dygtigt assisteret af Viola Lewerk-Huusen og Annelise Høeck. Så alt klappede, som det skulle. Men vi i bestyrelsen er glade over, at fru Børresen er vendt tilbage med sin vante arbejdsiver. – Ligesom de foregående fem år blev advokat H. Bolt Jørgensen valgt til dirigent.

Formandens beretning er aftrykt i Søllerødbogen 1979. Nogle spørgsmål, der blev stillet fra forsamlingen, blev besvaret af bevaringsudvalgets formand, arkitekt A. Gehrke, og er senere blevet behandlet i udvalget. Efter at formandens beretning var blevet godkendt, blev der taget stilling til en skriftlig henvendelse inden generalforsamlingen fra

cand. jur. Helge Larsen vedrørende gamle familiegravsteder, der trues med nedlæggelse, på Søllerød kirkegård. Også dette spørgsmål er blevet behandlet i bevaringsudvalget i kontakt med kommunalbestyrelsen.

Årets regnskab blev aflagt af kassereren, ingeniør Werner Ruff. Det viste et underskud på 55.000 kroner, en balance på 147.000 kroner og er aftrykt i Søllerødbogen fra ifjor. Der blev givet decharge for det. Trods den anstrengte balance blev det vedtaget at fastholde kontingentet, der i 1978 var forhøjet fra 50 kroner til 65, et beløb, der desværre atter må justeres for det kommende år.

En plan om sensommerudflugt til Eremitagen, som formanden omtalte, har desværre måttet opgives, da det ikke lod sig gøre at få adgang til slottets indre – på grund af det høje medlemstal!

Under dagsordenens punkt 6, Valg ifølge vedtægterne, blev de bestyrelsesmedlemmer, der var på valg, genvalgt: Eigil Koefoed, Ady Rechnitzer og Jørgen Schunck, med undtagelse af Eivind Olsen, der ikke ønskede genvalg. I hans sted blev kommunelærer Anita Mikkelsen indvalgt i bestyrelsen. Besættelsen af den suppleantpost, der derved blev ledig, blev udskudt til generalforsamlingen i år.

Anne-Lise Walsteds foredrag

Efter generalforsamlingen holdt mag. art. Anne-Lise Walsted foredrag med lysbilleder om Mennesker og Huse i Gammel Holte. Sammen med andre medarbejdere ved Søllerød Museum har hun foretaget en undersøgelse af den gamle landsby, hvor der endnu i 1920'rne og 30'rne boede flere familier af landarbejdere, senere kommunalarbejdere, i hvert hus. De nuværende beboere er tilflyttere, bygningerne er blevet enfamiliehuse med høj boligstandard – og de oprindelige beboere har måttet søge nye græsgange uden for kommunen. En løsning af bevaringsspørgsmålet, hvor de arkitektoniske og menneskelige proportioner ikke rigtig forliges. Kan kommunen gøre noget ved det? spurgte magister Walsted.

Bestræbelserne for at videreføre bevarelse og udvikling af, hvad der i denne kommune »skønnes at have historisk og æstetisk værdi«, er siden 1971 inden for selskabets ramme midtsamlet i det såkaldte bevaringsud-

Udvalget til varetagelse af landskabsbevarende opgaver

valg, »Udvalget til varetagelse af landskabsbevarende opgaver«. Det består nu af Nina Fabricius, Eigil Koefoed, Ady Rechnitzer, Werner Ruff og arkitekt Albert Gehrke, med sidstnævnte som formand, Ruff som næstformand og Ady Rechnitzer som sekretær. Dets virksomhed er udførligt omtalt i årsberetningen fra ifjor.

Blandt de problemer, udvalget har behandlet siden sidste generalforsamling, må nævnes: Da der i forbindelse med generalforsamlingen ifjor blev spurgt, hvad der kunne gøres for at bevare gamle familiegravsteder på Søllerød kirkegård, kunne formanden oplyse, at selskabet allerede i 1974 havde gjort kommunalbestyrelsen opmærksom på problemet. Det er nu taget op igen af bevaringsudvalget, der sidste efterår foretog en kirkegårdsvandring. I forbindelse med den drøftede man muligheden for udarbejdelse af en oversigt over kirkegårdens ældre del.

Da kirkegården, til forskel fra kirken, der er overtaget af menighedsrådet, henhører under Søllerød kommunes forvaltning, har man henvendt sig til denne, og den har indkaldt bevaringsudvalget til møde herom endnu i denne måned. Som et eksempel på, hvad der fortjener at bevares, kan anføres en bautalignende mindesten fra 1918 over Ulrik Schous forældre. Her mindes faderen som den egentlige stifter af Dansk Postforening i en indskrift fra tiden før Hitler: »Føreren, Forkæmperen, Idealisten« med tilføjet citat fra Den Højes Tale i Eddaen: »Fæ dør, frænder dør« – på oldnordisk. Stenen er »rejst af Venner i Dansk Postforening«.

Alle, der passerer Strandvejen syd for Struckmannparken, har glædet sig over den åbning mod Øresund, der er sket ved fjernelsen af bygningerne ved bakkens fod. Endnu spærres dog udsigten af »den gamle skole« mellem denne åbning og parken. Her har udvalget anbefalet nedrivning, ønsket parken udvidet, foreslået beplantningsplan helt frem til det tidligere benzintankanlæg med fornøden kystsikring ved bygning af høfder i strandkanten på den smalle sydlige kystlinie. Senere har kommunalbestyrelsen tilsluttet sig nedrivning af den gamle skole.

M.h.t. planerne vedrørende havneprojektet i Vedbæk har udvalget støttet Sejlklubbens alternative forslag, der går ud på at udbygge jollefaciliteter inden for havnens område, mens man har betegnet havneprojekterne i Skodsborg som urealistiske. Måske kan der placeres en mindre jollehavneplads på den tidligere BP-benzintanks grund. Kommunalbestyrelsen har nu vedtaget, at forslaget om udbygning af den eksisterende havn skal nyde fremme, og ligeledes, at den lille jollehavn ved Skodsborg skal gennemføres.

Et forslag fra ingeniør Helge Sølgaard om at anbringe Vedbækfundene i Vedbækområdet f.eks. i Maglemosegaards bygninger har udvalget måttet anse for økonomisk uoverkommeligt. Her må man sigte på den sidefløj af Gammel Holtegård, der – når den engang er færdigrestaureret – kan danne en værdig ramme om disse fund.

Kommunen fremsender sine lokalplanforslag til udvalget. Men her kan der være grund til at omtale et lokalplanforslag fra Lyngby-Tårbæk kommune, der omhandler området ved Strandmøllen. Det ligger jo på grænsen mellem de to Strandvejskommuner. Det har givet bestyrelsen anledning til at sende en skrivelse til Lyngby-Tårbæk kommunes tekniske forvaltning. Den går ud på, at det principielt må betragtes som uheldigt, hvis bygningsmasserne udvides ved Mølleåens udløb i Øresund. Det er et område, hvor naturfredningsloven ikke yder tilstrækkelig beskyttelse, fordi strandfredningslinien er ude af kraft, idet den begrænses af selve Strandvejen. Bestyrelsen har indtrængende henstillet, at der her fares så varsomt frem som muligt – og, at hvis udvidelsen godkendes, at der da sker en rimelig tilplantning med træer.

Her er kun nævnt enkelte af de problemer, som bestyrelsen og bevaringsudvalget har taget sig af. Er der nogen her i forsamlingen, der har spørgsmål at stille eller oplysninger at give, kan de komme frem med det efter beretningen. Så er arkitekt Gehrke villig til at besvare spørgsmål vedrørende bevaringen ...

Samarbejde med andre foreninger

Selskabets samarbejde med andre foreninger i området er fortsat. Det gælder Foreningen Norden med Søllerødkaklen, Lions Club med julemærker – og Folkedanserne i Søllerød kommune. De har præsteret tre opvisninger i 1979 med talere fra selskabet. Hertil må føjes Naturfredningsforeningen, hvor forbindelsesleddet er arkitekt Gehrke. Endelig har selskabet medvirket i Søllerød-ugen i september med udstilling på alle bibliotekerne i kommunen om erhvervs- og forretningsliv i Søllerød før og nu samt i en fotokonkurrence i samarbejde med bladet »Det grønne Område« og Bikuben.

Sensommerudflugten i år vil blive en Mølleåvandring, der kan give appetit på det syvende og afsluttende bind i Gunnar Sandfelds serie »Søllerød – som det var engang«. Det handler netop om Mølleåen og kommer til november. Udflugten vil finde sted søndag den 7. september – efter nærmere meddelelse til medlemmerne.

Publikationsvirksomheden

Bind 6 af Sandfelds værk: »Op og ned ad Skodsborg Strandvej« kom sidste efterår, kort efter Søllerødbogen 1979. Det foran omtalte bind 7 fra Sandfelds hånd vil blive udsendt i to udgaver, dels med registre til hele værket, dels som særudgave med titlen »Langs Mølleåen« – til glæde også for medlemmer af naboselskabet i Lyngby-Tårbæk. Det arkæologisk-forhistoriske kort over Søllerød, som er udarbejdet af magister Svend Aage Knudsen, foreligger i manuskript – og udgivelsen forberedes. I Søllerødbogen 1979 var et kort på side 102-03 desværre spejlvendt. Bogtrykkeren har leveret et antal korrekte kort. De kan udleveres til interesserede her ved generalforsamlingen, og – sålænge oplag haves – ved henvendelse til sekretæren. I år er Søllerødbogens udgivelse rykket frem fra efteråret til foråret – og er kommet medlemmerne i hænde med sit spændende indhold og sit væld af billeder.

Tilskud

Til slut må jeg nævne, at kommunen trods krisetider har bidraget med et tilskud på 55.000 kroner til sjette bind af »Søllerød – som det var engang« og 6.000 kroner til særtryk af »Vedbækprojektet 1979«. Og

yderligere fra Sparekassen for Lyngby og Omegns Fond et tilskud på 25.000 kroner til sjette bind af Sandfelds værk. Uden disse tilskud ville selskabet ikke have kunnet opretholde sin udgivervirksomhed.

Dens vigtigste forudsætning er dog vort medlemstal. Jo flere medlemmer vi får, des flere opgaver kan vi magte. Indvortes tak hører normalt ikke hjemme i vor kreds, men jeg kan ikke slutte uden at nævne, at sekretærens, Annalise Børresens, og kassererens, ingeniør Werner Ruffs overskud af indsats er en væsentlig årsag til, at jeg kan takke for dette gode år – fra vår til vår.

Balance pr. 31. december 1979

Aktiver:		
Omsætningsaktiver:		
Kasse, sparekasse- og girobeholdninger		134.538
Tilgodehavende kontingent		9.685
Boglager		96.826
Tilgodehavende merværdiafgift		2.957
Tilgodehavende vedrørende salg af bøger		13.034
Aktiver i alt		257.040

Passiver:		
Kortfristet fremmedkapital:		
Kreditorer		110.000
Egenkapital:		
Kapitalkonto pr. 1. januar 1979	145.106	
Årets overskud overført fra resultatopgørelsen	1.934	147.040
Passiver i alt		257.040

Foranstående resultatopgørelse og balance, som vi har revideret, er i overensstemmelse med foreningens bogføring.

København, den 22. april 1980

Revisionsfirmaet *Schøbel & Marholt*
statsautoriserede revisorer
Niels O. Marholt
/ *Lars Rasmussen*

Bent Schlütter
revisor

Resultatopgørelse for tiden 1. januar–31. december 1979

Kontingenter		94.548
Salg af bøger	47.999	
Vareforbrug	193.443	145.444
		÷ 50.896
Tilskud, Søllerød Kommune	61.000	
Tilskud, Ministeriet for kulturelle anliggender	2.000	
Gave, Sparekassen for Lyngby og Omegns Fond (Bikuben)	25.000	88.000
		37.104
Omkostninger		37.820
		716
Renteindtægter		2.650
Årets overskud		1.934

BESTYRELSEN FOR HISTORISK-TOPOGRAFISK
SELSKAB FOR SØLLERØD KOMMUNE

professor, dr. phil. Roar Skovmand, formand (tlf. (02) 89 33 38)
stadsbibliotekar Annalise Børresen, sekretær og redaktør
(tlf. (02) 80 04 86)
ingeniør Werner Ruff, næstformand og kasserer (tlf. (02) 80 00 90)
museumsinspektør Nina Fabricius
boghandler Mogens Funch
advokat Eigil Koefoed
lærer Anita Mikkelsen
journalist Ady Rechnitzer
ekspeditionssekretær Ulrik Schou
viceborgmester, skoleinspektør Jørgen Schunck
lærer Ole Sørensen

UNDERUDVALGET TIL VARETAGELSE AF
LANDSKABSBEVARENDE OPGAVER

arkitekt, m.a.a. Albert Gehrke (formand)
ingeniør Werner Ruff (næstformand)
museumsinspektør Nina Fabricius
advokat Eigil Koefoed
journalist Ady Rechnitzer